

A vintage, sepia-toned photograph of Tudor Arghezi standing in front of a grand building with classical columns. He is wearing a light-colored suit, a dark bow tie, and a flat cap. The building behind him has large columns and arched windows. A dark car is visible in the background to the right. The text 'tudor arghezi' is written in a serif font, followed by 'CU BASTONUL' and 'PRIN BUCUREȘTI' in a larger, bold serif font, all within a white rectangular box.

tudor arghezi
CU BASTONUL
PRIN BUCUREȘTI

TUDOR ARGHEZI

CU BASTONUL PRIN BUCUREȘTI

www.virtual-project.eu

COPERTA PETRE VULCĂNESCU

Volumul reproduce textul ediției:
T. ARGHEZI – Scrieri 18, E.P.L., 1968

EDITURA MINERVA

1972

Cuvânt înainte

Târâș, grăpiș, am tot șchiopătat prin București cu bastonul, o viață. Aș zice o «viață întreagă», dar, pe la optzeci de ani trecuți, încă trăiesc nelenevit, și mi s-ar cam părea că nici n-aș fi prea grăbit, șubredă, cum a putut ajunge, să mi-o întregesc.

Cu toate că poteca străbătută s-a tot îngustat cu timpul, și scaieții ei, mai lungi și mai încâlciți, s-au îndesit, începând să-mi împiedice pasul, să mă întrecă mereu mai sus, să mă zgârie și să-mi înțepe, întru târziu, și cât mi-a mai rămas din ochi, caut să par că nici nu i-aș simți. O ruptură de pleoapă mai adâncă o mai cos, o mai cârpesc, cu ajutorul meșterului Esculap, aprovizionat cu borcane și hapuri.

Creionând mereu în carnet, într-o bună zi am luat condeiul adevărat. Dar de-a lungul rândurilor și prin răspântiile lor, m-am întâlnit cu pleavă și fărâme de trecut, aninate de lucruri sau, prin transparență, cu unele de dincolo de ele. Am dat multe foi deoparte, dar nu m-a lăsat slaba inimă să le leapăd chiar pe toate, pentru că erau, oarecum, trăite. La urma urmei, nu făceau parte și ele tot din București? Să rămâie ei, în paginile astea, ca niște împrejurări căscate și reci? M-am pomenit plimbându-mă prin amintiri...

Cititorul să nu se amăgească, așteptându-se la un ghid pentru călăuzirea vizitatorilor sosiți cu vagonul și mașina. E vorba mai mult de o succesiune de impresii, măcar și contradictorii, chiar dacă și adunarea lor într-un dosar și-ar fi pierdut, la tipar, emoția inițială, care, cândva, se pare că ar fi fost. Și în definitiv, datoria condeiului nu e numaidecât să tot înșire și să tot spuie, ci să și sugere. Aș zice: mai ales.

În literatură, publicul fusese considerat inapt, privință în care autorii «hermetici» s-au înșelat,

întâi pe socoteala lor. Fiind vorba de București, trebuie amintit spre onoarea sensibilităților la arta, de pildă, cântată, că unele celebrități și-au frânt pe vremuri gâtul în pragul lor. Ajunsese un motiv de teamă pentru impresarii marilor centre ale Europei proiectul unui «turneu» cu oprire în țara lui «paysan du Danube». Peizantul de la Danubiu era, în proza mijlocie, accidentală, românul și, deci, bucureșteanul din București, încă nu deajuns de cunoscut nici până azi prea mai departe, unde geografia vorbită crede că, încălțați cu opinci și desculți, noi umblăm prin ei de-a bușilea și în patru labe.

Orice ins, cărturar au ba, are doza lui de intelect, și ea nu trebuie nesocotită. Zicând intelect, zici și simțire, fără a căuta să-i disociezi, pe un solfegiu, coardele răsucite, neașezate ca pe cobză. Emoția și poezia se strecoară în toată viețuirea.

De la natură omul are o impermeabilitate, o rezistență față de tot ce-i nou pentru el, din ignoranță și din trăire monotonă. El se dă cu greu bătut. Trebuie să-i învechești cumva noul cu o patină și să i-l aduci la măsura lui. Orice artist, de culori, de sunete, de cuvinte, de scenă, trebuie să plece la drum cu încredințarea că în fiecă auditor, cititor și spectator are un adversar; întâi, bineînțeles, în semenul lui profesional, veninos, obligat să-l conteste, fie de necazul izbutirii, fie din superstiții de generație, care-i un simplu caz de moșit. El nu e convertit prin definiții, expuneri și deducții, ci prin emoții; ceea ce lipsește și din activitățile de difuzare a principiilor, mărginite, prin neajunsurile exponentului personal, la locuri comune și fraze repetate. O strună, nu știi cum atinsă cu arcușul, iscă fiorul. Poate să fie executantul un perfect virtuoz, fără să stârnească indescritibilul tremur în suflet, de ecouri, al emoției neașteptate.

Aș fi dorit, probabil, puricându-i și condensându-i prea mult, să tresară în acești București de vorbe câte o sonoritate scăpărată, scăpată poate, și fără voie, la un control mai sever.

O imagine a emoției am încercat-o sfâșietoare într-o neprevăzută vizită la Abator. Mai multe asemenea aspecte de viață, de suferință și moarte, mă urmăresc neîntrerupt și cu atât mai insistent, cu cât sunt ireversibile și definitiv isprăvite, stinse pe veci.

Una din curțile teritoriului interior al Abatorului era populată de vite mari, boi și vaci, cu ochii neîtrecuți în frumusețe de nicio bijuterie. Mănată lin, cireada se apropia de obloanele sălii de moarte.

Voiam să fug și n-am mai putut: trebuia să mă arăt «bărbat» ca însoțitorii mei, care, între țigări și fumuri, găseau locul potrivit cu hazul și gluma.

În fața viștelor cu căutătura candidă, îmi aminteam prin coincidență ele câteva situații tragice, ca de pildă de relatările unui martor la o execuție capitală din străinătate, a unui cizmar osândit la moarte. Acuzat din răzbunare că trăiește din fustele unei prostituate, de către un polițist de moravuri, care el trăia într-adevăr cu femeia publică, lucrătorul l-a căutat să-l doboare, și din greșeală a tras, într-o seară, cu pistolul câteva gloanțe într-alt polițist care semăna mult cu canalia urmărită. Întors de la locul execuției, cutremurat, martorul scos din fire povestea cum se petrecuse penibila scenă de justiție legală.

Emoția zguduia publicul adunat în fața temniței franceze. Se ghicea vocea șovăită a preotului, în latinește, și rostirea lui bisericească «in seculă seculorùm», apoi ordinul juridic al gâdelui-șef și, în sfârșit, zguduirea mașinii de retezai gâtlejul.

Mi s-a părut atât de neverosimilă împrejurarea, încât, refuzând să-i primesc impresia de haos și demoralizare, m-am silit să o uit și, nemaifiind în stare să mi-o gonesc din amintire, am încercat un

artificiu, silindu-mă să cred, încă și azi, că n-am știut de ea și că execuția nici n-ar fi avut loc, îndoind mereu efortarea nu numai de uitare și de refuz, dar și de realitatea vie.

M-am consolată întrucâtva cu negarea ei totală, conștient că mă înșel, dar obsedat, fără să pot alunga senzația de chin, rămasă pecete. Mi-e peste putință acceptarea atât a execuțiilor legale cu ghilotina franceză sau cu securea germană, a capului retezat pe butuc, cât și a oficianților salariați pentru asemenea sinistră ispravă, împlinită fără remușcări și deznădejdi, de bărbați părinți, care-și mai pot mângâia copiii la masa familiei, după execuțiile de dimineață.

*

* *

Emoția, presimțitoare de moarte, făcea vitele să îngenunchie, cu capul prăvălit. Vedeam și lacrimile noastre omenеști prelingându-li-se pe bot. De atunci, carnea fripturii nu mai are gust, și, când o tai la prânz în farfurie, aud subț cuțitul oftatul din răgetul vitelor împinse la înjunghiere. Mă simt parcă vinovat și eu de coduri, de sentințe, de închisori, de tăieri și execuții...

Mugetul avea un accent încă neatins nici de doina sublimelor jelanii înnăbușite ale violoncelului. Emoția agoniei.

Dar și emoțiile vieții și ale speranței au, în adânc, un accent...

Orișicum, m-aș bănuia asigurat că am putut să adun paginile de față într-o dezordine acceptabilă la citit.

Ca să nu obosească prea mult, textul se prezintă frânt, începând și sfârșind oriunde vrea cititorul, căruia îi recunosc și dreptul să mă înjure.

În ce privește originea numelui Bucureștii, aș fi căutat să aflu precis, dar nici cărturarii specialiști n-au prea știut să mă lămurească, și, în locul unei imaginații cu derivări, au adoptat, și ei legenda ciobanului, cel puțin pentru frumusețea ei. Venit

cine știe de pe unde, în mijlocul unei turme de oi, cu măgarii și câinii lui, ca să o pască, poate, până peste Dunăre, către Mare, Bucur s-ar fi apucat să improvizeze o biserică de șindrilă pe marginea unei Dâmbovițe de mocirlă, și în jurul ei un oraș, parcă prevăzând Palatul Telefoanelor și Teatrul de Operă și Balet...

Instalarea târlei pe un deal cam aduce a Miorița și a Curtea de Argeș a lui Manole. Legenda trebuie crezută pe cuvânt, întodeauna, căci, neștiințifică, se împletește cu poezia.

*

* *

Născut printr-o împrejurare de pripășire oltenească, gorjană, în București, m-am pomenit în el și mă socotesc venit pe lume odată cu capitala. Să mi se ierte solidaritatea. Când începusem să învăț abecedarul, ortografia lui oficială era București.

Luând bastonul de plimbare prin oraș, m-am dus cu el și prin toate depărtările țării, întrucât și Litoralul și Carpații fac parte tot din Bucureștii mei. Înconjurată în marile ei recente perspective de un vast șirag neîntrerupt, de mărgăritare și briliante, de ceruri și orizonturi, cu un lux nebănuț, Marea noastră e astăzi una din frumusețile supreme ale României.

O generație de prozatori de gazetă a caricaturizat, prin denaturare, probabil involuntară, numele Bucureștilor în Bucureștiul, abatere gravă de la limbă. Numeroase denumiri de locuri românești (treaba savanților grămăticici să se întrebe de ce) stau, decând sunt, la plural: Piteștii, Ploieștii, Călărașii, Galații, lașii... A zice Ploieștiul, Călărașul, Galațul, lașul, jighești gingășia nuanței, care nu variază după ins și anotimp, ca prețurile la castraveți.

Am primit Bucureștii așa cum i-am găsit, gata făcuți.

Prezentul «cuvânt» luase loc în caiet dinaintea unui vraf de petice și foi, menit în plan unui imprimat robust despre capitala noastră, care prin caracteristicile ei naționale și prin nivelul de cultură ajuns ar merita astăzi numele de metropolă românească.

Se cunoaște și din tonul paginilor de prefață că povestirea trebuia să fie masivă.

La un nu știu al câțulea control, am aruncat o altă mare parte din volum, neplăcându-mi niciodată manuscrisul aproximativ terminat, și obișnuit să colaborez cu focul, mai frumos decât orice literatură, cât și cu coșul de subt bancul de atelier literar. Aș fi aruncat tot volumul, dacă Editura nu-mi aducea periodic aminte că-mi luasem un angajament, cu scadența, nu-i vorbă, mereu întârziată, tocmai din pricina unei scrupulozități, poate că absurdă, și a temerilor subiective.

Între timpuri, fără să-mi slăbească râvna și nevoia nestăpânită de muncă, fără împlinirea căreia mă simt decând mă știu, ca un orfan și ca un văduvit, și mai bolnav decât aș fi fost, cei șaiszeci de ani, zi și noapte, trecuți prin călimară, au adus medicina să-mi interzică și gândurile și pana, reducându-mi-le la o biurocrație de arhivar, cu orar de lucru fixai cotidian, mai dăunătoare sănătății decât inactivitatea.

Dacă nu eram oprit în gura sobei cu violență, la întâia plecare la Hyppocrații din străinătate, mă pregătisem să dau foc tuturor hârtoagelor dintr-un cufăr, ceea ce în trecut făcusem de mai multe ori, începând întodeauna nemulțumit, încă de pe la vreo douăzeci de ani. Am pus pe jar, până la publicarea primei cărți, și după aceea, sumedenii de caiete.

E-adevărat că răzimându-mi destinul pe condei, singura satisfacție până la jumătatea vieții, nu puneam, ca și azi, octogenar, niciun preț pe ce se strecura din el pe hârtie.

Iată cum s-a făcut că, în locul volumului gros de un lat de palmă ce-mi făgăduisem, apare aproape numai un fascicul. Încăpățânarea înlătură și timpul, și vârstele, și farmacopeea. Ea întinerește spontaneitatea, dragostea împrespătată de muncă, răbdarea, dificultățile expresiei și curajul de a te măsura și cu graiul în care Țepeș Vodă și-a scris hrisoavele în «Cetatea București», iar poetul Dosoftei, mitropolit al Moldovei, tâlmaciul Psaltirei, prin anii 1660, versuri ca acestea:

*Cine-și face zid de pace,
Turnuri de frățâe,
Duce viați fără greați
Ntr-a sa bogăție.
Că-i mai bunî dempreunî
Viața cea frățascî,
Decât armî ce destramî
Oaste vitejeascî.*

sau:

*La apa Vavilonului,
Jelind de țara Domnului,
Acolo șezum și plânsăm,
Și cu inemă amarî
Aducându-ne aminte
Plângiam cu lacrimi herbinte.*

Cât despre ce s-a clădit cu o măreție uimitoare în ultimii cincisprezece ani peste dărâmăturile prin care hoinărisem cu cârja și bățul, s-a publicai în trei limbi un elegant și luxos album ilustrat, prefațat de acelaș plaivaz care semnează și paginile de față.

Lipsindu-i încă destule zigzaguri interesante din proiectul de început, textul prezent va fi complectat într-o bună zi, când sănătatea va permite reînceperea unei munci organizate, cu alte multe notări, rămase încă nedescrifrate. Îmi făgăduiesc

o ediție viitoare voluminoasă, considerând-o pe cea de față ca o a doua neînsemnată arvună.

S-ar putea chiar ca strângerea într-o copertă mai încăpătoare, laolaltă, a numeroaselor aduceri-aminte, să se asemene cu ceea ce s-ar putea numi emfatic niște «memorii».

E de văzut, dacă viața mai iartă o nouă și mai îndelungată caznă dorită, peste marginile puțințelor discordante, de acum, ale diacului autor.

T. A.

BUCUREȘTII

Capitala României, așezată pe Dâmbovița, în poziția cea mai defavorabilă unui mare oraș, iarna, vânturile de stepă curg neconținut peste ei; vara, praful îi întunecă perspectiva, norii grei de pulbere alternând cu un noroi necunoscut altor capitale.

Curățenia orașului se face întodeauna pe sfert, din pricina lipsei de apă și a unei canalizări insuficiente pentru întinderea exagerată a orașului, compus în imensă majoritate din proprietăți fără etaj, împestrițate de grădini surâzătoare, care atunci când orașul va putea, să se bucure de toate efectele lucrărilor municipale trebuincioase, întreprinse pe scară întinsă, vor face din București un oraș de vilegiatură.

Străzile principale erau surprinzător de înguste pentru un musafir sosit dintr-alte țări. Calea Victoriei, care-i Corso al capitalei, suporta o circulație penibilă de trăsură și pietoni și, într-unele puncte, trotuarele se îngustau într-atât încât trecerea alături a două persoane aducea aminte de fabula celor două capre întâlnite pe o punte și neștiind căreia i se cuvine să treacă întâi.

Organizația strict politică și guvernamentală a comunei în România a contribuit, poate chiar mai mult decât condițiile geografice, la permanentizarea relelor de care suferea orașul. Funcția de primar era într-adevăr supusă schimbărilor dese la putere și nu le lăsa titularilor răgazul conceperii unui plan de lucru și a continuității lui. Totul era hotărât parțial și fracționar de către caracterul de provizorat al vieții comunale. Dar primarii treceau și orașul rămânea dezorganizat.

Observații în același spirit se mai pot face și azi asupra circulației orașului imperfect disciplinat. Pietonul, care în genere merge fără socoteală, avea adeseaori spectacolul ciudat al unei trăsură sau

mașini, care întoarce foarte lent și nesupărată, în mijlocul străzii, oprind circulația miilor de vehicule, pentru că o doamnă gentilă se coboară exact în fața unui magazin cu bomboane. Este adevărat că pentru a se bucura de aspectul plăcut al unei persoane coquette, care se da jos din trăsură încălțată fin, bucureșteanul, colecționar galant de imagini, sacrifică reverențios la fiecare vitrină zece minute, din graba lui, pe jos sau în trăsură.

După tabelele minuțioase ale igienei europene, orașul București ar fi putut, până mai acum vreo cincisprezece ani, să fie plasat în fruntea localităților insalubre. Dar un fapt trebuie să puie igiena pe gânduri. Nicăieri femeile nu sunt mai frumoase, decolteul mai gustos și culorile unui corsaj mai transparente. Ceea ce izbește pe vizitatorul străin este că această frumusețe, care-i lucrul cel mai comun în București, se arată cu atât mai deplină, cu cât te depărtezi de «centru». Mahalalele urâte ale periferiei sunt niște grădini în care înfloresc splendid o rasă de fete și femei uimitoare, de un brun brumăriu, așternut pe frăgezimea delicat palidă a cărnii.

De altfel trebuie să o spunem, cu plăcere, frumusețea e o particularitate, care și în ce privește bărbații dă exemplare în toate privințele izbutite. Apoi, dacă trebuie să fim sinceri până la urmă, nu este greu ca observatorul să înțeleagă de ce li se reproșează bucureștenilor prea mult lux și oarecare libertinaj, necunoscut popoarelor cu femei greoaie, cu gleznele groase, fără stil, și eu bărbați fără temperament.

Mai înainte de a lăsa condeiul să circule pe paginile următoare, trebuie să mai notăm că o generozitate și o familiaritate ușor de încercat caracterizează pe români, și ele se exprimă cu atât mai viu cu cât musafirul vine mai de departe. În sfârșit, elogiul meritat și suprem, românul nu cunoaște ura față de străini, după cum nu prea

cunoaște, ar afirma moralistul deziluzionat, nici teama prea vizibilă de cele sfinte.

URBEA

Nu e numaidecât obligatoriu să te duci prea departe, dacă te plimbi, și să fugi din orașul tău, pe care de cele mai multe ori nici nu l-ai văzut...

Ți-ai făcut deprinderea să crezi că lucrurile dimprejur sunt fără interes și că valoarea li se măsoară cu miile de kilometri. Cu așa socoteală, lucrurile cele mai frumoase sunt, ca în ipoteza poetică, acelea la care nu ajungi, niciodată, căci oriunde te-ai afla distanțele se micșorează și raporturile dintre dorința infinită și realitățile limitate rămân constante.

Dorința noastră de necunoscut, atunci când nu e un plagiat snob, e desigur și ea reală, dar poate să fie de multe ori satisfăcută trecând peste drum. Necunoscutul se află aci, la îndemâna noastră, și pentru locuri, și pentru oameni, alături de necunoscutul nostru, din noi, cel mai apropiat și cel mai depărtat: numai că trebuie căutat - și chiar dacă nu l-ai găsit, călătoria către el e încă o descoperire.

Datoria fiecăruia este să-și învețe punctul pe care stă, orașul în care trăiește, țara și continentul mai târziu; cu toate că unii din noi, prin inversarea posibilităților de călătorie neînlesnite în interiorul țării de o politică a drumului în condiții repetat ușoare, cunosc mai bine străinătatea și descoperă locul de baștină abia după ce au străbătut Europa.

Pe timpuri, toate drumurile erau umblate pe jos. Un muncitor francez își căpăta calificarea întreagă și autoritatea meseriei numai după înconjurul țării făcut cu piciorul (*le tour de France*). Călătoria perfecționa educația profesională și de sentiment.

Țara noastră nu-i mai puțin frumoasă ca Franța și nu se știe dacă e vreo țară mai puțin frumoasă decât alta; fizionomia țărilor urmează alte reguli decât ale omului. Avem o foarte frumoasă țară, pe care nu voim să o aflăm și e drept că nici nu scrim

cărțile trebuincioase, menite să ne împingă să plecăm pe drumurile ei și să o cutreierăm pe toată.

Un bun program de început fusese inițiativa ministrului Haret pentru a se scrie de către învățători și preoți monografia fiecărui sat și oraș. Programul a fost însă părăsit. În doi-trei ani de activitate, împărțită pe câteva mii de condeie, am fi putut avea deocamdată în embrioane toată țara strânsă laolaltă, și din biblioteci și arhive putea să pornească, organizată pe un plan, o mare mișcare de cărți, care ar fi documentat și strâns pentru conștiința fiecărui cetățean unitatea de limbă a unui popor.

Nici orașul sau satul în care trăim nu-i mai urât decât altul, atât de urât încât să nu prezinte niciun interes; ba câteodată e mai frumos decât toate celelalte. E adevărat că vizitatorul dă adeseori de contrastul neînțeles dintre două sate sau mahalale alăturate. Într-un sat e ordine, e curat, ulițele și casele sunt atrăgătoare, oamenii voioși, primitori, școala e veselă, biserica proaspătă, lângă satul de mai la vale, mai posomorit, cu toate că e mai bogat. Diferența simpatică nu vine de la avuție. Dar satul tău tot e mai frumos decât toate celelalte, și atunci când e mai urât, orișicum, are originalitatea lui, care și ea e o frumusețe.

Immanuel Kant n-a ieșit niciodată din Königsberg, orașul lui de naștere și de moarte, și a trăit optzeci de ani. De vreme ce neîntrerupt a putut să fie nou pentru el, i-a fost de ajuns. S-ar putea răspunde că i-ar fi omului de ajuns și odaia în jurul căreia poate călători, și că lui Diogene i-a trebuit numai o puțină răsturnată, în care locuia întins pe spate dinaintea unui petec de nisip netezit, pe care scria cu degetul. Stâlpnicii din *Viețile Sfinților* nici nu s-au mișcat din loc. Toate dovedesc că omului îi trebuiește și altceva, nu numai spațiu, și că spațiul, strâmt pentru unii, e pentru alții vast. Universul e pretutindeni, și pretutindeni egal: atârnă de om cum își alege

centrul într-un contur. Omul strâns în sine, care se uită mai mult în el decât înnafară, nici n-are nevoie de spațiu. Drumurile sunt în sufletul lui, turist al metrului pătrat și al reveriei.

Pe acest om nu-l putem invita la drum, dar pilda lui spune că nici nu e trebuință de mii de kilometri alergați, ca să găsești ce cauți nou. Două picioare zdravene, o păreche de încălțăminte grele, care ușurează pasul, un baston, un prieten sau un câine e tot ce trebuiește ca să umbli prin spațiile de grădini și vile ale Bucureștilor, lung pe cea mai scurtă diagonală, de vreo douăzeci de kilometri. Antrenat fără să bagi de seamă din priveliște în priveliște, poți nimeri cine știe unde, într-o vecinătate a orașului, la douăzeci, la treizeci de kilometri. Atunci e la locul lui și sacul de spinare.

În drumurile mele am ajuns pe la Ciorogârla și Bolintin, pe la Căldărușani, prin Gagu și Moara Săracă, pe la Budești, Țigănești, Călugăreni, Cernica... E cea mai mare distanță a drumețului cu piciorul, acoperită mai ușor cu bicicleta, roata depărtărilor scurte, cea mai inteligentă, mai agreabilă și mai comodă, căreia îi poți încredința cu folos și sacul din spate, și pe care la trebuință o poți lua și pe ea în spinare, mai ușoară în greutate ca o păreche de bocanci purtați cu agerime. Dacă ți-e norocul să ai o bicicletă pliantă care se frânge în două, ducerea ei pe două bretele prinsă pe umeri la suișurile înalte e o jucărie.

Atari îngrijiri fac parte dintr-un program de călătorie sistematic. O simplă plimbare nu trece niciodată de șase ore, dus-întors; pregătirile sunt de prisos și riscă să fie ridice, ca la alpiniștii încărcăți cu arsenalul de frânghii și scule noi, cumpărate duminica pentru fotografii pe un vârf de două mii de metri parcurși cu funicularul. O plimbare azi, alta mâine, trei-patru ceasuri de drum pe zi sau la câteva zile, îndestulează curiozitatea descoperirilor în capitală. Lucrurile noi sunt nesfârșite, și chiar celor văzute de mai multe ori li

se găsesc alte aspecte. Întoarcerea acasă e viaie și plină de mulțumire. O comparație dintre impresiile de drum și cele căpătate în același volum de timp dintr-o lectură pe scaun a hotărât de partea celor dintâi, impresiile fiind directe, fără tâlmaci de impresii străine confuze și de alt nivel de sensibilitate față de nivelul tău. De altfel, caietul și creionul și eventual aparatul fotografic, însărcinat să reție din sutele de imagini ale unuia și aceluiaș punct poziția lui unică, portretul adevărat al unei priveliști, le-ai luat cu tine, și, la rigoare, ai vârat în buzunar și o carte de versuri, lectura potrivită cu pasul.

*

* *

Bucureștii nu sunt un oraș standardizat și construit în serie, de la un capăt la altul. În București sunt adunate mai multe orașe și târguri cu câte o caracteristică particulară. Varietatea, datorită absenței unui plan de sistematizare inițial și inspirației personale a fiecărui constructor și necesității cum a înțeles-o el de a-și adapta clădirea unei situații de fantezie, fără să se gândească la o estetică ordonată, care dă aglomerațiilor dense o ținută geometrică și o ireproșabilă croială de vitrină, e rezultatul întâmplării. Urbanismul, care a reglementat în toată Europa contrastele, simetriile și alternanțele dintre suprafețele clădite și zonele numite verzi, a fost surprins să găsească la ivirea lui pe lume, aci, un oraș într-o grădină, gata făcut, și s-a simțit destul de contrariat în ceea ce privește organizarea științifică municipală. E o tradiție ca fiecărei locuințe, cât de neînsemnată, cu prispă și cu stâlpii de sprijin ai streșinii, să aibă, pe lângă gospodina cu tulpan a casei, care le stropește după-amiaza, și câteva brazde de mușcată, garoafe și zorele, o boltă de viță și pomi. De sus, orașul se arată ca o vastă livadă clădită pentru tihna unei populații de cetățeni mijlocii, dominat de clopotnițe și cupole.

Un aer aproape mănăstiresc a rămas în multe colțuri de cartiere, de contemplare, și unele străzi par încă și azi că duc printre chiliile la un arhondaric. Cele mai multe biserici cu un trecut au fost mănăstiri, din care au rămas trei întregi, Antim, Mitropolia și Icoana și caracterul împărtășit de toate clădirile vechi boierești, prezent și astăzi în câteva resturi de timp, a influențat și arhitectura nouă în căutarea unui stil concordant cu trecutul. Până deunăzi, viața civilă a fost intim legată de viața religioasă monastică.

Călătoriile mele au fost făcute anapoda, fără program, așa cum stă bine plimbării de care am dat socoteală, în dezordinea întâmplării și afară de judecățile nodului în papură și dincolo de orice nomenclaturi. Trăisem o parte din viață în orașele străine și ajunseseam să nu mai apreciez ca lucruri excepționale și caracteristice asfaltul, faianța, porțelanul, robinetul, becul electric, radiatorul, comune pretutindeni și interesând mai mult încălțăminte și apartamentul, cât și o curățenie meticuloasă devenită manie glacială și ținând loc de frumusețe și gust, peizaje de cofetărie și cartă poștală ilustrată, transpusă în viață. Frumusețea, unui pământ și a unui oraș e uneori ca la păsări și animale, independentă de higienicul, confortabilul și tehnicul organizat. Un fulg a căzut din aripa vulturului înălțat în văzduh, și căderea lui legănată de lumină e tot atât de frumoasă ca o catedrală de douăsprezece veacuri.

Mă silesc să-mi aduc aminte cum se cheamă atâtea unghere originale și atrăgătoare, care povestite se desinează pe jumătate cu numele respectiv, și nu pot pune dedesubtul celor mai sugestive nicio inițială.

*

* *

Pentru o parcurgere pe sărite, dar oarecum logică, a capitalei, care deține peste o sută cincizeci de kilometri pătrați, cu mii de străzi și

sute de mii de imobile clădite, s-ar putea împărți orașul în opt tablouri, din care patru cu marile parcuri, și patru împestrițate: Cișmigiul, Șoseaua Kiselef, Grădina Botanică, Parcul Filaret, Gara de Nord, Floreasca, Sectorul Călărași, Oborul.

Întâiul tablou cu Cișmigiul ar putea să fie limitat de Bulevard, Facultatea de Drept, strada Știrbei Vodă și bulevardul Bălcescu. El cuprinde partea cea mai compactă din orașul nostru axat la Palat, centrul oficial, o vastă câmpie de asfalt. Fostul Palat regal, grav pe vremuri, a câștigat, cu transformarea lui recentă, o linie de contur vioaie și o expresie bucuroasă, trezită din fosta lui solemnitate universitară.

Dinspre pădurea de șes a Snagovului, cu lacul ei de doisprezece kilometri, albastru, ca lacurile de munte elvețiene, și cu o ruină de mănăstire, pe altarul căreia am găsit o cucuvaie moartă, intră pe la Băneasa pădurea Șoselei Kiselef, ca o armată de călăreți. Acolo se întâlnesc soarele și dumbrava în valuri și torente de lumină și frunze, - umbra urzită în arbori ține mulți kilometri, până ce Șoseaua, încrucișată cu bulevardele circulare, intră pe Calea Victoriei și durează timp de zeci de străzi confluențe, oprită în Piața Senatului, alt teritoriu de asfalt, pe Dâmbovița podită, o replică de perspective la perspectivele Palatului, fostului Palat regal, cu Palatul Justiției, masiva și eleganta clădire desinată de Arhitectul Mincu. O fântâna galbenă de benzină, repetată după un model răspândit în numeroasele insule de iarbă din oraș, contrastează cu biserica minusculă din strâmtoare, sprintene coloane, foarte vechi, intrate cu tinda lor de piatră în pământul bătrân, silind circulația motoarelor, deasă în acest punct, să devieze. Băbuța fără sfială că poate să fie călcată de un camion de cinci tone, le silește să se strecoare tiptil, frecându-se de altar.

Palatul C.E.C. (fosta Casă de Depuneri), elastic și spiritualizat de creștetul fațadei curb, se ridică

de pe sol într-o levitație ușoară, de dans a întregului monument cu scuar, în fața Poștei, severă. Ea calcă pământul cu o dublă talpă de trepte liniate drept.

Steagurile mari, adiate leneș de vânt, îi dau Departamentului scrisorilor și telegrafului, în zilele de festivități, o expresie de reședință imperială,

Cișmigiul: alei de trandafiri, un lac, sălcii pletoase, popasul sentimental și duios al funcționarilor din ministere, autorităților, școlilor și redacțiilor din cartier. Profesorii care au tras la fit și visează cu Horațiu pe o bancă, înfundă pălăria pe ochi când trec elevii lor care trag și ei la fit. Natura e o camaraderie. Bărci pe lac și lebezi, porumbei în copaci. Parcul copiilor dimineata, și parc de cărucioare și păpuși. Mama, cu un ochi la igliță și cu altul la prunc, se gândește la dragostea din care s-a ivit rumen și zulufat. Arhitectură originală: aleea mare din mijloc convertită în câmpie dreptunghiulară a tuturor florilor, e un drum monumental pentru convoaiele de fluturi și albine. Din poarta mare în fundul pierdut pe undeva, privirea solicitată de uriașul covor de petale asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei.

Pe creștetul Bulevardului, Calea Victoriei se încrucișează cu el. Panorama descrește pe mai multe orizonturi, până în zarea de aur din asfințit, pe Cotrocenii de o noblețe medievală. Cetăți cu turnuri delicate păzesc intrările orașului din Apus. Poate că din răscrucea privitorului până la Poarta de Foc să fie zece kilometri. A doua reședință, altădată regală, are două parcuri pe două bulevarde, unul lângă altul, ca și cum ar duce la două edificii din două cartiere deosebite. Priveliștea încape în circonferința unei lentile de ochelar.

Un bulevard de castani pe dinaintea Școlii de Medicină o întunecă de umbră, iar al doilea, paralel cu Grădina Botanică, e boltit, sus de tot, la

înnălțimea lunii, cu ramuri de roșcovi, încâlците într-un întuneric irizat. Șoseaua Palatului Cotroceni suie la porțile de sus într-o neîntreruptă mare tăcere de parcuri.

Rămâne o întreagă regiune bogată în priveliști, deschisă peste undulările câmpiei din această parte a Dâmboviței, pentru pasul și bastonul celui care pornește de dimineată.

«Grădina Popa Ilie» era încă înflorită acum patruzeci de ani, și preotul își vindea trandafirii la o masă rotundă prin care trecea trunchiul secular al unui stejar. L-am apucat foarte bătrân, uscățiv, blajin și pasionat să ridice din rugul lui de roze către Dumnezeu, din cădelnița lui de jar inefabil, mireasma jertfei gingașe. Călătorul o să încerce poate o decepție: în locul florilor, o să găsească lunca lui Popa Ilie cultivată cu zarzavat. După moartea sfântului grădinar de nuanțe, trandafirii zmulși au fost aruncați cândva afară.

Dincolo de râul galben al Dâmboviței, înaintea pe mii de hectare aleargă sumedenie de cartiere, alte părți de oraș, cu alte centre, alte artere, ramificații, unele geometrice și noi, cuburi de vile, sectoare militare, uzine, ateliere, depouri și magazine întinse, pâlcuri între miile de linii ferate paralele, desfăcute în toate direcțiile, ca semnele și inscripțiile unui portativ. O muzică de orchestră surdă însoțește furnicarul de mahalale al atâtor stabilimente și inițiative în mișcare.

Un pod, aruncat peste miile de șine, revărsate într-o rețea de pâraie lucii, unește în curcubeul lui de fier, pe dedesubtul căruia fug încoa și încolo, pe albia fluviului uscat, locomotivele ea niște vapoare și stagnează sute de trenuri și turme de vagoane, parcă două orașe. Câteva bulevarde aglomerate de care, camioane și căruțe grele, trase de câte patru și șase dulăi de cai cu copitele dure, deserveșc mesageriile voluminoase din pitorescul port de uscat al gărilor de mărfuri, negre de zgură, cărbune și fum, transporturilor în mii de vagoane.

Vizitatorul acestor depărtări pe deschideri de compas de mai multe poști își datorește sieș o plimbare enciclopedică prin magaziiile nemăsurate ale stației, numită Be-Em...

Bucureștii sunt mărginiți dincoace cu mult de linia îngustă, a fortificațiilor, încă în funcțiune pentru traficul militat, de șase gări. Mogoșoaia, gara oficială, zveltă pe viaduct scufundat în pădurile Șoselei; Cotrocenii; Filaretul, Dealul Spirii, gara de lemne, așezată pe un platou cu copaci și peluze; Oborul și Nordul, punct de plecare în Europa. Ultimele trei debarcadere satelizează trei sectoare ale capitalei. Trei orașe de industrii, în trei regiuni diametral opuse, șantierelor permanente ale vieții comerciale. Ele întrețin bazarul forfotit, multicolor al orașului, situat pe patruzeci de străzi vărsate unele într-altele în marea insulă de aprovizionare a luxului, a modei, a drogheriei, parfumeriei, mobilierului și căsnicieii, faianță, linoleum, porțelan și cuțitărie, mărginită între Universitate, Biserica Sfântului Gheorghe, Calea Moșilor, Piața Rond. Câteva străzi aparțin ștofelor, pânzăriei, confecțiunii și încălțăminteii, altele sunt ale prăvăliilor de cârnățărie. O stradă întreagă vinde nasturi, alta becuri electrice. Să nu se scape din vedere Piața de Flori și Bazaca.

La sfârșitul anului, toate piețele din acest cartier se transformă în codri de brazi, și o cale lactee de stele și de lumină în beteală se confundă cu Lipscanii în vederea pomului de Ajun. Disparația lor e urmată de o îmbelșugată recoltă de sorcove, jerbe de flori de hârtie pentru bunele urări de 1 ianuarie. La finele lui februarie, invazia mărțișoarelor și a firelor de mătase cu ciucuri pieptenați dă o nouă culoare și o marfă mimetică nouă trotuarelor neguțătorești, care în toate zilele anului sunt o expoziție infinită de miracole mici industriale.

*
* *
*

Puncte: *Patriarhia* cu catedrala domnească pe măgura cea mai înaltă, la care suie marele povârniș gol. Profilul vechei biserici, care ar fi trebuit să fie emblema de caracter a capitalei, e un model de echilibru arhitectural. Formele, proporțiile și distanțele dintre turlă demonstrează rafinamentul de gust al domnitorului care a zidit-o mai apropiată de cer, un fericit ansamblu de siluete. Sunt poate singurele turlă care înlătură influențele și regulele, amintite de alte monumente. Ele se ridică oprite brusc pe verticală, retezate scurt, și vârfurile lor de creioane boante se încovoie dulce pe streășina poligonală, ca niște umbrele japoneze.

Ateneul, o, tiară monumentală.

Parcul Filaret, fostă pădure, convertită în grădină.

Grădina Botanică, splendoare izolată și calmă a orașului, care, lipsindu-i castelul de o mie de ani ca să-i afirme vechimea, își împrumută siluetele Palatului Cotroceni, de peste drum, cu parcul căruia se confundă.

Herăstrăul, oraș proaspăt de oglinzi pe ape. Continuarea elegantă a cartierului Filipescu și a Bordeului, două localități de litoral.

Calea Moșilor, din Bulevard, spre stânga, are o biserică și o răscruce cu numele Olari și Zece Mese, de unde se păstrează aproape intactă, până în răspântiile ramificate ale Oborului, vechea ei înfățișare de drum de hanuri și ospătarii. Străbați toată strada luminoasă cu o impresie de libertate, care până în dreptul ei ți-ar fi lipsit. Nimic nu mai aduce aminte orașul, ținuta, moravurile, și aspectele. O altă lume mișună între trotuare și prăvălii, o lume locală care-și ia stilul și franchețea de la felul ei de îndeletniciri, materiile directe ale pământului, porumbul, grâul, ovăzul, orzul, vinul, dobitoacele, pasările și, de la schimbul dintre ele, prin mâinile muncite ale celor ce se străduiesc și recoltează.

Adeseori, rândul clădirilor e întrerupt de un gol rotund, din intervalul căruia o priveliște laterală, neașteptată, modifică peizajul: o poartă mare, cu bolta de zid, a fost dată în două lături de pereți, îi rupe continuitatea și-l suprimă, lăsând vederea slobodă într-o curte surprinzător de adâncă și clădită de jurîmprejur. Fostele grajduri și remize, de pe timpul cailor și al vehiculelor trase de ei, fostele popasuri de căruțe și briști sosite la târgul bisăptămânal Obor, în capitală. O stradă oblică pe arteră, numită până de curând a Birjarilor, a fost locuită până acum cincizeci de ani exclusiv de niște colonii ale sectei dispărute a evanghelistului Matei.

Am văzut, în copilărie, la un Toader, întocmirea mănăstirească a unui grup de birjari ai sectei scapete, cel mai strălucit birjar din Europa, al celor mai frumoase trăsuri, ca niște balcoane pe roate. Pentru arătarea boierilor de-a fuga și la pas, din cap la picioare, ca în vitrină, ele staționau în fața Teatrului Național, sâcâite de nerăbdarea cailor, bătând potcoavele peloc și scânteind granitul. O simpatie amestecată cu mâhnire îi făceau pe birjarii, zbârciți ca babele, să prefere cailor, îmblânziți prin jugănire, armăsarii. Herghelia frontului cu carnea tremurată în licăriri ondulate de spasm și fiori, spuma din zăbale și hamuri, pretutindeni unde voluptatea atingerii freca de curele mușchii, la piept și la coapse, asudați, încât corpurile negre și roaibe, frământate și stăpânite cu greu, păreau că secretează smântână. Sutele de copite tresăreau într-un singur nechez. Coamele împletite în panglici roșii cu vârfurile libere, fluturând pe grumaz, se răscoleau odată toate și scânteiau catarămile nichelate.

Vizitii în odăjdii de catifea albastră purtau comanacul de samur sau astrahan, tras pe sprinceană, sau, uneori, ca la Petersburg, un joben turtit, cu marginile sucite, ca o ciupercă stilizată, care le făceau capete de pisici. Ca să nu fie

deocheați, armăsarilor li se anina și într-un perciun al frunții o funtă înnodată ca o garoafă.

În zilele cu climat nehotărât, carâta lua locul birjei deschise. În fotoliul adânc din cutia cu două uși laterale, capitonată cu catifea, mireasa și decolteul ei de atlas punctat de un scarabeu de zmarald pe lanț erau garantate până la biserică, iar doamna cu mânușile trase pe coatele trandafirii, cu binoclul de sidef și evantaliul de pene de struț, acoperită eu o ghirlandă de fulgi aruncată pe umeri, era dusă în trap la teatru și înapoi la «Capșa», restaurantul «ales» și «discret» al elegantelor bogate de odinioară. «Muscalul», pe capră, sta în intemperie.

Casa «Capșa», care era mai mult și decât un restaurant, și decât o cofetărie, și decât un hotel, contemporană s-ar fi zis cu secolul al XVII-lea la sfârșit, se vede și azi, schimbată puțin, cu fațada ei, cu mobilierul ei, cu perdelele ei de atunci, și ar fi de dorit, pentru particularitățile subtile ale Bucureștilor, să nu se schimbe niciodată, în colțul unde rezidează.

Muscalii locuiau în case și curți închise, cu o singură ieșire în Calea Moșilor sau a Birjarilor și cu ferestrele interioare pe două galerii, în stînga bărbații și în dreapta soțiile, a căror stirpire de feminitate se făcea la sâni. Femeile, despărțite de motivele cochetăriei, maici fără vârste, la toate vârstele, și deosebite de bărbați numai prin portul fustei, erau îmbrăcate ca păpușile de lemn, în stămburi colorate viu și cu fața înfășurată în basmaua cu flori legată la bărbie. Ele îngrijeau exclusiv interiorul comunității. Starostele era mai mare peste tovarășii lui, ca mai bătrîn: autoritatea venea de la numărul anilor și al zbârciturilor, neavînd de unde purcede de altundeva, de ia avere, concurență sau ranguri, și de înțelepți toți muscalii erau înțelepți... Armăsarii lui Toader erau numai atât ai lui Toader întrucât ei îl cunoșteau

prietenește și se lăsau în hamurile și mâinile lui cu docilitate.

În fundul curții se întindeau grajdurile și remizele de birji, carâte, sănii și căruțe de transportat furajul în podul care acoperea schitul întreg. Săniile, romantice gondole, erau bijuteriile Bucureștilor de iarnă, cu iernile grele de odinioară, când pătura imaculată a zăpezii, nemânjită de circulația mecanică, rămânea, până primăvara, pură. Sania suna din zeci de zurgălăi, și valtrapul, urzit cu ochiuri, ca o plasă, acoperea caii cu togă de dantelă.

Capitala e în bună parte încă și azi un oraș pentru vehiculele cu cai, care cer un ansamblu adecuat, case, străzi și curți de un anume fel, nefiind adaptată în întregime circulației motorizate, care cere un oraș neted, uniform lunecos, cenușiu și rece, de beton, un oraș de uzini, de viață și de confort. Totuș, nicio capitală n-are proporțional o mișcare de limuzine luxoase mai intensă.

În vechea gospodărie, grajdul avea o poezie a lui. Caii, înlăturați din viața orașului, ale căruia interese de igienă comunală au tendința să-i suprimă pe toți, schimbă odată cu aspectul și moralul. Omul se apropie tot mai mult de ciment și beton, pecât se depărtează de cal, de bou, de pasăre și de pădure, cu o compensație în perspectivă, mișcarea talazelor și apelor, când a putut să aibă norocul așezării pe fluviu sau la Mare.

O trăsură care a dispărut după diligență s-a chemat trăsura «de Herasca». Mai circula acum vreo treizeci de ani în convoaie... Era un vagon scurt, închis, cu două canapele, îmbrăcate în piele, cu acoperișul scurt, pentru șase și opt mușterii. Golul ușii se închidea de ploaie cu un burduf pe cătărămi. Zile întregi puteai să călătorești pe arcurile ei până la Craiova, întârziind vreo două zile la Pitești, la Slatina, la târgurile săptămânale,

unde carele cu borangic auriu răsucit în sculuri groase veneau din județe pentru țesători.

Mijlocul acestei mânăstiri de scapeți birjari era întodeauna înfrumusețat de o grădină ascunsă de ziduri, cu toate florile uzuale, de la busuioc la îndrușaim, cu o prisacă în flori, mierea fiind condimentul de căpetenie al turtei dulci, încrustată cu migdale.

Oborul. Vechea piață a sătenilor din județ, neguțatori, cumpărători și vânzători. Prăvăliile interioare și exterioare, grămezile nesfârșite de mărfuri pe marginile pestrițe ale șoselelor, bulevardelor și străzilor târgului, masa variată și agitată, continuă, a populației, dau un aspect unic întinselor împrejurimi ale punctelor din care se ramifică în mii de tablouri viața giganticului centru de aprovizionare.

Piețele, ca și țările, ca și limbile, se fac de la sine, se articulează tarabă cu tarabă, negoț cu negoț, veac cu veac, până la expresia de viață ce nu se mai poate explica.

Animația din Obor, ca toate aspectele Bucureștilor, transportată cu pensula pe pânză și cu creioanele pe hârtie, ar putea da în artă unul din nesfârșitele motive documentare. Ar fi de dorit ca și pictorii să-și ia bastonul de plimbare și odată cu el cutia de pictură sau cel puțin carnetul de schițe. În tinerețile lui, Ștefan Luchian, care nu e numai un mare artist român, decând a trecut peste câte-țări, rodea un măr lângă șevalet și «vopsele», cum le numea el, prin mahalalele vechi ale orașului nostru.

Să notăm în treacăt unele aspecte din ce era Oborul cu ani în urmă:

Olărie, amfore de lut, sonore, încercate de cumpărători cu o bătaie a degetului în pereții cu zmalțuri. Niciodată două oale n-au adus din pământ două glasuri și două cântece la fel. Ulcioarele din care plugarul suga o apă răcorită, pe țâța cu țâmburuc, sfeșnice, solnițe, țoiuri, legături

de cești vândute cu duzina pe o sfoară, străchini adânci. Ulcelele poroase care se vindeau la cârciumă odată cu jumătatea de litru de vin din ele, erau duse la gură todeauna noi. După ce le golea, consumatorul da cu ele de pământ. Olarul a inventat și un instrument muzical, ocarina cu apă, care fluieră ca un pietruș. Acelaș olar e autorul industriei pierdute, după ce au fost născocite tinicheaua și lipitura cu cositor, a pântecoaselor butii, cu forma antică, de teracotă, pentru păstrarea lichidelor prețioase. Câteva din ele, descoperite la săpături, decorează ca niște statui ale dibăciei inteligente grădinile publice din București. Multe din ele au înălțimea unui om. Argila, modelată în câteva sate specializate în această industrie strict țărănească, ia toate formele obiectelor casnice și de bucătărie, și anumite bucate găsite în olărie au reputația că-și împrumută gustul adevărat de la ghiveci.

Dogăria și rogojinăria erau reprezentate în Obor laolaltă cu lingurăria de plută, pretutinden unde e loc de câteva sute de butoaie suprapuse, și magazine de papură și răchită împletită, ciubere, donițe decorative cu brâuri de arsuri pe doage, cobilița de frasin, coșuri, hârdaie, cu doi cercei, legănate pe drugul dus pe umeri din vie la cramă, albie de plută, copăi de frământat aluatul, scafe, lopeți, furci, greble, cozi de sapă, de coasă, de topor și târnăcop. Sculele și lucrurile din gospodărie, de lemn, sunt nenumărate, până la găvan, ciorbălăc, fus și furca de tors cu aripile crestate și câteodată cu mărgelile vârâte în găuri mărunte.

Boiangeriile au drept firmă un brâu și niște bete vopsite roșu.

În altă parte se vindeau caii iuți, purtați de geambași în hamuri verzi, caii de gloabă, caii de povară, oile grămădite cap în cap, vitele mari, caprele ironice, porcii trandafirii, proaspăt îmbăiați, cu forme de plaje. Fluturii cu patru picioare pe lângă țarcurile cu bivolițe negre și

tauri, ancorați de bot cu inele de fier, sunt duișii măgari oratori. Tot aici erau căruțele noi vopsite cu lac. Roata lor trebuia să sune subț încercătură în anumite feluri, stabilite la fabricare: unuia îi place sunetul moldovenesc, altuia îi place să sune muntenește. În muzichia căraușiei se află și gama sunetului oltenesc.

Căciulile, sute la rând, trase pe calapoade, cu moț, păreau decapitate lângă cojoace și opinci: omul întreg despărțit în trei. Bicele, amnarele, piatra cosașului, custura cu teacă pentru brâu și cuiele cu floare sunt mărfurile unui negoț deosebit.

Potcoavele erau fabricate în vâzul lăptarului cu faitonul, pe nicovala eu scânteii. Omul care ținea copita calului în poala șorțului de piele și-i făcea toaleta unghiei cu o cuțitoaie, avea instalația în traistă, potcovar și «meșter lăcătuș». Ascuțitorii de topoare și satâre valsau cu piciorul pe o pedală, care învârtea piatra de moară, verticală, stropită cu o picătură de apă, cu cădere dintr-o tinichea găurită cu foloștoc. Barbierul ambulant rădea clientul răzimat cu ceafa pe lăzile de portocale. Vroiai o haină, o pălărie, o păreche de cizme? Tocmeala se făcea numaidecât, cu clientul reticent, apucat de o mânecă și tras înăuntru cu luptă, pe pragul prăvăliei.

Sutele de pieți și oboare erau dominate, în fundurile din urmă, de un lanț de munți galben ca de ocră: șirele și clăile de paie și fân, zidite, parcă de la începuturile lumii.

Un negustor vindea cruci de piatră cenușie unui țăran care lua una în căruță, pentru nevoie. Toate crucile erau la fel și de o mărime, ieșite ca dintr-un tipar de prescuri. Scria pe ele I.N.R.I. cu vopsea. Un cap de înger cu șase aripi în mijloc, le scumpea. Femeia cu cinci lemnișoare încrucișate vindea hrean, și bătrânul vraci și-a deschis lada cu patru capace și sute de cuiburi, despărțituri și legături înnodate, mirodenii, schiunduf pentru «mititei». Bineînțeleș, fasolea, ovăzul și grâul cu

bobul ca de cafea, cu căruța și chila, erau vânturate prin aer de lopeți în magaziile cu obloanele ridicate în toate zilele săptămânii.

În găinăriile de unde cântau sute de cocoși, am văzut odată de vânzare un păun cu roba împărătească albastră, încărcată cu stele, parcă târâtă prin cerurile aprinse. O flașnetă cu papagal. Un cimpoier. Omul cu căciula ciobănească, după ce și-a vândut tot ce avea în două căruțe și a făcut parale bune, ar vrea să-și cumpere de la cuțitarul ambulant un briceag și o perie de mustăți, însă în spate cu oglindă. Nu le vrea deosebite: le cere lipite. S-a întrerupt și-i face semn lăutarului să se mai apropie de urechea lui. Li cântă o scripcă și un țambal și un glas din taraf. Clientul e sentimental: lăcrimează. Cere să i se repete rar și lin:

Cine te-a făcut pe tine,
Tudoriță nene,
Așa-nnaltă și subțire,
Tudoriță nene,
Parcă m-a-ntrebat pe mine,
Tudoriță nene.

Însă peria-de mustăți cu oglindă l-a păcălit. Până să o-ntoarcă pe dos, îi cade mustața răsucită frumos. Crezuse că în acelaș timp să o poată și răsuci și vedea. Ar fi vrut să-și ia banii îndărăt, dar potca de negustor, mai pățit, a înțeleș și s-a pierdut în lume.

O NOUĂ CAPITALĂ

După unirea cu Transilvania, țara de peste pădure și munți, entuziasmul proaspăt și generos al evenimentului dorea și strămutarea capitalei. Venind Ardealul la noi, ne duceam și noi în Ardeal. Lozinca dura și fusese ales Brașovul, orașul emblemei Coroană cu rădăcini. Pe trecătorile gătuite ale Carpaților, de-a lungul Dârstelor, Scheiului și Tâmppei, trebuiau să se descarce carele, vagoanele, arhivele câtorva sute de ani trăiți în goticul chirilic. Din materiale provizorii trebuiau edificate rapid autorități și palate. Se improviza o metropolă pe roate jurâmprejurul turnului medieval al primăriei, în care bate orele noi glasul vechi al orologiului de burgadă.

Munca istovitoare impusă de o strămutare a moderat la timp fantezia modificată și de o cunoaștere mai exactă a lucrurilor nejudecate. Ardealul trebuia să aducă Bucureștilor o elită intelectuală, cu neputință de găsit în Vechiul Regat, mari dascăli, mari gânditori, mari gospodari ai bunului public, advocați mari, politici mari. La o frecventare mai de aproape a oamenilor mari ai Ardealului, regățeanul sfios să-și verifice impresiile superficiale, rămase decepționat. Marele nu era chiar pe măsura speranței, și, făcându-se toate adunările și scăderile, cei mai reprezentativi dintre români tot în București trebuiau să fie căutați, orașul reputat al perdiției infernale. Bucureștenii știau mai bine și latinește. Savanteria demonstrativă nu se bucura la ei de trecere multă.

La București, călătorul străin era numaidecât surprins de absența nasturilor galbeni și a șepcii cu trese, uniformă și la materie și spirit. Casele, străzile, oamenii, trăiau nealiniați, fără regulament și contravenții.

Introdusă pentru deosebirea tribunalului și advocaților și solemnizarea judecătorilor, roba

judiciară a rămas fără consecințe: magistrați și pledanți, prin acel sentiment latent de refuz, care face pe bucureșteni să respingă fără tirade și să anuleze instituțiile impuse simțirii, au lăsat roba după ușă. Judecători și apărători au reapărut în costum târgoveț, și deosebirile care se adresează prin înfățișări de mască sentimentului, s-au făcut, și în acest caz, ca întodeauna, prin intelect, și nu prin garderobă. Spiritul eminamente civil al capitalei nu a izbutit să fie acaparat și îmblânzit prin nicio teatralitate, plăcându-i să trăiască neînrolat, slobod și anonim în ceea ce privește costumul, și viu și personal prin spontaneitatea lui. Ca să se bucure ilustrativ de farmecele gătelii standard, bucureșteanul se duce la teatru și cinematograful, și pentru satisfacția lui spectacolul în local închis este îndestulător.

Gustul femeilor, soțiile, prietenele și surorile acestor bărbați rebeli la o nivelare tip, e fără păreche, la situație egală, dincolo de fruntarii. Dacă nu e uniformistă populația capitalei, este, în schimb, dintre cele mai luxoase din Europa, calitate pe care o are, incontestabil, poporul dintre Dunăre și munți, manifestată într-un costum de o estetică simplă și substanțială și în culorile, fermecător echilibrate, din covoare și scoarțe.

O uniformă veche și îndatinată, care s-a menținut grație clerului grec și vieții de izolare a mănăstirilor, dispare de la sine. Odată ce a fost recrutat în libertatea temperamentului, preotul și-a schimbat comanacul cu pălăria, și-a croit hainele după un desen simplificat apropiat de cetățean, și-a lepădat coada și barba până la evoluția actuală, când briciul legal a intrat în funcțiune cu tendința să suprimă și o urmă de gentilă țăcălie. Nimeni nu ține să se singularizeze. La toate tendințele de singularizare s-a opus firea ironică a mulțimii. Bucureștii au primit, ca și țara, fără discursuri, desigur, toate infiltrațiile și popasurile și toate ocupațiile militare sau comerciale, până la invazii,

știind instinctiv că nu e nevoie de o teorie și de o abstracțiune, ca să fie redus adversarul. Fenomenul e constant: a fost de ajuns o conviețuire, pentru ca străinătățile să-și piardă caracterul și să se dizolve. Vitalitatea lui puternică i-a dat poporului o siguranță implacabilă și acel stil personal de ospitalitate, în care limbile, ființele și evenimentele se topesc.

Bucureștii au un farmec imprecis, și cu atât mai decisiv absoarbe, catifelează și digeră. Străinului nu i se arată monumente nemaivăzute, colecții moarte, muzee mai mari și mai bine înzestrate decât ale țărilor cu o veche cultură a pietrei și a canalizării. Străinul ia contact prin toate ventuzele lui cu viața, încă de la gară. Viața este pe stradă, mai mult decât într-alte părți ale continentului, unde populațiile țin în rezervă pentru zidurile închise un secret al personalității de multe ori derizoriu. Ulița și mahalaua românească intră pretutindeni nestânjenită. Când un potentat de moravuri dictatoriale ar voi să puie un planton cu vipușcă la ușa anticamerei lui, plantonul adoarme sau corectează stilul neadecuat, lăsând să intre toată lumea.

Unele neamuri au învins cu rigoarea, cu disciplina și cu regulamentul. Românii înving de sute de ani fără arme, fără sânge, fără năvălire, și au învins constant și istoria, mai inteligenți decât agresivi și mai dibaci decât vehemenți.

Bucureștii trebuie tratați ca o individualitate și ca un personaj. Bucureștii n-au principii, în orice caz principiile lor, inspirate de la viață, și nu de la mințile altora, sunt remaniabile, elastice și fără rigiditățile fixe ale altor capitale, din punctul de vedere al subtilității. Ei au meritat adeseori superficial reproșul ce li s-a făcut de «oraș fără ideal», formulat în toate epocile de naturile inadaptabile, fugărite de nevoi și împrejurări până în capitală, dar irascibilitatea și văzul până la vârful nasului s-au pierdut la frecventarea

comodităților morale și materiale, pe care le tezaurizează tradiția capitalei. Nenumărați au fost eroicii candidați provinciali la cucerirea lui, dar orașul i-a macerat, i-a decantat, ia filtrat. În cele din urmă, Bucureștii au avut în fiecare caz dreptate, fără să se laude cu dreptățile lor.

Cu o intuiție admirabilă a valorilor native, bucureștenii, care în bună proporție sunt titrații cel puțin ai unei academii și foarte des ascund în sertar un doctorat, n-au gustul exhibiției de pergamente, nici atunci când un hrisov stabilește o ascendență sigură aristocratică. Nimic nu-l face mai șovăitor și mai stângaci pe bucureștean ca titlurile de Doctor și Profesor, adresate în gura mare, ca o introducere la slăbiciuni și vanități, foarte mângâiate în provincii, unde un personaj care grăiește cu oarecare ușurință trebuie să fie cel puțin Domn Director sau Domn Prezident, la cafenea cu orchestră.

Frații din Ardeal, în majoritate Doctori, au fost destul de consternați, după unire, constatând puținul preț pe care îl pun regătenii pe douăzeci de ani de studii mărturisiți de o diplomă, neîncadrată în părete, cu lauri plastici și ghindă. Comerțul facil și nesupravegheat de o metrică a Bucureștilor, absența marmurei din jurul înghițitorii și a bronzului de la încheietura genunchiului și din talpa ghetei au produs decepții, au iscat amărăciuni pentru o mentalitate care pune hârtia înaintea omului și dă drepturile principale unei ștampile cu iscălitură. Indiferența cărturarilor bucureșteni pentru distincțiuni și onoruri cădea destul de rău într-o lume în așteptarea distincțiunilor aglomerate, dar care, bine văzută, a fost înțeleasă. În cincisprezece ani de la întâiul mare război, această stare de intelect s-a difuzat, și influența capitalei în provinciile noi se face simțită. Foarte multe lucruri au fost mișcate din împietrirea lor și au încetat să mai fie intangibile și sacre.

În geografie și în ghidurile de călătorie se indică orașele ca niște grămezi de case, hoteluri, teatre și cazinouri, și într-o călătorie circulară turistul gustă din toate, trezindu-se cu cincisprezece gusturi contradictorii pe limbă, după ce și-a înmuiat în fiecare fel de mâncare degetul câte puțin. E cea mai tristă formă de a călători, și voiajorul care nu poate să rămână măcar un an într-o localitate de pe hartă vede puțin și nu știe nimic. Călătoria bună pentru cunoașterea unui oraș este să rămâi și să-l parcurgi toată viața...

Occidentul nu prezintă subț specia aspectului zidurilor o varietate cu mult deosebită de a unui cimitir de monumente și inscripții glorioase, și interesul unui oraș rezidă mai puțin în ținuta lui fotografică decât în rivalitatea vie, în starea sufletească, în ambianță.

Din tot ce face omul, tot omul e mai interesant cu nivelul lui sufletesc.

Bucureștii nu sunt capitala cea mai urâtă nici în ceea ce privește portretul monumental. În bulevardul nordic răspund străzile de vilegiatură și ulițele sudului colorat. Lângă o strălucită vitrină își duce zilele și momentele o lampă cu «gaz» dintr-o casă scundă, îngenuchiată în pământ. O limuzină se încrucișează la răspântii cu căruța hărtănită a unui cal bătrân, iar din localul de petrecere somptuos, unde serviciul se face în trei limbi europene, consumatorul trece la cârciuma cu fumul des, din piață, atras de un miros de usturoi. Un cartier aduce aminte Lucerna, și altul pute. Asfaltul, întrerupt de piatra de râu, continuă un drum de pământ. Calea Moșilor vărsată în Obor e o lume; tramvaiul electric duce într-altă lume. Industriile vechi se risipesc pe zeci de artere, și prăvăliile mici, cu trepte în pământ, ale cojocarilor, olarilor, lănarilor și negustorilor de papură, de măhuri, ciure, doage și albi, se repetă vinerea și marțea într-un pitoresc amestecat, la care colaborează oamenii, vitele și carele din câte două

sute de sate, pornite de-acasă cu câteva zile mai devreme, în pasul boilor solemni, cugetat și lent. Tungstenul merge de acord cu grătarul, și mătasea se taie launloc cu pastrama.

O mie de movili în mișcare au improvizat un sat călător: târgul de fân. O mie de căruțe cu lemne. Târgul de porci, de bivoli și de tauri. Târgul de oi și capre. Hergheliile geambașilor ocupă cercul de beton și două uliți în care se face, în asistența critică și frământată a cumpărătorilor, hipodromul și încercarea iuțelii. Telegarii zvelți, de neam ales, cu coama pieptănată și coada încrețită, poartă o garanție împotriva deochiului, crâmpeiul roșu de mătase la grumaz. Un căpăstru de chingă verde întoarce animalul și-l plimbă pe dinaintea amatorului impresionat, care-i un țăran chiabur, sau unul din puținii «mitocani» rămași fideli costumului, cizmelor, căciulii de miel și mustății, umflate și lungi. El are la grajd doi suri și doi roibi și ar mai vrea doi murgi, ca să-l ducă duminica la han. Pipăitul lui expert atinge calul, îi mângâie șoldul licăritor ca oglinda; calul o mulțumit, dă copita, scutură spinarea, calcă de sus. Cine ar mai avea pe vreme de criză treizeci de mii de lei dintr-o dată și i-ar da pe doi cai boierești? Nea Dumitru, care i-a și numărat geambașilor cu seninătate. Ia te uită ce plăcere mare s-a aprins în ochii lui! E un om de cel puțin șaiszeci de ani, crunt, cu sprâncenele groase. Dincolo de tobogan și la o cârciumă cu mititei, cu tango și jazz, cântă haut-parleur-ul electro-dinamic.

Câți bucureșteni vor fi cunoscând Oborul, afară de sorocul Moșilor frenetici, cu vârteje de călușei, pocnitori și bășici cu chiot? Câți vor fi ieșit din cartiere ca să călătorească prin universul bizar și admirabil al capitalei lor necunoscute? Pe zece șosele care intră din județ în București, se bălțează zece orașe și zece omeniri deosebite. Linia calmă a Cotrocenilor adună lumina, ca pentru o acuarelă din Amsterdam, dintr-o regiune care își unește

câmpiile și grădinile până-n Ciorogârla și Bolintinuri. Pe bulevardul castanilor cu patru orizonturi, vine-n-coace o turmă de curci albe, mânate de două nuiete. Linia Giurgiului forfotește de-o gintă neștiută, care circulă între mahalale, ateliere și biurouri. Un comerț viu împânzește Șoseaua, care pare intrarea unui parc imens cu divertismente populare. Șoseaua Ploieștilor și a Olteniței sunt șiraguri de ferme, de vite și de grădini. Cocorii bălților vâslesc de la Dunăre către Snagov, și glasul rațelor trece-n stoluri pe deasupra Universității. Pantelimonul, Cernica, Afumații, Gagul, aparțin cartierului bulevardelor din Est. Teiul, Floreasca, Herăstrău!, Budeștii, Rahova, Filaretul, Domneștii, Jilava, mărginesc câteva laturi ale capitalei înfinit poligonală.

Pe timpuri, un drum la Cioplea era mai lung decât o călătorie la Sinaia. Șoselele, străzile, sunt parcurse de tramvaie, autobuze și automobile, și deplasarea rapidă a călătorului de capitală e condiționată numai de curiozitatea și lenea lui. Înainte de orice vilegiatură și sportivitate, bucureștenii vor câștiga să vadă Bucureștii, care în fiecare răspântie sunt alții și la fiecare zece metri păstrează pentru călător o surpriză, o bijuterie și o recompensă.

CIȘMIGIU

Nu-i nici frumos nici românesc numele acestei grădini cu farmece. El sună turcește, ca tinichigiu, giuvaergiu, iaurgiu, simigiu, surugiu, boiangiu... Și ați băgat, firește, de seamă, că aceste cuvinte bolnave pier, ucise de viața graiului viu, înaintea chiar ca meșteșugurile, pe care le numesc, să fi pierit de tot. Sfatul municipal care va cuteza să șteargă turcismul numelui acestei păduri de bijuterii vegetale, înlocuindu-l cu un nume de pom, de buruiană sau de floare, va face grădina capitalei, din mijlocul orașului, și mai frumoasă. Grădina, în acest început de Mai, e înflorită. Covoare verzi cu chenare violete și albastre, pardosesc, cu petice dreptunghiulare, mijlocul grădinii, din dreptul cerului senin, între poarta Bulevardului și dealul bisericii Schitului Măgureanu. Platanii, stejarii, castanii, teii, plopii, salcia, răchita și brazii, întovărășesc pașii cititorului, de-a lungul parcului descântat. Șase zile ale săptămânii grădina aparține copiilor adormiți în cărucioare sau forfotind, ca niște pitici, printre trunchiurile de mesteacăn. Într-un ocol de nisip, constructorii clădesc cetăți cu lopățica și grebla, drumuri, și castele, și visuri, cum vor face toată viața lor, cu materiale mai puțin durabile decât însuși nisipul... Un băiat abia sculat pe picioare, încă în luptă cu echilibrul, învață să umble între două pâlcuri de lalele roșii-cărămizii, și, ca niște lampioane japoneze, se clatină în urma lor alte mii de lalele galbene, viorii, albe, pestrițe și tărcate. În câmpuri, succesiv îngrădite cu plantații scunde, se ivesc toate florile adunate răbdător, asemenea cu a seminței, cu a ramurilor, cu a frunzelor și cu a eflorescenței - a unui singur om, meșteșugarul sânguitor, regele satisfăcut și artistul acestui Paradis. Grădinarul căruia i se datorește miracolul continuu al grădinii dintre zece străzi e un străin,

identificat cu pământul țării și cu florile lui. Numele îi poate fi pus alături de al poezilor, compozitorilor și pictorilor noștri de talent.

*

* *

Ieri Coco ieșise în Cișmigiu ca să miroasă ramurile înmuiate în aghiasma soarelui, de aur. El trecea ca o floare pribeagă, din copac în copac, și grădina plină de copii, ca niște papagali pietoni, zbârliți în mintene mățăsoase și moțați în căciuli și bonete, se mișca dedesubtul inspecției lui generale ca o prăvălie bogată, de rufării candidе, de horbote strânse, de velințe albe. Copiii mici detot se mutau încet ca niște suluri și ca niște gheme de lână, fetele se alăturau ca niște perne cu dantele, și pruncii șifonați în cărucioare, dormeau ca niște duzini de batiste și cu ochii închiși ca niște păpuși care nu și-i deschid decât ridicate.

Un cărucior singuratec sta oprit în bătaia răcoroasă a soarelui, în mijlocul unei alei. Guvernanta, o englezoaică înnodată subț bърbie cu o panglică albastră și strъnsă ca o crisalidă de fluture, înfășată în aripile scurte ale pelerinei, își oglindea naivitățile britanice în nasturii de metal galben lustruit al unui piept de brav pompier oltenesc cu ciucurele mustății negru de catifea. Idila Oxfordului cu Jiul se schița dedesubtul unui stejar dinlăuntrul lăturalnic al aleii, și pruncul respira cu nasul lui cât aluna, o pată de lumină caldă. Coco s-a lăsat în zbor pe coșul căruciorului deschis. Și-a băgat ochiul galben înnăuntru prin perdele, a văzut copilul surъzъnd în somn, s-a bucurat și a stat așa, să-l păzească, zicъnd cъ «este bine». Pъnъ: cъnd i s-a fъcut somn și lui și a intrat sъ doarmă și el...

Iatъ cum se face cъ Miss Wolwen a adus acasъ, fъrъ sъ știe, în cъrucior, un bъiat fericit și un papagal.

*

* *

Primăvara capitalei începe și sfârșește în Cișmigiu - și în acord cu Cișmigiul își exprimă frumusețile, create de acelaș grădinar autist, grădinile mari depărtate de centru și întâlnite mai rar de locuitorii obosiți: Grădina Botanică, Grădina reginei Maria, de la Cotroceni; Parcul Carol; Șoseaua Kiselev; Grădina Icoanei; Grădina Episcopiei, și câteva rânduri de mari grădini particulare. Din avion, Bucureștii cu împrejurimile, se ivesc, în monotonia câmpiei Teleormanului și a Bărăganului, ca o localitate imensă de mozaicuri verzi cu vile albe. La primăvara lor se adaogă covoarele peticate mărunț ale grădinițelor de casă și ghivecele mamei Sultana. Mama Sultana păstrează, în ulița ei de periferie, scurteica de catifea verde, care a învelit-o tânără și zveltă, tulpanul alb, icosarii de aur din urechi, și mușcatele, garoafele, și cârciumăresele cu floarea de flanelă. Nota înflăcărată a florilor cântă în canavaua albă a păretelui proaspăt vărut. Peste acestea toate, mai toacă, uneori, și ghiersul de greiere și de țiteră cu două strune de fier, din clopotnița unei biserici foarte vechi, cu preot bătrân cuvios.

Piața Mare e o grădină deosebită în orchestra primăverii - a culorilor încercate pe legume. Din ștofa cartofilor de anul trecut, strânși în movilele și piramidele unui Egipt local, - expresie a pământului interior, - se inspiră armatele războiului, ca să se facă nevăzute în șesuri și indescifrabile în munte. Morcovii taciturni, legați de cozi, câte patru, sunt și ei ai anului precedent. Iată vioaiile frăgezimi ale lirelor de ceapă și usturoi, înmănunchiate în znopi naivi cu mustață nouă. Țăcăliile spânatice ale rădăcinilor de pătrunjel; salada deschisă ca niște bliduri și întocmită după metrica și psihologia trandafirilor, cu foile învelindu-se una pe alta; coșurile cu măcrișuri, căpițele de spanac, sparanghelul alb cu mugurul vișiniu, degete ale unei plante cu pipăit

omenesc. Și majolica de alb personal și de rumeneală fără comparativ a ridichilor de lună, așezate, pentru vânzare, ca în vitrine de giuvaergii. Zmalțul lor, mai frumos decât al crinului, al bujorului și al ametistei, umilește paleta compozitorului de aspecte, expresii și fețe...

Primăvara lucește-n ochi și o răsfrânge surâsul. Oamenii se întristau, apucându-se să vorbească de criză, amărâți de beneficii mici și de milioane scăzute. Oamenii cu grijă de oameni s-au posomorit că oamenii și timpurile zac. Zilele nu mai aveau nicio însemnătate, leacurile erau măsurate cu zecile și sutele de ani. Eroare! Un ceas, o zi de primăvară, un surâs, un buchet de mărgăritar, anulează și criza și economia politică și deficitul. Tot uitându-se unii în ochii și în buzunarul celorlalți, oamenii oftează și plâng. E Mai, fetiță! E primăvară! Au venit florile să te uiți și-n ochii lor - și a venit cerul albastru, ca să vă uitați la el, voi toți câți îmbătrâniți, căutând ca părinții voștri, încovoiați, în pământ. O floare-n curte, o floare-n geam, o floare pe masă în pahar și o floare la ureche, sunt candelile aprinse, cu care fecioarele cuminți așteaptă pe Dumnezeu. A venit Dumnezeu, domnișoarelor mai mari și mai mici de șapte ani, și florile pun semne pe unde va trece Iisus... Uitați-vă și-n sus, nițeluș, la cer...

2 Mai 1931

FALIMENTUL

Ca să treacă prin aerul cald și soare, fustele s-au făcut mai scurte. Ștofele din care se croiesc siluetele de garoafe ale fetelor noastre sensuale, tulpini de dragoste și amfore sărutate, cu ape în fundul ochilor verzi, au căpătat, în sezonul pământului nostru ardent, și urzeală de lumini vegetale. Gambele, încă nătângi acum un an, au o verticală ondulată, ritmul călcâielor dansează muzical, grumazul plin al piciorului s-a ridicat ca un sân iscat subțir jartieră. O fi imorală simpatica rotunzime prelungă a șoldului plastic în curba lui sprintenă, condusă prin rufăria moale și transparentă, la genunchiul oval. Dar e ispititoare văpaia de carne prinsă subțir o umbrelă ca o cămașă de mac, și gurile spirtoase care sug un mărgăritar în buze or fi ticăloase. Frumosul spectacol al fetelor și femeilor pornite din pământul nostru cu rădăcini fierbinți de suc, se petrece însă ca un dans unanim, la scăpătatul soarelui alb în oraș.

O pradă flexibilă cu geamăt de bucurie și ofrandă și un nechez de simțuri sincere mut circulă ca lupoaicele după ciorchini zămoși de struguri de carne. S-au îmbătat ochii tuturor de imagini, și nările deschise sorb mirosul de hrean, de ștevie și nard al cetății care trăiește, se încolăcește și se desface. De la taurul pe care-l adăpi în fântânile singurătății, cu coarnele de cremene, în Calea Victoriei, e numai un pas. Ai duce cu voie bună la staul, pe spinarea lui cenușie, femeia furată, crucificată patimei tale suave furtunoase.

Zece mii de mașini mari nichelate, cu mugetul electric, se încrucișează cu pantofii, cu gambele, cu coapsele fluide. Vârtejul minților răpește în spirale febrile corola trecătoare cu mânășă parfumată pe măciulia de chihlimbar a umbrelei. O fi de rigoare un principiu dur, păzit în odăjdii. O fi recomandabil să te osândești a nu zvâcni. Dar un

ciorap de mătase strâns, cu o cămașă de tul, ruptă ca o mască impalpabilă a zâmbetului dintre sâni, ți-ar cântări în palmă cât o frunză cu mireasmă de leuștean, - și stăpâna lor întreagă, măcelărită de cimпанzeul crunt bărbătesc, nu a cântărit mai mult ca o ramură cu căpșunile coapte.

Așa s-a ivit nebănuit falimentul, ca un elefant păros, cu lâna încurcată și cu cap de om înfricoșat, în cetate. La o Bancă, într-o seară, pe neașteptate s-au trimis ostași cu pușcă să păzească, nude, femeile închise în tezaur și în casele de fier, de răzbunarea populară. S-a întors de câteva ori cheia grea de temniță a Băncii în broasca porții, în gol. Coridoarele erau pustii, biurourile ca niște cabine de baie, la scaldătoarea capriciului și fanteziei, rămâneau încremenite.

Falimentul s-a deșteptat, și bântuie, bombănind și nebun, localitatea. A căzut o casă, s-a prăbușit o turlă, s-a scufundat un vârful. A început. După oameni, elastice și antrenate, intră în vals obiectele uriașe și entitățile rigide. Firmele de piatră crăpate-n frontispicii se pulverizează. Fusesse un basm: s-a făcut o realitate.

Râdeți fete, alergați automobile, strângeți-vă crâncen părechi. A început...

1929

MITROPOLIA UNGRO-VLACHIEI

Mai nainte de-a fi adoptat titulatura de azi, autoritatea bisericească era împărțită între eparhii, mitropolii, episcopate și un Sinod, întrunate din toți titularii în ședință sau de două ori pe an, ca un parlament, sub prezența arhiepiscopului din București, purtător al supratitlurilor de mitropolit al Ungro-Vlachiei și locțiitor al Capadociei, o funcție abstractă. Unde s-ar fi găsit această Capadocie, absentă din geografia laică, nu a putut afla niciodată niciun prelat. Dacă totuși s-ar fi descoperit pe undeva o urmă de așa ceva pe glob, și locțiitorul s-ar fi dus într-acolo, să-și revendice nescăpata drepturi istorice, poliția respectivă l-ar fi luat bineînțeles la goană.

În schimb, Biserica românească trăia în vasalitatea unei patriarhii străine, de care trebuia obligatoriu să țină seamă în problemele spirituale întortochiate, păzite fără știrbiri naționale, de patriarhiile din Constantinopole și Ierusalim, a căroră competență, începută pe pământ, se întindea dincolo de Paradis și Infern.

Dreptul de vasalitate al țării noastre ortodoxe nu era gratuit. România bisericească se obliga să-l plătească, periodic și destul de sărat, patriarhiilor grecești, îndreptățite astfel să-și vâre nasul în treburile românești.

Unele ceremonii și slujbe esențiale nu puteau să fie celebrate de clerul nostru, fără autorizația sau asistența unei patriarhii. De pildă sfântul mir, de o compoziție aproape secretă, necesar la ungerea noilor-născuți și a domnitorului. Nici rugăciunile însoțitoare, ale mirului, nu puteau fi rostite de un sobor românesc, fără învoială de patriarh, Dumnezeu binevoind să știe numai grecește, după cum la Roma știa numai latinește.

Cu toate că domnitorul Cuza secularizase mănăstirile românești, atârnată fiecare de câte o

mânăstire străină, grecească, plătită, și tributul religios ar fi trebuit să înceteze, el a continuat, vărsat până nu prea demult de guvernele succesive, lucru inexplicabil, cam pe furiș. Oamenii politici, îndeobște necredincioși, sufereau de superstiția că nu trebuie să te pui rău cu popii, de frica anatemei, trecerea lor fiind mare la Dumnezeu abandonat. Superstiția era comună și la catolici, în formula «*Qui mange du Pape, en meurt*», cine mușcă pe Papă, moare. Însuș Spiru Haret, ateu declarat, dar om de știință și de prestigiu, închidea ochii, când banii ortodoxiei noastre porneau la Ierusalim. Un blestem, o afurisenie, șoptite în altar de către un vlădică, erau catastrofale. Cărțile chirilice vorbeau de schismaticul Arie, care la unul din marile sinoade ecumenice ale vechei ortodoxii de odinioară a fost pedepsit de Cel-de-Sus, cu o cufureală exemplară, însoțită de moarte. Nefericitul a fost găsit în agonie pe scaunul privăției. Fusese otrăvit de către sfinții părinți, avizi în păstrarea principiilor intacte. Cu transportul tributului românesc, era însărcinat un preot ardelean unit, Simion, directorul internatului liceului Sfântul Sava, jumătate papistaș. Era probabil un așa-numit celib, adică nici călugăr nici preot de preoteasă, subînțeleasă fiind toleranța libertății de a se descurca în privința iubirii cu păcat cum îl tăia capul. Prea-cucernicul Simion, un strigoi de vreo doi metri înălțime, era suspect de cochetărie mirenească. Pometele de subt ochi îi erau zilnic atât de proaspăt rumenite, încât lăsa loc presupunerii că se vopsește, mai cu seamă că uneori, din graba liturghisirii și a metaniilor, își uita un obraz nefardat, arătându-se la școală bălțat. Părintele pedant, aspru și sentențios, era nesuferit, iar negreala chicii și bărbii, bătând în albastru, îl făcea profund antipatic.

O pildă despre puterea superstiției era Titu Maiorescu, criticul literar. Ateu foarte declarat și schopenhauerian absolut, se îngrijea să trimită fără

întrerupere la mănăstirea Cernica, în noaptea
ajunului de Paști, pe subț ascuns, câte o lumânare
monumentală la icoana Maicii Preciste din
catapeteasmă. Lumânarea trebuia să ardă un an
întreg, până la lumânarea viitoare, punctual dăruită
mănăstirii.

MĂRȚIȘORUL

Întâia zi de martie este însemnată în călindarul darurilor de peste an cu un mărțișor...

Ce-i un mărțișor pentru străinul de București? Iacă, o lețcaie de aur sau un grunj de briliant și safir, atârnat în groapa statuară a grumazului decoltat. De vreme ce de la începutul anului și până în ziua de Paști sărbătorile s-au îngrămădit în luna lui ianuar, și pentru că două luni întregi puteau să treacă în monotonie, omul nostru și-a mai făcut o sărbătoare din ivirea lui martie printre ghiocei. Azi dimineață, fetele, femeile și copiii și-au pus la gât ori împrejurul încheieturii mâinii mărțișorul pe care l-au primit de la logodnic, soț ori părinte: fir de mătase pestriț cu ciucurele scămos.

Basmul lui Moș Crăciun, care într-o noapte friguroasă a făcut atâtea drumuri și isprăvi, s-a prelungit. Un alt unchiuș îmblănit, frate cu cel dintâi, a început să se arate în ziua întâia de ianuar, Moș Vasile, care a stat și el o singură zi și a lăsat și el copiilor câteva păreri de rău și de bine. La dorința copiilor de a simți mai des trecerea pe lângă ei a unchieșilor fermecați, a colaborat și așteptarea mamei, rumenă și sprâncenată, și s-a născut și Moș Martin, aducătorul de mărțișoare. Cu modestie, începe și acest venetic să-și facă drum printre bătrâni, și o să trebuiască să-i găsim și lui o vârstă și o fizionomie, care va fi căutată printre urși; din pricina cântecului cu ciurul: «Joacă bine, măi Martine, că-ți dau pâine cu măsline»...

Cum o să fie el sau cum n-are să fie, o săptămână întreagă toată lumea serioasă și gravă a umblat după mărțișoare, cel puțin în București, patria adevărată, cât se pare, a micului birlic de metal și sticlă, legănat între sâni. Criza, Momentul, Interesele Superioare și celelalte lucruri

importante, scrise cu literă mare, s-au smerit în fața băncuței găurită cu o cânepă de mătase. Fiecare bărbat, îngândurat de evenimente și cu căutătura fixă pe orizontul întunecat, a trebuit să dea norii laoparte pentru găsirea gingașului amănunt, un exemplar unic și nu prea scump, care să puie un accent nou și o picătură de licărire în ochii copilei și ai femeii. Giuvaergiii meșteri de lacrimi cristalizate și neguțători de poezie, au avut o săptămână mai frământată, și prăvăliile lor, cele mai goale de peste an, s-au putut anima câteva zile, căci cumpărătorii, ispitiți de niște frumuseți, la care muncesc mii de oameni din minele de diamant până dinaintea luminii ochilor unei fete cu scârlionțul pe sprânceană, și-au vândut, poate, în zilele ultime de februar, paltonul, ca să bucure cu o bijuterie însuflețirile tinereții.

Omul e todeauna întreg și solidar cu sine: timpurile de trudă și pâinea nu-l pot abrutiza până la uitarea sărutării și a podoabei, - și, la urma urmelor, el e viteaz și înțelept și nu se poate lăsa biruit până în suflet și sânge de îngrijorările grotești ale economiei politice și de ciclul bancar. O stea i-a răsărit în buzunarul jiletcii, mărtișorul...

Lipscanii, Bulevardele, Calea Victoriei, în părțile lor des circulate, au prezintat, în zilele lui februar, un aspect înfrăgezit. Puindu-și de gând să nu lipsească darurile lui de aur, și soarele s-a amestecat de aproape cu mișcarea orașului și a făcut să scânteieze de lumini jubiliare tot ce de obicei nu strălucește, spoind cu vopsea miraculoasă casele, de sus până jos, și drumul, pietrele, asfaltul, și pe ștofa lui prețioasă, de berangic abstract și de fir impalpabil, și-a pus piciorul toată lumea. Ca din ape de metal veneau automobilele, iar oamenii au purtat câte un mărtișor de-al soarelui, în inimă și pe buze. Ca în icoane, bucureștenii au ieșit pe străzi, cu aureola lui în jurul capului fiecare.

Credincioși pământului și aderenți la țarină, oamenilor li se ivesc optimismul și bucuria ca la flori, posomoriți când Dumnezeu se ascunde, și zburdalnici și vioi când iese din cerurile neguroase în văzduh. De la sorcovă până la mărțișor, ziua a crescut aproape cu două ore.

În privința mărțișoarelor, istoria e mută, și găteala zilei de martie o poartă domnișoarele și cucoanele cu seninătatea artisticei ignoranțe. Cine a născocit mărțișorul și de ce? Bijutierii vând mărțișoarele, neturburați de scrupulul științelor istorice.

— Azi ești, conașule, foarte supărat, bagă de seamă chivuța.

— Cum să nu fiu supărat, mamă Zinco? Am cumpărat un mărțișor pentru o fată frumoasă și nu știu cine a făcut întâi mărțișoarele. Fetele mă cred om învățat, și când colo sunt un prost.

— Vai de mine, domnișorule, zice Baba. Pune doi poli și-ți spune maica tot.

Am socotit că o lecție de folclor, chiar suburban, face doi poli...

...La început, atunci când va fi fost acest început, mărțișorul nici nu era mărțișor și poate că nici nu se chema, dar fetele și nevestele, care țineau la nevinovăția obrazului încă dinainte de acest început, au băgat de seamă că vântul de primăvară le pătează pielea, și nu era niciun leac și niciun suliman. Acum vreo sută de ani, credința că adierea primăverii pătează era în toiul ei. Cărturăresele de pe vremuri, după care au venit cărturarii, făcând «farmece» și făcând și de dragoste, au învățat fetele cu pistrui să-și încingă grumazul eu un fir de mătase răsucit. Firul a fost atât de bun, încât toate cucoanele din mahala și centru ieșeau în martie cu firul la gât. Dacă știe ce spune chivuța, vântul ușure de martie, care împestrița pleoapele, nasul și bărbia, se numea mărțișor, și ca să fie luat răul în pripă, șnurul de mătase era pus la zântâi de mart. Dacă mai spunem

că firul era roșu, înțelegem că el ferea și de vânt dar și de deochi.

Un giuvaergiu, ca să-și vândă firele vindecătoare mai iute, avu ideea să atârne de ele câte o mărturie, care a intrat în preț. Pecând se plătea firul, bijuteria era gratuită. Regula s-a stricat când bijuteria începu să fie vândută, devenind gratuit firul de mătase.

Desigur, doamnă, azi-dimineață soțul dumneavoastră v-a pus la grumaz un mărtișor, un inel, o brățară sau o păreche de cercei spânzurați de vechiul fir de mătase, răsucit din două ițe, una roșie și alta albă, ca să nu vă deoache nici soarele nici vântul, care sunt bărbați. Băgați însă de seamă că aurul e câteodată aproximativ, și mărgăritarele pot fi de multe ori reconstituite... E cel mai frumos cuvânt ce s-a găsit pentru calificarea lucrului fals. Pedeapsa e simplă și greșeala reparabilă, cu câteva mii de lei suplimentari...

*

* *

Post scriptum. Am un prieten profesor de istorie, pe care uit în fiecare an să-l întreb cât e de vechi obiceiul românesc și dacă mărtișorul vine de la muguri și ghiocei. Odinioară m-am lăsat să cred că datina e nouă, improvizată de un lipscănar. Având din întâmplare nu știu câte căruțe de fire de mătase și neputându-se scăpa de ele, s-ar fi înțeles cu un argintar să-i facă boabe de aur găurite și, tăind firele în bucăți, ciucurite la vârfuri, a ieșit cu ele în târg, la vânzare, în ziua primăverii.

În nicio țară, pe unde am trecut, n-am văzut zântâiul de martie sărbătorit, nici în călindar, nici cu firimituri scumpe spânzurate la gâtul fetelor și la mâna lor. Pandantivul e altceva, și amuleta așijderea. Profesorul de istorie ar fi fost îndreptățit să-mi răspundă că originea mărtișorului ar fi salba ori cercelul urechii. Între doi cercei, aninați acolo, i se cuvine și Radei și Domniței un al treilea strop

de diamant, dedesubtul bărbiei și în despicătura sinilor din horbotă și cămașe.

Sau poate că fata frumoasă s-a temut să nu fie deochiată, atunci când zodiile încep să joace-n destinul tinereții aproape de îmbobocire și, ca să ocolească farmecul șoptit de cele nouă Babe, care încep să suie Caraimanul, lepădându-și în fitece zi câte un cojoc sau o bondiță, își încinge grumazul cu o ață de păianjen, lipită de un fluture cu ochii de argint. Dar obiceiul panglicei roșii înnodată de ramura pomului din livadă, pentru ca floarea să iasă la timp și pârgul să nu întârzie, este, de zântâiul lui martie, românesc.

*

* *

— Dar ce fac copiii, de nu s-au culcat?... E târziu, și mâine au de lucru până în ziuă.

I-am găsit înșirând pe fulgi de zăpadă toarsă, pestriță, niște lăscăi și scoici de sticlă și metal, învelite în foiță, rânduite în niște cutii mici de carton, scrise pe cutii cu o adresă, pentru poștă. Și le-am ajutat, la croit și lipit, și eu.

Unul din crâmpoie era pentru cea mai frumoasă și mai deșteaptă fată, care-i bolnavă, de la Brașov. Să o aibă de zântâi...

Un oftat și o lacrimă, frământate împreună, date-n leagăn într-un scrânciob de borangic.

ZÂNTÂI APRIL

Dacă tradiția gentilă a lui martie anină grumazului un ban de aur și o jucărie, purcelul, iepurele sau trifoilul, aprilie ia darul înapoi și scoate din pojghia giuvaerului atârnat pe mătase, tinicheaua. Însuș firul de mătase se dovedește, într-o lună, a fi fost un bumbac mercerizat... întâi april, zi de primăvară, zi de păcăleală.

De ce nu și-a ales omul, ca să spuie și să cumpere minciuni, o zi mai scurtă, posomorită, de iarnă, când șiretlicurile țin de urât, neconcurate de un cer sonor și de o lumină de atlaz? Întâiul mincinos a fost pesemne april, cu primăvara lui fotografică și cu făgăduieli fragile, gravate cu abur pe o scoică de sidef. Hârtia japoneză a sezonului primește impresia splendorilor, agățate-n pomi cu niște bijuterii impalpabile, construite din materiale de petală, abia la începuturile lui Mai, alt zântâi dar un zântâi serios.

Angajat în problemele dintre calendar și gura sobei, condeiul implică destăinuirea originilor obiectului considerat. Cum de s-a strecurat sentimentul tragerii pe sfoară tocmai într-un moment al naturii, de încredere naivă în sine și în împrejurări, romanțată de muguri, de parfume și flori, bucolică, idilică și sprintenă? Toată făptura, adăpată la un izvor de zmaralde, se face verde adevărat, și între câmpia de jos și câmpul de sus, cel albastru, aleargă, unele după altele, jivinile cu aripi și cu picioare, ca să-și spuie ceva, rostit numai la ureche sau ciripit lângă gușe... Ce filosof neșesălat, bătrân și puturos, a intervenit cu scârba lui critică și documentară ca să strice dragostea copilărească și să-i sugere, de întâi april, că inima duce la clocitul de ouă și că șoapta crezută, de subt ureche, dă volum liniei șoldurilor, zbătute ca de moarte, la încheietura lor ovală, în palma caldă,

sorbitoare ca o sărutare stagnantă, a lui Făt Frumos?

De unde vine parazitul farsei, ca un păduche al cameliei, în podoabele sincerității?

*

* *

E științific, atunci când îți lipsesc dovezile, să le inventezi. Sorgintea plauzibilă a păcălelii de întâi april, cere datoria să fie căutată.

Un almanah, care trece de vreo cincizeci de ani în casa noastră, din bibliotecă în bucătărie și înapoi, dă o legendă, în gustul icoanelor începute.

Sculându-se odată dis-de-dimineată, cum se scoală sfinții, pentru că se culcă devreme, cu găinile, Sfântul Petru și-a făcut toate treburile gospodărești, și-a măturat curtea, a dat mei la porumbieii Sfântului Duh, și a stins toate luminile întârziate, și luceafărul, și globul din mijloc, al lunii, la care se adună fluturii serafimi și heruvimi dimpreună eu sufletele țânțari... Mai departe, alt sfânt scotea din Mare ciurul de aramă, din care curgeau, pe măsură ce se ridica în răsărit ca o tamburină, picături de mărgelă de foc și pietre de apă licărită. Voind să treacă în prisacă și să dea drumul albinelor din mușuroaiele de papură încâlcită, Sfântul Petru a uitat să-și ia barba în brațe și să și-o treacă peste umăr, ca o funie de usturoi, pe spinare, cum făcea de obicei, s-a împiedicat în valul ei, ca într-o furcă de lână, și a căzut, jupuindu-și nasul. Căci, pecăt îi era barba de lungă, pe atât e nasul Sfântului de scurt.

— Mi se pare că a crescut prea mult, zise, sculându-se de jos, răzimat de Pavel. Trebuie să mai iau din ea cu foarfeca nițel.

În Paradis, unde se întâmplau aceste amănunte, e de toate, și foarfecă ascuțită, numai că vie. El făcu semn la o cioacă, și ea îi aduse foarfeca ei... Ronț, ronț, ronț, ronț, - din patru foarfece se duse toată barba (care e bună de papuci). Sfântul Petru rămase, ca la Roma, cu o bărbuță de trei degete,

pătrată, și râseră toate lighioanele, și curcile și porumbieii, și nimeni nu-l mai cunoștea.

Uitându-se capra în calendar, văzu că era zântăi de april.

— Ptiu! zise Sfântul. M-am păcălit!

*

* *

E asta legendă? Nu e legendă? E legendă adevărată? Mie, unuia, mi se pare nițeluș cam, cum aș zice, trasă de păr.

Dar să mai încercăm una, publicată într-un prospect al Casei «Maria Farina», din Colonia, îndată după născocirea tiparului, cu chirilice gotice.

E vorba de Prințesa Zambilelor, Hyacinta, care a ieșit la plimbare, decoltată până în locul unde începe la mușetel roata gălbuie, cu pantofi de catifea și cu rochie de așa păinjeniiș de mătase, încât părea unsă zâna cu sticlă de mărgăritar, topită în lacrimi de scârlionți de viță. Trebuia să iasă la plimbare, fiindcă o zi frumoasă, ca aceea în care s-a gătit de sărbătoare, trebuia folosită.

Ce s-a întâmplat însă, că din senin se porni o ploaie mare, că turna cu găleata, de parcă s-ar fi urcat râurile în cer, ca să-și dea drumul peste oameni. S-au topit podoabele, s-au topit fustele câte una, și Prințesa trebui să fugă acasă în izmeneuțe și ciorapi, înnotând în noroaie. Broaștele, râzând în hohote, se țineau de-a bușile, ca niște sugari ai pământului, după Hyacinta. Era întâi april.

Ar mai fi o legendă dintr-o țară, de dincolo de războaie, unde toate lucrurile care trebuiau să înceapă în ianuar, de la început, începeau în aprilie, după sfertul întâi al anului obișnuit, ca să ție anul numai nouă luni, după regula moașei, la fiecă patru ani pierzându-se unul.

După toate socotelile, ziua păcălelilor n-a început nici în Rai cu Petru, nici în grădina cu Zambile, ci la Vistierie. Și născocitorul ei ar fi fost

un om de Stat și un «economist», cum se zice azi,
«de valoare».

MICȘUNELE

E greu de priceput de ce s-a putut alege ziua de înflorire a sălciei și răchitei. Pentru păcăleală, când omul e păcălit și mințit trei sute șaizeci de zile în șir și de câteva ori într-o singură zi toată vremea, «Poisson d'Avril» e obișnuit și de francezi. De zântâi, apar în curier miile de cărți poștale anonime, cu o figură imprimată în culori - eterna soacră cu lacătul la buze, eternul soț cu eternele coarne, și toată gama vulgarelor stupide răzbunări, dimpreună cu bijuteriile de atârnat la grumaz, un porc, un birlic, un păianjen, o cucuvaie, dăruite la noi cu o lună mai devreme, în luna mărtisorului.

Mă uit pe câmpul mijind a verde. Cătu-i de frumoasă lumea pământului, din fereastră până în zarea depărtat albastră! În fundul priveliștei, pe linia măgurilor care deosibesc arăturile de cerul fosforescent, o turlă de biserică stă pitită printre scăpărările luminii de metal. Probabil că-ntr-însa sună clopotul de aduceri-aminte, pe care-l pot auzi, al săptămânii pătimirilor pentru o reverie asemenea unui ideal: Învierea. O turmă de rămători, mereu risipită și mereu adunată, paște ivirea ierbii mărunte.

Câte vremuri pierdute, câte tinereți îmbătrânite, câte copilării pervertite de o maturitate prea timpurie! La optsprezece ani, un băiat a început să fie «conștient» adică să nu mai simțească nimic, să asculte de o voce care nu vine din sufletul lui. A! Vocea sufletului tău nu mai vorbește, și graiul ei mut te intimidează. Parcă atunci când șoapta ei nemotivată ieșea din necunoscut, din necontrolatul tău ins nedefinit, parcă participai la văzduh, la țărână, la lumină, la înmuguririle răchitei, și te aflai într-o rânduială de veșnicie dulce. Cum s-a pierdut acest contact, pe care preoția nu mai e în stare să-l apropie de omul de toate zilele?

Am cunoscut la mănăstire călugări tot atât de impuri la șaptezeci de ani, cât erau alții de impuri la douăzeci și cinci. Fratele Petre fusese negustor la cântar și a plecat la schit cu o ineluctabilă chemare, lichidându-și marfa, împărțind prețul vânzării la săraci și trăind între icoane, sălcii și cântecele rugătoarelor clopote de la toacă. Era un april ca și azi. Se citea în chilii acatistul «Bucura-te Fecioară!», și acatistul Măriei era un început de viață, un sfârșit de viață și viața în inocenta ei întregime.

Mi-aduc aminte de ieromonahul Damian, care făcuse de zântăi un păcat complicat, o pancoșe din douăsprezece ouă, un crap la tava lui, adus cu lotca din heleșteul dintre ciucurii de trestii ai mănăstirii. Era un personaj de-o șchioapă, încins cu curea aspră, cu barba până-n genunchi - deștept ca un șarpe, înțelept ca o carte veche cu copci, și bun, bun, ca un miel cărunt. Mă aștepta la o masă coborâtă pe trei picioare cât niște pantofi, cu două scăunele, dinaintea unui butoi mare de vin, tras în ulcele.

În ziua de întâi april toată mănăstirea mirosea a micșunele, toată valea era acoperită cu parfumul lor albăstrui.

Se vor mai redeschide vreodată violetele de atunci?

CREION

Pensula și paleta se feresc de priveliștile atât de caracteristice, ale târgului muncii din București, ca domnii bine îmbrăcați, de uneltele murdare, cu toate că nu prezintă mai puțin interes ca fostul Balcic.

Despre Balcic, pictorii ne încredințau că aspectele lui ar putea să dea tuturor generațiilor de artiști viitoare, modele ideale de ajuns, luate de-a dreptul din natură și strămutate intacte pe pânză, ca strugurii de pe vrej în farfurii: forme, lumină, nuanță. Răspântia, fântâna, casa aurie, drumeacul care suie sau coboară, tătăroaicele, statul jos a la turca, s-au tras în mii de ediții, și, în visul ca fitece bucureștean să aibă, dacă nu și un iaht cu cazinou, ca un fost ministru, care-și importa benedictina pe apă, cel puțin o vilă, amatorul maritim și balnear se mulțumea și cu petecul de vopsea, agățat într-o ramă de bronz...

Subt influența picturii, pământul de clădit o vilă nouă se vindea ca tablourile, cu centimetrul pătrat și pe acelaș preț...

Prin imitația literaturii, s-ar părea că și pictura, care-i în toate formele ei anecdotică, începe să refuze anecdota, în beneficiul stărilor de poezie, riscându-și obiectivul pentru o iluzie.

O centură, a maeștrilor de impresii, încolăcită ca un șarpe după o scrumieră, nu constituie o anecdotă; anecdotic ar fi trotuarul din fața spitalului Brâncovenesc, unde câteva sute de zidari, dulgheri, tâmplari și dogari, cu sculele lor, găleți, mistrii, fierăstraie, cuțitoaie, așteptau în zorii zilei cererea și oferta.

Anecdota pare să fie în pictură obiectul bine definit și grupat burghez, descripția cu pensula a omului între mai mulți, atitudinea și, în definitiv, compoziția.

Târgul brațelor de muncă din piață a dispărut; trotuarul e gol. Meșterul lăcătuș dispăruse de mai demult, păstrat parcă într-o, singură gravură polihromă, de-acum vreo șaizeci de ani, în portul de atunci, din colecția lui Satmary-tatăl. Cârpaciul și-a lichidat și el industria dintr-un ungher. Chivuțele cu bidinelele lungi, din piață, au rămas pe o pânză de Jean Steriade. Florăresele rețineau din când în când spiritul de observație limitat, al câte unui confrate de-al lui Creuse, însă evaziv și caricatural. Precupeții olteni sunt pe ducă. Mai rămân, totuș, piețele colorate mai puternic ca toate Balcicurile din lume, cu peizajul de geranium al tomatelor, cu verdele negru al pepenilor, cu violetul posomorit al movilelor de prune și, pe mătase, al pătlăgelelor vinete, pline și lungi ca retortele de parfumerie. A mai rămas geamgiul care duce-n spinare, din Abrud până-n București, șevaletul lui cu pătrate și trapeze de sticlă. A mai rămas tocilarul... Au dispărut bragagiii, covrigarii, vânzătoarele de ciorbă de burtă în amfore de lut, negustorii de salip, au dispărut sacagiii cu datina lor, de a împărți apă de pomană pentru morți...

Pitorescul, care-i o snoavă a ochiului, variază astfel fără martori și se pierde pe todeauna.

BIRJA

Doi cai mici trăgeau ieri la o trăsură mare. Doi cai pitici, din Teleorman și Vlașca, din cei care bat cu copitcioara pământul de noroi și colb, de-a lungul Dunării, de câteva sute de ani românești. Abia mai mari ca Ursul și ca Griveiul satelor pipernicite, prieteni cu câinii, cu pisica și cu găinile, ei fac parte dintr-o lume mută și tristă, care în muzică a dat fluierul, frunza și doina; în arhitectură, bordeiul și chirpiciul; în mobilier, masa oloagă pusă-n pat pe genunchi, strachina de pământ, donița și lingura de lemn. Lumea care a stat peloc mai multe veacuri, între boi sărăcuți, între cumpene de puț, schelete ridicate în cerul de lumină mare depărtată. A măcinat-o ploaia sulfurică, a uscat-o vântul, a secat-o arșița, au cutreierat-o ceea ce oamenii cu carte zic: istoria și evenimentul. Bună-dimineța, vrabie cu aripa de lut! Bună-dimineța, cal mic! haide, du-mă încet până la minister.

Trăsura grea vine de la Viena. Are vreo patruzeci de ani în forma ei boierească, și printre automobilele americane, lucii ca sticla, cu botul de nichel și netezite cu lustru științific, îi vine ca unui fotoliu mare de reps, cu picioarele strâmbe, moștenit de la bunici. Pe capra cu mult mai înaltă ca de obicei și pentru niște cai atât de mărunți, mânăți de hamurile lungi ca firele de telegraf, stă birjarul, un fost țăran cu mustața roșie stufoasă, a omului galic din Argeș. Măinile lui noduroase mari, pe hățuri și bici, s-au înfrumusețat ca piatra statuiilor de dinafară, lipite de pereții catedralelor vechi și purtătoare de o evanghelie de calcar. Pe spinarea de deal a Schitului Măgureanu, trăsura noastră, cu vizitiul, cu coșul ridicat dedesubtul caprei, cu vârful biciului, rupt ca dintr-o salcie plângătoare, suie a dric. Dinaintea bisericii, birjarul face semnul crucii și dă o dată cu biciul.

— Nu-i mai bate, prietene. E frig; îi ustură pielea și, săracii, sunt mititei. Lasă-i să urce cum pot. Mă grăbesc eu, însă nu atât de tare.

Călătorim într-un întortochiat univers; o stradă Popa Tatu lângă o stradă Berthelot; o răscruce cu un depozit de gunoaie la o stradă Numa Pompiliu. Firme de avocați și medici, aurite pe sticlă, un bragagiu o fabrică de perdele. Camere mobilate de închiriat, simigerie cu covrigi pe băț, ziarele de dimineață, tramvai electric, sobe de teracotă, Școala Superioară, «Mode Selecta din Paris». Doi domni, în lipsa unui așezământ municipal, s-au înțeles să se grupeze pe un stâlp de telegraf, discutând chestiuni politice la ordinea zilei.

În buzunarul meu se reproduce universul calului și al trăsurii, cu complicațiile lui eterogene. Poezii în manuscris de la tineri poeți, înjurături tipărite ale unui profesor care scrie versuri mai proaste, o listă de vizite până la prânz, o invitație la fisc și una la o expoziție de pictură, o povestire cu un îndrăgostit de stele, un stilograf, tutun, chibrituri, două păpuși, miniaturale în familia lor ca și caii din Teleorman, pe care mi le-au pus copiii la ceasornic, și un papagal. O să-mi poarte noroc.

— Ptrru! oprește aci la stânga,-n colț... căluțele din Teleorman.

— Au slăbit, domnule. Nu mai pot să le dau ovăz. Din paie de grâu, mi-au murit deunăzi doi.

«Încercați pneumaticele Firestone.» «Parfumeria Zelida.» «Șase cilindri.» «Declarații senzaționale la Senat» «Opera Română: Amurgul zeilor.»

— Poftim, căluțele, un pol. Și mai ține unul pentru ovăz...

CERȘETOAREA

Femeia la care mă uit, cu admirația deznădejdiei, e o cerșetoare, femeie fără vârstă, bătrână timpuriu. Un braț i-a rămas ridicat din cot, schițat sumar ca în macheta unei alegorii, în care păstrează gestul, forma pierdută. Ea duce pe umăr hamul și sacul vechiturilor alimentare căpătate. E pe la prânz... Femeia nu mai cere, își duce acasă recolta, păzită de căutătura ochilor, agresivă și dementă. Unde i-o fi casa, care i-o fi casa! Va fi destulă vreme până la noapte pentru drumul lung?... În felul ei femeia se grăbește, dacă, decând o urmăresc, nu și-a întins la trecători mâna neîmpovărată, lăsată să spânzure ca un tesac de-a lungul animalului ei, acoperit cu zdreanță.

Unde am mai văzut-o? Poate că nicăieri. O cunosc totuș din nu mai știu ce închipuire. Va fi blestemat maică-mea vreodată, necăjită de ticăloșie, pe cineva să ajungă așa: să se strămute stând peloc și să umble de-a-ndaratele și târâș pe tălpi? Pe lângă mersul vertical omenesc al cerșetoarei, târâțul de-a bușile al ologului, îngenunchiat de-a dreptul pe pântec, pe trunchi și pe șezut, e o fugă accelerată. Exterior întreagă, ea nu-și poate dezlipi o singură dată pingeaua de pământ, rigidă ca o momâie, înzestrată cu unica facultate de mișcare a burghiului și asemenea unei figurine de carafă, care face parte din dop. Dacă ai ridica-o de păr, ai zmulge odată cu labelle și o bucată din pământ, ca la ridichile negre. Ghiulele gleznelor ei sunt îngropate.

Pe distanța unui pas dintre două vitrine alăturate, una de Bancă și alta de librărie, a cheltuit femeia un ceas întreg, parcurgând-o cu încetineala vrejului de tivgă, care-și întinde nesimțit intestinul prin buruieni și face pauză cu o hernie. Neîncetată și aderentă, ruptă neîncetat, pedată ce încolțește. Un lipici vrăjit îi încleiește călcâiul pe asfalt, ca un

păinjeniș. Ce a putut găsi atât de succulent în stârvul ei țărâna încât să i-l sugă de viu?

Dacă un muzicant s-ar inspira de la ritmul cerșetorei, ca să scrie un dans nou, instrumentele ar trebui adaptate suspinului scurt și ecoului înăbușit. Orchestra care ar comanda programul inedit al unei săli de dansatoare, ar pune în melodie geamătul, scrâșnirea și sincopa, pe acompaniamentul fluid în surdina al șuierului de șarpe, - și toba lovită cu o minge de cârpă ar înfățișa destinul murmurat în neștire. Am mai văzut într-adevăr undeva pe cerșetore și am ascultat, nu-mi aduc aminte când, și simfonia și dansul. Și poate că am jucat și eu, neputând să fiu primit în sala balului, pe acoperiș. Sau pe un balcon sau într-o lucarnă, influențat de cobze.

A! Desigur. N-am uitat detot. Părechile de măști halucinate se deghizau în cerșetore bătrâne, cu sacul atârnat de spinare, și aparțineau unei lumi necunoscute, de nebuni, de îngropați de vii, de personaje putrede pe jumătate și parțial descompuse, și hora lor condusă de trestia cu fulg a unui șef de orchestră scheletic, era dansul morților. Nu știi? Al morților ieșiți din Infern ca să se bucure de muzică, de poezie și de viață, fără să participe la ele...

ȚĂRANUL ȘI IAPA

Scoboară pe bulevarde un sătean, un cal și o femeie. Săteanul duce hățul, calul e... gravid: e iapă. Femeia bate iapa pe șold cu o ramură de pelin; o atinge. Mii de fenomene moderne se exprimă tumultuos în jurul acestei procesiuni simple și impresionantă - un țăran, o iapă și o țărăncă. Asfalt, bar automat, automobile, vot universal, împrumuturi, constituție, stabilizare, zgomot furtunatic - și gloate de oameni pe trotuare, plus cinematografe. Nici calul, nici sateanca, nici sateanul, n-au văzut și nu văd nimic. El ține hățul, ea ține pelinul, calul merge. Câteștrei se uită în pământ, ca și cum drumul ar fi de sticlă, și pe dedesubt s-ar întoarce foile unei cărți, mai interesantă decât viața dimprejur, cu litere înțelese de neștiutorii de carte.

După port, sateanul cu nevasta lui par de prin Crevedia. E zece dimineața. Ei vor ajunge, așa, cu pasul cu care merg, pe la noapte, târziu. De-a lungul bulevardului și al orașului, și în dreptul orizontului, când se va sfârși cetatea, ei vor figura continuu friza vie a unei scene în email, pe pântecul rotund al unui urcior de lut.

Un țăran alb, o iapă murgă și brâul roșu al unei sâtence: cârd vechi cât lumea, dar imagine nouă în mijlocul motoarelor, tramvaielor și firmelor mișcătoare. Ai vrea să faci cu ei ceva, un desen, măcar un desen în cuvinte, și ți se pare că ar fi în stare să conție mai mult decât un desen sau crochiu. Ia vezi! caută bine, deșiră...

Sunt imagini destinate integral picturii și în prelungirea cărora ai simțit ceva... Pictorul, dacă le zărește, realizează în sensațional ceea ce se cheamă în circulația întinsă un nod de cale ferată. Acum treizeci de ani, ai dat de două tablouri pe care nu le-ai uitat. Amândouă erau zugrăvite de Hodler. Două imagini, nu numai două tablouri,

două înfățișări ale noțiunii, două cardinale... Ele te-au mișcat cu atâta putere, încât îți reapar proaspete, ca atunci, ca în momentul în care le-ai văzut, în împrejurările necurmat diverse.

Îți aduci aminte de Hodler la spital, vizitând un bolnav. În trăsură. La pantofar. Îl vezi, uitându-te la o muscă... Într-unul din tablourile lui, stă pe gânduri, pe un scaun, într-o cameră goală, un om cu piciorul de lemn... Celălalt ilustrează povestea, cum s-a urcat bătrânul pe măgar, lăsându-și copilul pe jos. Bătrânul are mustața rasă, poartă scufie cu ciucure, și degetele mari ale palmelor deschise și le-a vârât în scobiturile jiletcii. Câteva femei îl salută cu tifla.

Un țăran, o iapă și o țărancă...

ȚIGANII

În primele săptămâni ale noului guvern dispăruse spectacolul oamenilor legați cu funii și unul de altul de coate. Sentinelele îi escortau dinapoi fără baionetă, de-a lungul străzilor către autorități și gări. Trăiserăm într-o democrație nouă, și însuș hoțul de buzunare și însuș asasinul erau frați ai noștri în suferință.

Obiceiul a biruit. Paralele cu solul, armele au reapărut cu baioneta-n vârf, purtate, gata de străpuns, în spatele oamenilor legați cobză. Alaltăieri, scoborau către gară o sută, destinați temnițelor și ocnei. Ieri veneau sugrumați de frânghii în subsuori doi țigani, conduși de o carabină cu săgeată. A purta hoții zdrențuroși în priveliște, printre hoții din automobile, borfașii arestați printre briganzii liberi, pare o sălbătecie.

Dar atmosfera în care pășeau spânzurați de umeri cei doi pungași, era sentimentală și dovedea un spirit de categorie pronunțat. O femeie tânără, cu ochii răscoliți de-o flacără neagră, însoțea pe arestați, nesupărată ele sentinela. Și dinapoia jandarmului cu carabină, veneau vreo douăzeci de țigani slobozi, gesticulând motivul nevinovăției. Femeia s-e oprea câteodată în loc, scotea din cămașe, din sân, un pachet de tutun și o cârtică și răsucea o țigare. Convoiul întreg aștepta ca țigara să fie lipită cu limba vânătă a țigăncii - și aștepta și jandarmul. Apoi, cu atenții de moașă, care pune un clistir cu sondă, țiganca introducea în gura deținuților țigarea, după ce-i da foc în gura ei și câștiga un fum.

«Gata?», întreba sentinela. «Gata», răspundeau legații de coate.

Femeia îi învăța ce aveau să răspundă comisarului, judecătorului, sau regelui care îi va lua în cercetare. Unde îi ducea baioneta la carabină nu știa niciunul, și magistratul însărcinat cu

adevărul științific al «afacerii» pentru care doi țigani cu ghetele scâlcii fuseseră arestați în numele legii, putea să fie cine nici nu pomenești.

Erau douăzeci de ipoteze de avut în vedere și de prevenit, pentru a construi acuzarea. Totul consista în a pune o latură bine falsificată la temelie și un beton fragil.

— Să juri, Haralambe, că nu știi nimic! îndemna țiganka.

Haralambe era un spirit dubitativ și nu putea să-și individualizeze cantitatea de argumente produse torențial.

— Mai stai, ho! să mă deslușesc, obiecta Haralambe. Că mă mai poate lua și altfel, și dacă m-o întreba de-a-ndaratele, trebuie să mă chibzuiesc și așa.

Unul din țiganii din escortă, înțelegând că dialogul devenea prea tare, se apropie până în rândul celor legați, dete un ghiont în șoldul femeii, simbolic, atrăgându-i atenția că înțelegerea trebuie să aibă un caracter secret. Așezându-și profilul așa încât să nu fie văzut decât de interesați, el jucă din ochi, din sprâncene și din tot obrazul o mimică întortochiată, care spunea: «Vă aude sentinela: ați uitat că sunteți arestați?».

Țiganka se întoarse către soldat și, înfrăgezindu-și gura și scăpărând din trupul întreg o scânteie a căreia combustione nu dă niciodată greș, zise:

— Zice că să ne ferim de dumneata, domnule căprar: omul ăsta nu are minte.

Soldatul își puse privirea pe glezna ei elegantă, desculță, plimbându-și-o până sus, ca un fier de călcat, a căreia leneșă apăsare caldă țiganka o și simți.

— Parcă eu ascult ce spuneți voi! răspunse căprarul. Vedeți-vă de treabă.

O solidaritate mai puternică decât legea, și nedeclarată, aceea care leagă cocenii cu pământul și aduce în vârful ștuleților firul de aur asudat al porumbului, înfrătea pe toți oamenii aceștia, pe

țigani liberă cu țigani legați, cu femeia și cu soldatul. Frânghia era o ață, baioneta o formalitate, și viitoarea pușcărie un fapt divers inevitabil și trecător. Oamenii se comportau cu toții ca și cum ar fi știut că sub aceste aparențe se ascund realități pe care ei le cunosc și le apreciază la justa valoare.

Și de acord cu ei erau toți trecătorii, vizibil indiferenți, trecătorii pe jos, tramvaiele și mașinile-automobile. Dacă ai fi întrebat pe fiecare în parte: «Ce crezi?», fiecare ar fi răspuns ca sentinela: «Vedeți-vă de treabă».

Istoria lumii e plină de momente istorice. Pauze, intervale, tăceri, respirații suspendate. În ele se petrece mai mult decât o uitare și decât o somnolență: crește ceva, se intercalează ceva. Fără să știe, țigani străbăteau cu țigara în gură un moment istoric...

1 9 2 9

VIIITORUL

La Școala de Belearte (ce urât trebuie să fi sunat la început acest monstruos neologism!), la Școala de Belearte s-a pripășit un model nou, o țigancă. Țigăncile au intrat în pictură definitiv. Sunt frumoase, au pitoresc și o facilitate de a se dezbrăca și de a rămâne în pielea goală, la poză, naturală. În sângele lor de mare antica rasă a rămas, aproape neinfluențată de evoluții, Eva din poveste, nudă și despletită prin Paradis, cu țiganul ei de Adam, alături, cuprinsă pe după șold. Foaia de viță purtată cochet, cu coada-n buze, era o premergere la țigare.

Stilul țigăncii, egalizator și indiferent la ranguri și preamăriri, îi e propriu: floarea la ureche, fumul din colțul gurii, luleaua, spiritul polemic, și, atârnat de cingătoare, ghiocul. E inuzabil față de cărțile de dat, din brâu, și buzunarul de la fustă. Limbajul face parte din stil: «Cine-i, mânca-te-aș, ăla lungul, care se topește după matală? Bătu-te-ar norocul, că tare ești năzdrăvană... Uite-l, sau, pe drum de seară, sau pe drum de zi, îți cade în casă...» La o îndoială, ocărăște ghiocul, pentru că refuză să răspundă la întrebare, dar el până la urmă se supune.

Înfrișată armă ghiocul! Ghicitul are trecere întodeauna și pretutindeni, și la belearte, care, nemaiputându-se suferi școală, s-a transformat în academie. În pauza de lucru, ținut în palmă ca o castanietă, melcul de porțelan spune domnișoarelor viitorul, pe o sută de lei. Adevărul agreabil lasă fetele în fața ghiocului visătoare.

Țiganca i-a găsit și numele plastic: buzatul. E o artistă, o vizioanară. Ea știe ce nu știe nimeni: viitorul.

1945

NATURĂ MOARTĂ

Dinaintea șantierului nostru, cuprins în sârmă cu ghimpi, vreo zece golane s-au rugat să li se dea voie să culeagă surcele. Cea mai bătrână dintre femeile fără vârstă, duce sacul pe mână, ca o haină, și poartă cercei de mărgăritar cu bobul cât agreșa lemnului-câinesc. Ochiul trecătoarelor desculțe, umezit de un frig scăpărător, a zărit, printre materiale și unelte, scârlionții talașului, glomotoacele de paie și ciopliturile aruncate.

Peticate și burdușite cu zdrențe încălzitoare, adunate și scuturate din măidane, femeile seamănă cu pachetele de maculatură încinse cu sârmă, pe care alți golani le strâng pentru fabricile de hârtie. Pe subt zdrențe, anatomia lor e aceeaș cu a profesorilor, cu a decanilor și rectorilor copleșiți de onoruri; foamea lor e aceeaș, bătăile inimii sunt aceleași, lungimea intestinelor aceeaș; numai sentimentele nu sunt la fel cu ale celor născuți într-un pat și adăpostiți de un părete.

Sfioase, femeile se apleacă, frâng genunchiul și, ca niște câini, câte una, trec prin sârmele împrejmuirii ghimpate. Patru copii, goi până la buric, și-au făcut loc prin spini, dezvelind șolduri agere elegante și picioare lungi, copiate după cele mai zvelte și mai frumoase modele de bronz. Plastica unui băiat bălan, cu ochii ca vișina neagră, face de rușine geniul artistic al câtorva generații de sculptură și modelaj. Trecând prin sforile de fier, copilul s-a înțepat în picior, și sângele naiv a și pus o coacăză roșie pe talpa lui, lucrată concav dedesubt și cabrată deasupra, ca un coturn.

Cu degetele, cu bățul, golani au strâns un sac de foc de paie. E ora unsprezece, o dimineată întârziată de noiembrie, când luminișul zilei a tresărit către prânz în perdeaua de cenuși a unui cer scoborât pe plop. Cât va dura văpaia sacului și în ce fel de vatră va fi aprinsă? în ce soi de casă?

pe ce lume? Un inginer, vexat de realitatea compusă a tabloului, aprinde o țigară cu un chibrit enervat.

— La ce te gândești?

— Dar dumneata?

— La ăștia...

— Ca și mine... Admiți dumneata ca oamenii să primească atâta suferință și să o suporte? Pe mine, maimuțele mă fac să plâng... Am văzut maimuțe mici, de-o șchioapă, legănând în brațe câte un pui mititel, ducându-l amoros subț ureche, răsfățându-l și omorându-i păduchii între degete omenеști. Maimuțele lui Darwin nu au pierit: ele trăiesc laolaltă cu noi, mascate numai, împrejurul trupului cu o fustă de stambă căpătată. Uite-le, adună surcele și paie. Și le renegăm și acum, când suntem siguri că filosofii se trag din gorile și știința din cimpanzei. Nu te simți revoltat? Nu zici nimic?

— Nu pot zice nimic! scrâșni emoționat inginerul, îmi vine pur și simplu să poruncesc lucrătorilor mei să-mi puie capul pe un buștean și să mi-l piseze cu parul. Lasă-mă! nu vreau să mai mă uit.

Pecând vorbeam, un câine bătrân apăru din pământul noroios, ca o zămislire neagră. Pielea lui vânătă lucea ca o mușama printre bidinele pleșuve și pensule de păr morfolit. Din când în când, el cădea pe un genunchi și pe un șold, și se scula, uitându-se la noi.

— Îl vezi?

— L-am văzut. Nu mi-l mai arăta.

— Și-a zis în gând: uite doi oameni. Încovoiat din șale, a trecut mai departe. Opinia câinelui despre noi nu e măgulitoare.

— Nu știu ce să fac. În fiecare zi mă turbură asemenea probleme. Și eu am ținut întodeauna mai mult la opinia cerșetorilor și a câinilor - și ți-aș mărturisi: a pușcăriașilor - decât a oamenilor învățați și înstăriți.

De după un colț de casă, se ivi o femeie nebună. Peizajul semăna cu locul din Evanghelie, în care au ieșit din gropi, să-l întâmpine pe Iisus, slăbănogii. Ea se opri în dreptul nostru, salută militărește, își duse mina la inimă, apoi la frunte. Picioarele goale se deosibeau de ale căutătorilor de surcele, fiind încălțate cu ciorapi despărechiați și rupți în mocirlă, unul scurt detot și celălalt până la genunchi. Ținea în mână un schelet de umbrelă și se gătise cu o fosta pălărie violetă și cu o floare roșie de cârpă.

— Unde te duci?

Ne răspunse un miorlăit mat.

— Stai prin partea locului? Unde stai?

Acelaș miorlăit, cu vocalele inversate. Nebuna se pierdu într-un discurs de semitonuri și semisilabe, și de mișcări în dezordine ale brațelor, arătând profetic și cerul și pământul și cimitirul de peste drum.

— E nebună și surdomută, zise inginerul, și închise ochii, șovăind în verticală.

— Mă gândesc, zise el, că ar fi muma mea. Așa m-am gândit și la copiii de-adineaori, că ar putea să fie ai mei; eu să fi murit, și ei să caute surcele și paie în noiembrie... Noi, inginerii, n-avem «organizație», «pentru asemenea cazuri»...

— Nici noi, i-am răspuns; și mai puțin. Dar n-au nici medicii, nici advocații, nimeni n-are «organizație». Dacă nu ai agonisit avere, te întorci la maimuță: frig de sus, lut ud jos, pustiu înaintea, și primprejur «ordine socială»: antropometrie, bilet de identitate, moralitate.

— În trei unice forme te primește, mi se pare, societatea sărac, zise inginerul: hamal, vizitiu și lăutar. Cel puțin, bărbații se pot folosi de trei meșteșuguri. Femeii îi este rezervat unul singur, și acesta cu restricția să fie frumoasă, tânără, cinică și, de preferință, fecioară.

Nebuna ne privea mistic, ținându-și degetul în gură. Adunătoarele de surcele ieșiră de sub

zăbrele, ziseră «sărut-mâna» și, dând cu ochii de femeia încremenită în extazul demenței, râseră cu poftă, ca niște parvenite: aveau un sac cu surcele. Una o trase de umbrelă, alta îi dete cu tifla. Bătrâna cu mărgăritarele din cercei scoase limba.

— Ce-aveți cu femeia? întreabă inginerul. Nu vă este rușine?

— E smintită, răspunseră femeile, clătinând o mână în dreptul tâmpiei.

Copiii cu bulgări reci de pământ dau după câine, care țipă, lovit în pântecul jupuit.

— Ce-aveți cu câinele? Ce v-a făcut?

— E râios! răspunseră copiii, căutând bucăți de cărămidă.

GLOABA

Cine știe dacă ne mai întâlnim, iubitul cal de trăsură, iubitul camarad. În iarna anului 1930 am fost amândoi vecini. Tu degeri în stradă, și mie mi se face milă de tine, de la fereastră. Cu două capace la ochi, ca să nu poți vedea în tragedia ta nici ce-ar mai fi putut rămâne frumos, legat în chingi, încovoiat de grumaz, strâns de pânțe și șolduri în curele groase și înhămat la o trăsură ca un catafalc, care duce, dolmen pe roate, un client cadaveric, zgârcit între genunchi și pălărie, tu nu te poți mișca decât în direcția comandată. Un bici te păzește, un ham te frânge și todeauna mergi numai încărcat. Cu pasager sau fără pasager, povara slăbiciunii tale este aceeași: roți de fier, potcoave de fier și un schelet de fier, învelit în piele veche și postav.

Lasă-mă să mă uit cu de-amănuntul la tine, ca să rămâie din fantoma fostei tale forme, de pe-când aveai o coamă și un glas și doi ochi cu scăpărare, un portret adevărat... Picioarele tale și-au schimbat clasică anatomie și tu nu mai semeni câtuș de puțin cu armăsarul viteaz din gravuri și tablouri. Un al doilea genunchi ți-a ieșit deasupra copitei și ai acum câte două buturugi de fiecare picior. Și problema ta de căpetenie o văd care este: echilibrul. Strângând câte două picioare, care s-au dezvățat și să stea și să se ridice, un moment tu te poți răzima pe celelalte două, până ce abia dezlipite de piatră picioarele strânse cad pe pământ de la sine.

E dureroasă fiecare fracțiune de os și de carne ce ți-a mai rămas. Unde nu te ajunge biciul, te bate caldarâmul, și unde nu te roade catarama, te zgârie gerul, după ce te-au copt, când arșița, când vânturile opărite. Ești singurul ins detot în pielea goală, căruia viața nu i-a dat niciun fel de cojoc, și unul din uriașii care se hrănesc cu semințele cele

mai mici. Fiindcă ești vegetarian și antialcoolic, ca boul și ca elefantul, tu n-ai învățat să ataci și aproape nu știi să răspunzi. Orice prost te duce cu biciul, și tu te supui. Și dacă uneori, o dată într-o viață, vrei să dai și tu una, nici nu știi cum să începi. În loc să ai satisfacția actului tău și să-l vezi, tu lupți de-a-ndaratele și pe nevăzute, ridicând copitele dinapoi. Și atunci, împiedicat în scrupulul psihologiei, nu dai cu un singur picior, chibzuit, ci cu amândouă deodată, anapoda și fără obiectiv. Și nici nu te bați. Drept vorbind: te-ai speriat de o muscă și de un țânțar.

Iată însă cu câtă precizie și cu câtă sete știe omul, birjarul tău, să te lovească. El s-a scoborât de pe capră și ți-a culcat peste vâna burții, de jos în sus, coada biciului de câteva ori. Ți-a venit în față și ți-a pus pumnii în cap și fălci, până ce te-a obosit. Pe urmă, cu botul cizmei grele ți-a trântit o durere grozavă și în fluierul piciorului, acolo unde te-a uzat piatra drumului municipal mai tare. Tu nu știi nici să zbieri măcar; nu te-ai revoltat. Abia ți-ai tras piciorul izbit, mai sus, decât spânzurase-n aer pân-atunci, înghițind resemnat o suferință cu care cred că nu se poate potrivi nicio tortură omenească. Și n-ai măcar figură, un obraz, o expresie după care să te cunosc că suferi și că rabzi. N-ai un gând, o hotărâre, un ideal. Și nici suspin, nu ai, nici lacrimi, nimic! Ești ca un lucru de lână sau de lut, în care vizitiul s-a obișnuit să dea fără primejdie și fără teamă.

Nimic nu ar fi mai ușor decât să muști. Cu o căscătură de gingii ai fi decapitat și pe proprietarul trăsurii, și pe birjarul care te mână, și pe rândașul care îți curăță grajdul și te urnește din băligar cu lopata. Cu un rânjet aproape nevinovat le-ai fi dezlipit o ureche, le-ai fi rupt buzele și nasul, i-ai fi lăsat ciungi din umeri sau din coate, ologi. Dar tu nu știi cum se sfarmă viața decât pe pielea ta, calule, și socoți că omul este un fiu al lui Dumnezeu, care are dreptul să facă din tine ce

poftește, și alergător de curse, și acrobat de circ, și salahor. Puricile nu țin socoteală de trepte și de ierarhie, și cu o nerușinare admirabilă trece din pantalon în pantalon și de la o subsuoară la alta. Când Ivan cel Groaznic ucidea vizitii care te-au schilodit, parveniți la capră, pe tine, el se scărpină eu o mână, acolo unde ție ți-este rușine să te aperi într-altfel decât cu coada. De câte ori ești mai mare și mai puternic decât puricii și păduchii! Pe nemâncate, tu poți duce kilometri, fără să te odihnești, două mii de kilograme de povară, iubitele cal, iubitele camarad, iubitele nătărău.

Ca să te faci inofensiv până dincolo de toate marginile răbdării, omul ți-a luat singura cinste ce-ți mai rămăsese și te-a scopit, aplicându-ți cu foarfeca, ție, preceptele cu care s-a jugănit pe sine, ca să respecte rangul, averea și puterea aproapelui căruțaș. Dacă ți-ar fi citit, tu nu înțelegeai nimic, ne fiind de neam cărturar. Dacă te-ar fi botezat și împărtășit, iarăși nu ai fi priceput cărei temperaturi se adresează știința stupefiantă a lucrurilor sfinte. Nesimțitor la predică și raționament, omul te-a pus jos, te-a răscăcărat și a făcut din tine un băiat fără bărbăție și o fată fără fetie. Tu nu ești cu nimeni la fel pe fața pământului, decât cu paznicii cadânelor musulmane, îndatorați să păstreze, pentru libidinea unică a unui unchiaș neputincios, câteva sute de frumuseți într-un serai, furate din bătaia luminii și ascunse într-un beci de marmură și agată.

Într-o dimineață, te-am văzut lovit peste măsură de vizitiul tău, și, scos din fire, mi-am părăsit fereastră, și, luând cu mine un baston țepos, te-am răzbunat. Răcnind ca un arhanghel, care ar fi scoborât cu aripile vâjâind văzduhul, am tăbărit cu bățul pe vizitiu, și sub ochii tăi i-am plătit toate ticăloșiile lui. Dar trecătorii, cărora le-am explicat cum te-a făcut să gemi vizitiul, n-au înțeles, răspunzând că un cal trebuie bătut. Și tot așa au zis și oamenii stăpânirii, care nici ție nici mie nu ne-au dat dreptate.

M-am apucat să învăț limba cailor, care-i nechezul, ca să vorbesc cu voi la stațiile de trăsuri și căruțe și să vă fac să pricepeți că trebuie să răsplătiți sângele din spinare, bubele din șale, uima din gură și gâlcile cu puroi. O sută de gloabe pot să schimbe în câteva minute soarta tuturor cailor de circ, de hipodrom și de transport...

Dar ai înțepenit, iubitul cal, și poate că, așa, caricatural și pe trei sferturi mort, cum te-am contemplat din fereastra mea, ai adormit pe două picioare. Un client cu blană și mănuși s-a suit în trăsură, și vizitiul tău nu izbutea să te pornească nici după al patruzecilea bici. În sfârșit, te-ai mișcat și ai plecat sărind, șontorog și ridicul, ca o lăcustă și ca un cocoș bolnav. După intuițiile mele, tu te găsești în plină agonie și, murind la fiecare zmucitură nițeluș mai mult, singurul mijloc care te mai ține treaz până în secunda prăbușirii e biciul. Și poate că, răsucind țigarea și privindu-te mereu reînviat și defunct în același timp, sub biciul care nu te mai cruță, poate că la cotitura străzii ai și căzut...

ANTICARUL

În niciuna din expozițiile de pictură mai recente nu s-a văzut luată cu pensula și strămutată-n ramă imaginea ungherului de stradă cu două dulapuri de cărți. Ochiul pictorilor, asaltat de atâtea solicitări cu mai puțin caracter, nu găsește nicio împărechiere cu ea. Librăria cotoarelor paralele ca țevile de orgă, și rafturile pestrițe, decorative între pereții unui apartament, își pierde în aer liber ceva din pitorescul ei?

Gravura și crochiul, destinate aspectelor variabile ale cetății, se dezinteresează de neguțătoriile și industriile străzii, și nota lor de culoare nu emoționează creionul și acul de scobit în lemn al artistului grafic măcar ca un document. Din toate activitățile improvizate, prăvălia pe tărăboanță a simpaticului anticar, a scăpat de vigilența agentului în uniformă albastră, adversarul, și el, al cobiliței, al florăreselor și al coșului de papură cu portocale și ouă. Niște edili mai esteți și mai cărturari decât aceia care, interzicându-le cheiul Dâmboviței, au strâns librării ambulante în insula de dughene din spatele Casei de Depuneri, construită ca o parcelă de cavouri, au dat drum liber cărților să circule, să se înmulțească și să se așeze pretutindeni, ca într-un oraș de școli și de mare mișcare intelectuală, în cele mai depărtate cartiere biblioteca anticarului pune semnul ei de noblețe pe un zid altădată murdărit, și nicio zi nu e mai tristă ca aceea în care, împiedicat de intemperii, dulapul stă închis cu o bară diagonală de fier și hibernează.

*

* *

Ora cea mai plăcută a cititorului îl găsea puricând în rafturi și descoperind broșurile neștiute adeseori nici de anticar. Toți dascălii, scriitorii și ziariștii, își aduc aminte de câteva figuri, de acei

cărturari cu librăria în spinare, care-ți păstrau o ediție rară, un volum vechi, pentru gustul dumitale. Ei au umplut bibliotecile cu tipărituri de preț, fără să fi reținut atenția și pana scriitorilor prieteni cu dânșii. Au dispărut fără să li se prindă chipul și meritul de nicio pagină din miile de hârtoage vândute prin neostenita lor sârguință.

Decanul și savantul anticarilor din București a fost un bibliofil Pohl, în genul unchiașului Chacornac din Paris. Cunoscut ebraist în sferele teologice de pe timpuri, omul de bibliotecă al învățaților, arhiereilor și mitropoliților noștri, beteag de un ochi, pipernicit, dotat cu o memorie pe care nu o putea corecta decât Nicolae larga, el semăna cu Sfântul Petru din iconografia ortodoxă.

Îl văd punând metania, blagoslovit de mâna gingașe a Înnalt-Prea-Sfînțitului Iosif și-l aud argumentând în salonul de primire al marelui ierarh:

— Am găsit pentru mata întâia ediție a *Jidovului rătăcitor*... E undeva într-o casă, dar cere cam mult... O să mai pui o vorbă... o să vedem... Cred că o scot mai ieftin.

Iosif Gheorghian, fost douăzeci și cinci de ani starețul capelei românești din Paris, era traducătorul în românește al scrierii lui Eugene Sue, și nu avea din ediția lui cu litere-jumătate slavone niciun exemplar.

PERSPECTIVA VERTICALĂ

M-am dus cu funicularul, până la al doisprezecelea etaj al unui prieten, al căruia prost-gust de forță majoră îl obligă să locuiască într-un bloc. Ce frumoasă ar putea să fie această oroare construită, dacă arhitectul ar fi studiat mai adânc expresia fațadei, organizată pe apartamente! În București, câteva blocuri, inspirate de la echilibrul gândit al suprafețelor întâlnite, de la materiale, culori, scobituri și reliefuri, izbutesc să fie, prin alternarea bine orchestrată a umbrei cu lumina, adevărate opere de artă, comparativ cu turmele monstruoase de cotețe monumentale.

De la etajul al doisprezecelea și terasa lui, am avut nefericita curiozitate să mă uit de sus împrejur, înspăimântat. Arhitectura și urbanismul privesc lucrurile exclusiv în perspectiva orizontală, și orașul bine încheiat și călcat pe dungă, dacă te întâlnești cu el pe stradă, privit în cap e pleșuv, și chelia-i acoperită cu o coajă de râie și rapăn. Elegantul domnișor n-are nici pălărie nici figură, și i-ar sta bine și o tichie, dacă refuză, ca un prostănac, să puie joben.

Câtă hidoasă deosebire între perspectiva verticală chiar a unui deal de buruieni și a unui bloc! O câmpie de șandramale peticate ține spațiul în loc, și întinderea acoperișelor evocă măidanele gunoaielor menajere din depărtările de dincolo de periferii, zdrențele, tinichelele, oasele, sticlăria murdară, vata, pansamentele, cioburile și toate resturile peizajului de umplutură municipală, purulent, din care nici scaielele nu crește. Dedesubtul acestui teritoriu, ca într-o cetate subterană, camuflată cu lepră, cântă pianul și harpa, se deschid saloanele placate cu marmură policromă, mobilierile de lemn de trandafir și mahon împestrițează cu covoarele de Smirna

apartamentele luxoase. Contrastul e grotesc în zeci de cartiere.

E curios că plafonul exterior al oraşului nu e o problemă de estetică organizată pentru ochiul urbanistic, care câteodată pare de sticlă. Niciun savant al ştiinţei municipale nu s-a urcat încă până la un al doisprezecelea etaj, să ia cunoştinţă de mizeria de deasupra capitalei şi să-şi îmbogăţească repertoriul ca o problemă nouă? Ce stimă să mai aibă pasărilor cerului, cu aripile proaspete, de azur şi lumină, cu fiecare fulg desinat ca o broderie, cu penele întocmite după o regulă de acurateţe meticuloasă, de capitala noastră, pe care o vede soarele în toate zilele pe dimensiunile ei înălţate? Dacă n-ar mai fi bisericile, e de crezut că şi-ar schimba drumul şi el, şi ne-ar lăsa să bâjbâim cu blocurile noastre bezna, ca nişte osândiţi ai strălucirii lui.

1943

FEMEIA CU COPILUL

O femeie cu un copil în brațe a greșit vagonul electric de gară. Taxatorul o ceartă că nu știe să citească numerele și direcțiile, și regulamentul vrea să-i aplice o amendă corecțională prin controlor, care ține curs public despre fraudă și îndatoriri. Femeia rabdă injuria, lipită de ușa, în picioarele goale și cu pieptul desfăcut fără falsă decență. Un copil scheletic sugă din țâța ei de schelet, obosită. E cu neputință de - suportat aspectul de mizerie fantastică al grupului consacrat de icoanele împărătești, și mai ales ideea că femeia a putut să fie râvnită și fecundată. Sau mai ales că ochii ei morți au putut licări, că brațele ei au putut cuprinde, și că pântecul ei s-a putut bucura femeiește. Ți se strânge pumnul și ai voi să izbești natura dur în gingii, inconștientă și vicioasă.

Între cele două stații de asfalt, pe un bulevard forfotit de lume, femeia și copilul sunt mai singuri decât într-o tăcută sală de disecții. Câtă vreme ei au făcut numai un rău strict personal, nimeni nu întreabă ce caută și de unde vin. Libertatea lor e la fel cu a tuturor persoanelor care-și plătesc biletul și au învățat să deosibească vagoanele și să nu le confunde. Nimeni nu e obligat să caute femeia singură lângă un copil singur, și în tăcerea vijeliei mute, pe care o străbate, mamei i s-au acordat răspunderi și drepturi.

Răzvrătirea înfățișării dovedește că femeia din vagon e nebună. Un petic de fustă o îmbracă toată, de la umeri la genunchi. Ea surâde când nu trebuie, și, între spaimă și beatitudine, își privește câteodată copilul care-i mănâncă leșul. Singur instinctul datoriei pare intact, cu care se duce la gară.

— Unde vrei să pleci? întreabă cineva.

— Nu știu, răspunde femeia corect. Mă duc la gară.

— Și de la gară unde pleci?
— Nu știu.
— Atunci de ce te duci la gară? întreabă un logic.
— Nu știu, răspunde netulburată femeia.
— Ține un pol, îi spune cineva, întinzându-i o monedă nouă.
Fără să știe să ia banul gălbui, femeia se uită la strălucirea lui, ca la o țigară aprinsă, și zâmbește, ca și cum nu ar avea nevoie.
— Ia-l, să cumperi ceva copilului cu el, o îndeamnă o femeie din vagon.
Femeia zâmbește iarăși, vorbește cumva din ochi, mișcându-și buzele.
— A murit! zise femeia cu copilul, tocmai când se dete jos din vagon.

SÂNGERECE

Periodic, își face intrarea în viața publică a Bucureștilor câte un personaj grotesc, care-și ia rolul, nepotrivit cu el, în tragic, trăiește intact câțiva ani, exagerându-și destinele, și dispare brusc.

În copilăria noastră am cunoscut pe un domn care alerga după trăsuri și se prezintă: *Sângerece*. Bine îmbrăcat la început, prestigiul lui s-a tocit și scâlciat pe măsură cu pantalonii și încălțăminte. Într-o zi l-am zărit cu cămașa afară, cu fesele pantalonilor negri sfâșiate, încălțat numai la un picior, cu o pălărie în cap desfundată. El alerga înaintea unei școli întregi de copii, urmărit de țipătul lor pițigăiat:

— Sângerece!... Sângerece!... Sângerece!...

Uneori personajul se oprea ca un prinț dus în triumf, se întorcea, făcea bezele, mulțumea și o croia din nou de-a fuga, cu o mie de vociferări în alaiul lui.

S-a oprit la Morgă, călcat de un «muscal». Fusesse destinul lui să primească în pânțele și cap potcoavele masive ale armăsarilor după care fugise timp de trei ani. Probabil că în conștiința lui se credea un cal decăzut și că idealul i se concentrase în preocuparea de a întrece un armăsar, pentru ca apoi să moară liniștit...

Îl vedeai gonind glorios, cu pieptul înaintea, surâzând la trecători cu un zâmbet din colțul zăbalei, care spunea: «Uitați-vă la mine cal!». Cu coatele ridicate, cu mâinile spânzurând cochet din încheietură, el schematiza și gleznelor picioarelor de dinainte ale calului în tactul lor aerian. Prin fața Episcopiei, Sângerece scotea și un nechez. Fără îndoială, cugetul lui suferea că nu poate mânca orz, paie și fân ca toți confrății lui. Prin fața vitrinelor strălucite, el ar fi putut, din mersu-i elegant, să dea drumul, ritmic, pe asfaltul curat,

câte unei mingi, estetic alcătuite, care s-ar fi spart uniform și fără zgomot, ea un gogoloi de ipsos cu câlți. Odată l-am văzut lăsat pe vine în Piața Teatrului, deasupra unui mușuroi de bălegar vaporos. Credea că-l făcuse el.

Sângerece era sincer și candid ca o fecioară, norvegiană, în toată mimica și osteneala lui.

Pe la răstimpuri au apărut și au pierit fără urmă alți originali, prin București. Nicu Meț, Mezelic-cu-ciocul-mic, câți n-au trecut, fiecare jucând cu entuziasm rolul personajelor ce ar fi dorit să fie! În preajma războiului, atenția publicului fusese atrasă de un general îmbrăcat ca bucătarii, dar încins cu o sabie de mucava și decorat cu toate distincțiunile împărătești, funduri de cutii de conserve, prinse în ordine pe piept. Cine ar putea să spuie unde zac oasele acestui cap de oștire, care poate să fi murit comandând o bragă...

Seria, cu pauze mici, se urmează și după război (primul). Atenția publicului este și astăzi solicitată de un personaj nou: varietatea speciei e infinită. Cel de astăzi nu aleargă după trăsuri, nici după muște. Îl vezi uneori și la «Capsa», purtând un cap mărunt pe umeri, puțin zulufat, un cap atât de mic că ai crede că și l-a scos din buzunar și pus atunci, potrivindu-i pălăria la ușă. Țsta joacă personajul tăcut și conștient de sine cu modestie. Ascultă mult ca să pară că înțelege, și vorbește puțin, ca să nu-i alunece capul. El crede că trebuie să asculte, să judece și să formuleze sentințe. Și, într-adevăr, judecă de toate celea cu o egală competență și cu un egal avânt. Un sfârc roșu de panglică îi valorifică bustul la o cheotoare. Și totul are un mare preț din câte participă la întregirea personajului. Firul de mustață îl împletește cu economie. Își păstrează intactă mătreața pe reversul redingotei, pentru a o lăsa moștenire vreunui muzău, și își conservă sănătatea cu speranța că nu va muri.

CIOCLII

Era pe seară. Ceremonia se sfârșise. Podoabele negre, cu blazoane de tinichea albă, pe care se scriu cu o pensulă de expediat bagajele, inițialele defunctului, condus la groapă cu «pompă», fuseseră ridicate. Poarta cimitirului, cu bolta goală, indica drumul dinlăuntru gol, în cimitirul gol. După doliul unuia singur, începea cernirea înceată a tuturor morților și a viilor din cimitirul viu de mai la vale, orașul, capitala, cu sticliri electrice de candelii.

Negustorii de crizanteme, flori care evocă din ce în ce mai mult agonia, își adunau ghivecele în cărucioare împinse cu brațul, și porneau către grădini. Cartierul cimitirelor, adunate ca niște instituții ale vieții viitoare, care va începe numaidecât, poate că mâine, poate că la noapte, se înconjură de un vast șantier pentru morți. Un atelier lucrează și crește flori, altul, alături, durează monumente, glorificând în material etern și cu prețuri reduse, valoarea de-a fi trăit și durerea de-a fi pierit, a unui client deocamdată anonim. Zeci de cimitire superficiale, fără nimic dedesubt, s-au improvizat, în priveliștea trecătorilor, viitorii cumpărători, pe marginile străzilor, orientate către cimitirele adevărate. Pe o cruce de marmură albă, răzimat, un arhanghel, coborât pe pământ, plânge. Fericitul căruia o să-i aparție acest bolovan de simbole împărechiate, încă nu s-a ivit. Numele lui încă nu este săpat pe locul neted. Și o să coste mai scump, îngerul fiind «operă de artă», și crucea singură construindu-se mai iute, cu fierăstrăul italian, retușat cu bucearda și dalta.

Peste drum, între cimitire, un rând întreg de localuri de petrecere afirmă că durerile nu-s tot atât de eterne ca amintirile sigilate cu piatră. Cu batista la ochi, jăluitarii se consolează. Un autor francez a scris odată că toate acestea «c'est la vie», și

formula a fost adoptată și generalizată ca «regrete eterne», traducându-se cu «așa e viața», «morții cu morții și viii cu viii», reproduse de toate condeiele, de categoria fierăstrăului și dălții din atelier. Lăutarii au rechemat la viață pe cei rămași în viață, și vâlul de Isis al văduvei, se dă cu melancolie deoparte, ca să facă loc furculiței, înfiptă într-o friptură la grătar, și halbei masive, cu spumă. Atenți, bărbații înrudiți cu cel dispărut, care se află colea, aproape, sub o movilă de pământ afinat, aglomerează ofertele și insistențele față de femei, ca să le decidă să uite, pe calea gurii și a stomacului, mâhnirile ce vin de la suflet și figura celui pierdut, ivită când în berea din pahare, când pe o felie de pâine, când între «mititei». De câte ori se face o pauză în terminarea unui gest, e pericol: se ivește fratele, soțul, copilul sau mama, printre dumicați, și poate izbucni un hohot sopran. De aceea, chelnerii aduc farfurii lângă farfurii, mâncare peste mâncare, iar lăutarii schimbă cântecele des, de preferință dansuri. O doină târăgănată, un bocet de dragoste, ar putea să evoce Figura și poate că un drum lung într-un șes fără margini, un muget întristat, o talangă, - și s-ar strica efectul tuturor opintirilor făcute de trei zile, ca să derive un plânset și să înșele un oftat. După alte trei zile, munca se ușurează, în speranța că se va lua contact din nou cu lumea ceealaltă la parastasul, sorocit experimental.

Dar ce caută acei șase domni mici, împâsliți în obscuritatea seriei, la poarta cimitirului? Ce mai așteaptă ei? Trei stau de o parte a golului intrării și trei de cealaltă parte, și capetele lor țuguiate se uită în cimitir. Chivăre, cu un cioc pe ceafă și cu altul pe frunte, pun aceste personaje cu redingotă neagră, cu pantalonii pe călcâie și cu mânecile grele, în ipostaze teatrale de fine de act.

Cioclii!

Ei așteaptă posaci, caricaturi de Bonaparte, și unul dintr-înșii se preumblă gânditor, pe dinaintea

porții, cu mâinile la spate.

CALUL DE DRIC

Convoiul a străbătut orașul întreg, ca un alai împărătesc, în odăjdii, împiedicând viața și graba activității. Ca să treacă mortul liniștit în pasul cailor mascați în rochii și togi medievale și îmbrăcați până la ochi, s-au oprit în loc tramvaiele, sute de vagoane, alt convoi, roșu și alb, și ceasornicul cetății a fost dat cu trei ore înapoi. E ultima ofrandă adusă defunctului anonim, marcat pe blazonul de tinichea interșanjabil cu trei litere de pensulă neagră. Obiceiul cere ca o viață de simplu burghez să fie încoronată cu attributele aristocratice englezești: postav, croială, fireturi, accesorii și panaș.

Oamenii vii au salutat pe mort ceremonios, cu o referință pentru lumea ceealaltă, unde, întâlnindu-ne cu toții, vom face descrierea măgulitoare a înmormântării noastre, adunați ca niște strămoși sub migdali, îngreuiți de poverile divine, aripi, aureole, argintării și cărți cu scoarțele și cheotoarele de metal, și cântând opt ore pe zi slava omului liberat de profesii libere, și de onorarii. Va fi cu noi, desigur, și părintele Gala Galaction, prietenul nostru, care ne va explica în termeni înțeleși secretele, deocamdată confuze, ale stării îngerești.

Și vor veni, puțin întârziat, și Puiu Iancovescu, încă grimat cu grăsimile rolului din seara aceea și posedat de ideea teatrului personal, și Tony Bulandra și Tănase și Nicu Cocea... Etc., etc.

Cu astfel de reflecții și perspective triste am însoțit pe profesorul nostru de matematici decedat, până la lăcașul relativ de veci; căci în curând domnului primar îi va veni poate ideea să mute cimitirul la Cățelu, și în locul lui să traseze cinci bulevarde paralele, care, pornind de la Snagov, a doua domniei-sale capitală, să deschidă o largă perspectivă către Dunăre prin Giurgiu. La o

intersecție construită din cauciuc pneumatic, se va clădi Muzeul Învățăământului Complect, unde cu ajutorul unei școli primare, al unui liceu și al unei universități, concordante și puse în mișcare de o sonerie, vizitatorii vor putea să-și dea duminica seamă accelerat ce poate ajunge un copil, prezentat la intrare fără dinți și purtând la ieșirea din partea opusă, mustăți.

Ceremonia se terminase și mai rămânea dinaintea cimitirului dricul gol. Întoarcerea trebuind făcută de-a fuga și orele fiind înnaintate, cheltuielile medicului, clerului, corului și cioclilor plătite, am asistat la dezbrăcarea generală a rolurilor suportate cu temperatură. Fanții, marchizii și burg-meșterii cu pene la bicorn și purtători de sfeșnice, își lăsau pantalonii în jos pe trotuar, și ieșeau din nădragii ceremoniei în hainele lor adevărate, intrate cu oameni cu tot în personagiile cernite. Era momentul de fumat o țigare. Draperiile s-au strâns, ca la teatru, numaidecât, și prăjinile negre, acoperite eu scuturi triumfale, plantele și toată recuzita au fost urcate organizat într-un camion, - iar cioclii de încredere, permanenții întreprinderii, se suiau gimnastic în vitrina cu geamuri a dricului, ca niște fantome.

Caii ieșiseră din valtrapuri și mantale, melci din găoci. În raport cu fostul lor costum erau ca niște găini, după ce, opărite, zmulse și fierte, sunt prezentate rasol. Ei nu puteau să aducă nicidecum aminte prestigiul, anulat odată cu lepădarea stiharelor, al eroilor jucați în hamuri. Îmbătrâniți subit, caii se opriseră, triști și rușinați, din funcțiune, gloabe dureroase ale unui deghizament, ostenite, dărăpănate, cu capul căzut în pământ.

Bieții cai! Lor nu li s-a rezervat o viață viitoare și niciun Paradis. Ca să nu se încurce afară din cale de mult, sinoadele au refuzat să le acorde suflet și o nemurire. Ceea ce mai rămâne în intuițiile noastre cvadrupe, armăsar sau catâr, se revoltă...

CÂINELE ȘI MAICA DOMNULUI

Seară de iarnă, noapte de îngheț. Termometrul s-a scoborât la douăzeci de grade..

Dinaintea teatrului cu afișe mari în culori, se clatină pe picioare un câine mare negru, diformat de mizerie. E un animal compus ca o păpușă de cârpe, din petice flocoase, croite prin sfâșiere. Un șold întreg năpârlit subț unghiile de sticlă ale vântului care zgârie în zigzag, pare dezvelit demonstrativ. Gulerul de blană lipsește, ca la cloștile pleșuve. Ca o căciulă strâmbă, capul pornește într-o parte, și, după peria de cuie a crivățului, pornește și laba câinelui să scarpine carnea cenușie, de struguri stricați.

Artificializat și monstruos, formele speciei topindu-se în schițele primitive, din care progresiv s-au extras și delimitat conturile tipice ale naturii, câinele stă de doua ore în lumina electrică a fațadei, cu ochii către afiș. Coli imense de hârtie reprezintă un rând de fete rumene, de varieteu, dansând pe jumătate nude, într-un picior, și încovoid pe genunchiul ridicat cu dantelă elasticitatea unei cravașe. Nu te-ai mira să vezi animalul morfolind în colțul gurii coada unei lulele, atât e de umanizată ființa lui țărănească de noctambul zdrențuros. El amintește, în fața reclamelor luxoase și a becurilor de electricitate, instinctul cerșetorului admirator și resemnat, care totuș dă târcoale unui harem de toleranță, mulțumit a zări din când în când, apărând în perdele, cochetăria și fardul ieftin al unei bucătărese, convertită la ritualul pasiv de odaliscă. O atmosferă îl învăluie, îl îmbată și îl reține. În abdomenul marelui public, îmblănit în cojoaca sălbăteciunilor ucise cu cloroform, mirosul lui subtil și aproape mistic, descifrează aromele interzise, maionezele, pateurile consumate la cină

și fripturile procurate orașului prin asasinatle din Abator.

Mai departe, răzimată de grilajul unei grădini cu ramurile goale, așteaptă pe asfaltul înghețat al trotuarului o femeie puțin îmbrăcată, cu gleznelor fine, cu obrazul oval, purtând iconografic pe un braț, dedesubtul subsuorii, un copil adormit. Figura pruncului, înfășurată într-o basma albastră, e vântată, și creștetul capului a înghețat. O durere nefățarnică a copleșit femeia, și sânii ei de Madonă doborâtă au îndatorirea să hrănească, în vederea viitoarelor constrângeri sociale, pruncul abia zmulș din pântec și ridicat din pântec la piept. Maica Domnului cerșește fără să ceară, indiferentă la dania rară sau la nepăsarea trecătorului cu șoșoni și șubă, legănând cu trupul ei de schelet înfățișarea unui Iisus care visează.

Am improvizat, după cărți și tablouri, un șir de îngeri răpind copilul și femeia din zăpadă și ducându-i într-o casă gătită cu lumini și veștminte, cu o masă albă, pusă în mijlocul odăii, și eu paturi curate, dedesubtul cărora și câinele se va fi strecurat.

Îngerii au murit, casele basmelor și ale Paradisului s-au surpat, mănăstirile săracilor au fost schimbate în cimitire și pușcării. Ca și câinele, Madona e pe vecie pribeagă și străină. Ea trebuie să caute în pomana trecătorului și în gunoi hrana puturoasă ce-i lipsește, și trebuie să se certe cu câinele pe oasele aruncate din restaurantul vecin, unde orchestra bate cântece americane.

Am întrebat pe Dumnezeu: «Cine are dreptul să cânte, să se bucure și să trăiască, atâta timp cât Madona cerșește?» - Și am auzit aplauzele, ca o cădere de pietre, izbucnind în teatrul de varietăți, pentru a răsplăti glorios dansul hipnotic, cu rigidități ritmate, al unui negru înlănțuit cu o englezoaică blondă, într-un angrenaj de manivele cuplate.

Am îndemnat pe câine: «Repezi-te, mușcă și sfășie. Intră în teatru și tăvălește dansatorii, orchestranții, actorii și autorii, și măcelărește-i cu măselele tale bine ascuțite.» - Și câinele a rămas să se legene ca o fantomă în patru picioare, între afișele roșii și becurile albe.

Am strigat din peștera sufletului meu, către femeie: «Scoală de jos! Aruncă-ți capul pe spate. Adună o poală de bolovani și, strângându-ți pruncul subț țâță, fă-ți mâna praștie și lapidează. Dărâmă, nimicește, devastează! Unde nu ajunge piatra, pune dinții și rupe. Rupe ochii, rupe buzele, rupe înghițitoarea, deschide răni în obraz adânci.» - Și a rămas femeia pe jumătate îngenunchiată, a plâns, și gerul i-a înghețat lacrimile pe bărbie. Și-a scos țâța din zdrențe, ca o pungă cu câlți, și a pus-o în gura pruncului, care s-a deșteptat în larmă. Publicul ieșea de la teatru.

Și spusu-i-am sufletului meu, atunci: «Dar tu?».

— Și sufletul meu aprinse o țigare, la focul luceafărului scăpărat în bolți.

COLEA-N GRĂDINIȚĂ...

De-cu-seară până-n zori, vin carele încărcate greu. Pe sute de drumuri afluate șoselei București, întâlnite succesiv, ele își iau rândul liniștit, pe linia convoiului sporit la răspântii. Fiece sat din poala Dunării își trimite noaptea carele și căruțele lui pline. Copita cailor iese din pulbere și nămoluri depărtate, pantoful lor, miniatural, s-a ridicat și se lasă de zeci de mii de ori pe pământ. De două ori mai înalți decât câinii de stână, roibii din Teleorman și surii de prin Videle și Comana, noctambuli, umblă de câte o zi întreagă cu noaptea ei în povară.

Le ascuți carele din pridvor. Întânite cu piatra pătrată a șoselei, roțile încinse cu fier sună, însoțite de o muzică dulce. Învie bătăile pe care le-au îngropat rotarii, dulgherii, fierarii și potcovarii în șine, lemnării și potcoave. Sculele cioplitoare și de pilit participă la orchestra tihnită, și nicio voce de om nu turbură această gândire în murmure și ecouri, a materiei încovoiate. Dacă ai uita de piață și de legumele, pe care vârtejurile lente ale spițelor le deplasează, ți s-ar părea că pe dinaintea fostei mânăstiri boierești convertită în penitenciar, și printre cimitirele adormite, se târăsc lanțurile deținuților pământului întreg, care fug încet, împiedicați în ghiulele...

Mazăre teci, zeci de căruțe cu boabe, adunate câte șapte într-o cămașă de crizalidă. Cum s-ar putea exprima cu o culoare mată trei tonuri de verde, de trei ori gingaș pe dinafară, în interior și de mărgăritar, cu orientul întors către peruzele? Mărgeanul cireșilor spânzurat de un crâmpei de ață, recoltat din cerul cald în mii de coșuri de nuiele, înfățișează poveri de sute de tone, ale cârlanilor piperniciți, cu ochiul lucid și sprinteni. Căpșunile și fragile suave, culese cu câte două degete, din frunza desinată și compusă decorativ a

plantei, sunt cele mai simțitoare la zdruncin și clătinare, și fetele care le adună ca pe niște urme concrete de sânge, lăsate de-a dreptul pe pământul suferinții și îndrăgostirii, le căptușesc ambalajul de nuiele cu pânze de pansament. Indicibilul carmin al fructului rotund al ridichii, bălțată alb, e transportat de la trei poște de jurâmprejur. Firul fraged de ceapă nouă, de estetica porumbului înfoiat, pâlpâit pitit în vânt, se repetă în buchete și znopi, de milioane de ori. Mâine dimineată, în târgul de verdețuri, un parapet de un kilometru va fi construit exclusiv din cepi și usturoi, personalitățile aromei.

Din marginile Bucureștilor până la Dunăre, oamenii grădinăresc subț geamuri și în aer pe mii de kilometri pătrați, acoperiți cu parchete de sticlă. Aci, subț deal, lanurile mușetelului mare alternează, cu cartofii, cu ardeii și cu floarea minusculă albă, în stoluri vapoaroase, a găteliilor miresii. Cine vrea să afle munca înceată și tenace a omului, de care face haz fără duh humoristica hebdomadară, și cine dorește să-i fie rușine de magnifica lui trândăvie, să poștească pe potecile cu căpșuni și usturoi. Până la Dunăre, mahalagiul și săteanul stau plecați pe zece metri pătrați de pământ, paisprezece ore, optsprezece ore, douăzeci de ore pe zi, fără să ceară nimănui nimic, afară de ploaie la timp, de la prietenul și părintele delicat al grădinarului, Domnul Dumnezeu.

Să luăm aminte: se desface floarea-soarelui.

PICIOCILE

Până ce nu trec legumele, am luat pe pictor de braț și m-am dus cu el în piață. Tabloul era vast și culorile lui virginale. De-cu-noapte carele sătenilor au descărcat la tarabe atât carmin, roșu de Veneția, cinabru, ocru, verde și crom, cât ar ajunge tuturor paletelor și pensulelor din lume, un milion de veacuri de zugrăvit. Tonajul e cotidian și comestibil, și piere în câteva sferturi de oră.

— Să le luăm pe rând, zice tovarășul meu de baston, și să începem cu cartofii.

Însoțitorului meu îi plăcea cu deosebire haina săracă și neutră a vulgarei tubercule, încheiată strâns, cu trei-patru bumbi, ca o sutană de șiac, până la înghițitoare. Gras pe dedesubt, cu câte două burți și tot atâtea guși la bărbie și ceafă, cartoful, modest și sufletesc, trăiește concentrat în sine și respinge fanfaronada iconografică, împrumutată de la cocoși, tonurile flambante, publicitatea vanitoasă, - ca un sobol, ascuns de lumină și disprețuitor de opinia bună sau rea. Cartoful îi era simpatic pentru scepticismul cât și pentru misoginia lui de anahoret și scapet, fără pic de barbă nicăieri, nici la gât nici la subsuoară, neted ca un săpun și spălat ca un prunc dolofan născut alaltăieri în copaie.

— Estetica acestui urât al pământului, cu care s-a mimetizat până la confuzie, ca un bolovan de lut cu argila dimprejur, mă satisface, zise zugravul de natură moartă. Ai văzut cât se ferește poezia de mohorârea lui și cât îl evită expozițiile de pictură? Muzica se dezinteresează de el cât și arhitectul. Ia te uită la el ce fel de ochi are ticălosul, închiși ca niște burice. Pe acolo el vede tot, dar nu spune nimic: refuză să se rostească și nu iese niciodată la plimbare, ca lalelele subt umbrelă, nu se fudulește ca rozele, nu-și vopsește părul, de care s-a epilat radical, ca porumbul oxigenat. Nu-și dă cu parfum,

încăpățânat să rămâie brut în vizuina, în chilia, în bordeiul lui, respingând orice toaletă, orice stil, ca un schimnic chinuit de plăcerea singurătății. El nu primește nici roua de răcoare și picătura ei de diamant. Garoafele și-au expus funte roșii și palide în creștet, liliacul penele violete, însăș floarea de dovleac ține să simuleze orhideea, rivala crizantemei albe, adormită cu ciocul în fulgi, ca un porumbiel pe un picior de cocor. Câtă reclamă nu-și face helianta cu o turtă de floarea-soarelui împresurată de flăcări! Cum se dichisește și crăița, ibovnica bondarului cu inele de aur, gătit ca un bancher! Nu mai vorbesc de mărgărite, albele domnițe: toată ziua, sclavele ei albinele o piaptână, îi trag genele și o curăță pentru mirele nevăzut, argintiu, din basmele lumii.

Vezi, cartoful a eliminat beteala, dantela și tot ce bate la ochi, ca niște zădărnicii amăgitoare, cosmeticuri, pudre și miresme. Se ține la textul inițial, la litera lui, cu învierșunare, ca un protestant.

O ÎNDELETNICIRE ROMÂNEASCĂ

Sunt câteva industrii pe care le practică săteanul în colaborare cu natura, și câteva mărfuri pe care le vând băieții și fetele săteanului, mutați la oraș. Mașinismul le cruță, și uzinele nesocotesc materiile prime, cum se numesc, ale mărfurilor ieșite din mâinile și din timpul de iarnă al plugarului singuratec. Întrebuințarea lor este exclusiv internă și națională: mătura, târnul, rogojina, papornița, coșul.

Scade sau se ridică voltajul, totuna e. Papura crește în balta românească, mătura crește în câmpia românească — și panglicile și firele lor sunt întocmite în coliba românească. Vara, în papură cântă cucul și se pitește ciocârlia în mături; iarna, cântă în ele, împletindu-le dinaintea vetrei, țăranul. Și transportul lor e făcut în care cu boi și coviltir. Rogojina și mătura au scăpat modernizării; ele sunt aceleași de acum câteva sute de ani, de acum - poate - câteva mii de ani. Cu deosebire, rogojina are o frumusețe a cărei prezență nu supără, nici fildeșul, nici marmura, nici abanosul. De bună seamă, pentru că ele toate vin din același loc, pământul, simplu și onest; cristalul, catifeaua și zibelina nu rumegă papură și rogojină, și se leapădă de mâinile noduroase și boante prin care mătura bălților s-a strecurat, ca să se urzească.

Papura întovărășită cu satul mai dă o marfă: un rotocol gros, o turtă împletită și pungulită din cotoarele rogozului. Pe turta de rogoz au stat să se roage, în genunchi, câteva mii de neamuri, din neamurile noastre, pe piatra înghețată a bisericii. În limba specialității și a bătrânilor, această perină rotundă și turtită își ia numele de la materialul din care este împletită, și se cheamă pur și simplu «papură». Și mai e ceva de papură: papornița, acel geamantan pentru piață, care constituie un ambalaj

proaspăt și curat, mai frumos decât o ladă, mai flexibil, mai elastic și mai răcoros.

Tehnica industrială nu a născocit niciun material în stare să scoată rogojina din întrebuințările ei. Grădinăria subt geam cheltuiește sute de mii de metri pătrați de papură, țesută anual, pentru izolarea frigului prea tare și a soarelui prea iute. Dedesubtul rogojinei românești, care se întinde sau se face suluri peste ferestrele garoafelor, încolțesc și dau rod semințele rafinate ale horticulturii olandeze, cumpărate în plicuri mici de grădinarii noștri, ca niște leacuri scumpe. Rogojina românească le priește și le păstrează. Din zece grăunțe minuscule, mai mici decât niște purici, aduse cu poșta din țările depărtate, ies răsadurile plantelor însuflețite. În dimensiunile aproape microscopice ale unui punct se conțin aromele tari, parfumele suave și florile grandioase, emoționante, ale buchetelor din vasele de porțelan sau de lut, așezate pe masa rotundă a studentei și a familiei, - sau prinse la centura frumoasei trecătoare.

Negustoria de măhuri și rogojini nu se aseamănă fotografic cu niciun alt negoț. O dezordine agreabilă, care stă bine oricum așezată și spânzurată, se manifestează de la expoziția exterioară până în toate fundurile prăvăliei. Rogojinăria se împacă armonic cu toate lucrurile de paie și lemn. Teancurile de măhuri, înfoiate ca niște păpuși cu fustele largi, atârnă pretutindeni, în pereți, de tavane, câte douăsprezece, de la mătura cu gâtul lung ca o balalaică, până la măturică și până la puiul ei cel mai mic, măturicea de un deget, destinată fetițelor, ca să le facă educația gospodăriei încă dinainte de schimbarea dinților. Cu ce ar putea să-și măture bucătăria complectă, instalată într-o cutie, fetița, dacă măturarul nu i-ar fi răsucit într-adins o măturice, și cum s-ar putea face curățenia în grajdul de mucava, unde un elefant, un urs, un lup, doi tigri, o girafă și câțiva

iepuri trăiesc în bună prietenie, rătăcindu-se printre fiarele fioroase și câțiva miei frizați?

Materialul cel mai apropiat de mătură și papură e răchita, de o fire cu papura și salcia. Coșuri rotunde și ovale, mari, care culeg de pe frânghie rufele înălbite de soare și înfrăgezite de limpezimile azurului; coșuri cu urechea mare pentru îndoitura brațului; coșulețe în care se recoltează ouăle albe din coteț, caisele aurii, perele gălbui, merele rumene, prunele și strugurii pudrați cu bruma pârguirii. Coșuri cu speteaza subțire, din care mâinile copiilor gălăgioși înșfacă la prânz feliile de pâine. Zeci și sute de modele și forme, pentru zeci și sute de utilizări, amestecate cu infinita industrializare casnică a hașchiei, a nuiiei, a bățului, și a surcelei, până la uriașul speciei, cufărul împletit.

Un material care și-a schimbat destinația era pe vremuri coaja, despicață din miezul lemnului și tras în foi subțiri. Din el nu se mai fac cutiile învârtite de odinioară, de farmacie și halva, rezervat sitelor de cernut făină, spânzurate printre mături ca niște tamburine și tobe.

Donițele, concurate însă de gălețile mai practice, biruiesc pentru apa de gătit a căsnicieii. O doniță și o puțină, ca să fie frumoase, au doagele strânse în cercuri de răchită, despicață. Altădată, doagele erau arse decorativ, și capacul doniței era obiectul fanteziei și talentului săteanului, care scotea un cui din foc la fiecare minut ca să dea bradului alb o structură sepie de velur. Meșteșugul dogarului decorator, furat de o imitație și aplicat și unde e nevoie, și mai ales unde nu e, a devenit pirogravură.

Un alt lemn de neamul sălciei și răchitei, vecin cu fulgul trestiei și cu papura, este pluta. În plută se scobește luntrea pescarului cu plasa din mostiște, și albia, - frumoasa albie românească, lucrată ca o gravură în lemn și ca un basorelief. E adevărat că specialitatea acestui meșteșug o au

zlătarii nomazi, care, poposind cu corturile în zăvoaie și ascuțindu-și sculele lor originale, improvizează lunilor de vară ateliere printre copaci și trimit în orașele și târgurile apropiate copăi, linguri, găvane, ciure și ceaune pentru păstrat sarea măruntă. Lingurile albe, înfrumusețate cu un zbenghi de arsură sau cu o mărgică, împănată în carnea lemnului, se înfățișează ca niște ghiocuri cu coadă, și, înșirate pe duzini, se desfac în mâna cumpărătorului din iarmaroc, ca niște evantalii și ca niște aripi de pasăre căzută în cioc...

Toate aceste mărfuri românești se desprind de-a dreptul din vegetația pământului, lucrate în lumina și vântul câmpiei și de poezia orizontului, a bărăganului și a liniștitelor ape. Vă mai aduceți aminte, în faza actuală de arhitectură și mobilier de avangardă, de masa în trei picioare șchioape, ca o tavă rotundă, pe care săteanul o suia în pat în mijlocul familiei, adunată la cină? Vă amintiți scăunelele pentru gura sobii, fundul de lemn de la care pastrama își capătă gustul ei particular pe masă? Tocătorul a dispărut, înlăturat de mașina de tocat, care sfărâmă carnea strivind-o și uscându-i suculența. Nu vor putea să piară însă făcălețul, sulul de frământat coca și de întins foaia de aluat.

Aspectul negustoriei și industriei țărănești de paie, nuiele și lemn putea să fie gustat în dimensiunile lui de mare spectacol în Piața Mare. O latură întreagă exterioară a fostei Hale de pește viu era ocupată de lucrul mâinilor plugărești. Rândul de prăvălii al acestui sector de piață, din strada Halelor, a constituit un bazar viu, servit de niște «patroni» și de un personal simpatic. Moravurile lor simple și clare se resimțeau de atmosfera și de originea blajină a materialelor și mărfurilor expuse în grămezi, în pâlcuri, în stive și în etaje. Acești «patroni» erau asociați și se guvernau în camaraderie. Și piața lor purta un nume încântător: «Piața de Porumbiei».

Într-adevăr, dintre rogojini și mături și coșuri și papornițe, ca într-o grădină de aclimatizare, se auzea geamătul gutural al columbelor, hohotul nazal al turturelelor, din cotețele pline cu pasări de ornament. Credincioși unei datine foarte vechi, mărginașii din București se aprovizionau de acolo cu tot felul de porumbiei, cu coada rotată, cu moț de papagal, căpățâni cu gluga penelor dantelate, Montaubans, albi-vișinii și albaștri, porumbiei frizați, încălțați, și glou-glou, șvabi, elvețieni, polonezi și italieni. Stolurile care licăresc în soare deasupra grădinilor din periferie sunt recrutate în bună parte din Piața de Porumbiei.

Coliviile și cotețele dintre papuri prezintau scepticismului care nu știa să descopere frumusețile personale ale capitalei, numeroase varietăți de curte și decorative, Leghornul alb, găina cărămizie Rod Island, curcanul pestriț, Orpingtonul, rațele pekineze, iepurii de Angora... Într-un coteț, făcea bună căsnicie un splendid cocoș înflăcărat, american, cu un iepure de casă. Nenea Vasilescu, din Piața de Porumbiei, și de la care se cumpărau semințele pentru păsărima măruntă, ne-a explicat că în tot timpul zilei totul merge bine. Numai noaptea iepurele se apucă să roadă din coada cocoșului, și tovarășii sunt seara separați.

Nenea Vasilescu și tovarășii lui aveau câte-o încăpere, în fundul magazinului, încredințată păsăruicilor simțitoare la răcoare; patru pereți cu sute de colivii, apartamente pe măsura oaspeților mici, cât găngăniile, și stropiți cu toate culorile câmpiei. Pe fața pereților, coliviile erau agățate ca hotelurile, castelele și vilele coastelor abrupte din Alpi. Botgroșii, pietrușii, sticleții, scatii, canarii, perușii colorați în natură ca fluturii, cu albastrul palid al miozotisului, cu nuanțe de verde, cu rozul florilor de gutui și de trandafiri, degradate. Câte o pasăre greu de captat, exemplu privighetoarea, apărea uneori, într-o colivie, ca un musafir; un

cumpărător se ivea numaidecât pentru această pasăre a marilor singurătăți și care cântă pădurilor închise, când celelalte pasări dorm și visează.

Apoi, mărfurile mai mărunte ale Pieței de Porumbiei, meiul cu boaba de ilic, cânepa, sămânță de mătură, adunată din vârful firelor la seceriș, și o sumedenie de asemenea alice vegetale, curățate, asortate și împachetate pentru ciocul cu vârful de ac al zburătoarelor cântărețe. Privighetorile se hrănesc cu ouă de furnică: rogojinarii din Piața de Porumbiei vindeau și ouăle de furnică.

Rogojinăria nu e singurul negoț strict românesc. Săteanul mai știe să facă oale, să dulgherească și să cresteze, iar săteanca e autoarea scoarțelor, iilor și cusăturilor ei vestite și a unor abale și, dimii de o trăinicie faimoasă.

NEGUSTORIE

Un oraș mai mare practică două feluri de negoț: cumpărarea, întâi, a lucrurilor noi de casă și de dulap, și apoi vânzarea lor, învechite.

Pe de o parte cumperi, și pe de alta vinzi ce fusese cumpărat. Câte un eveniment spulberă și risipește căsnicia și o viață. Pe aceeaș cale se naște și se dă afară și înnavuțirea.

Se mai văd pe Calea Văcărești ruinele fostei Hale de vechituri, și aiurea Piața Taica Lazăr, de unde se aprovizionau, de la saltea până la oglindă, gospodăriile generațiilor în continuare, nepoții negociind moștenirile în boarfe lăsate de bunici, fără să mai pomenim hainele de împrumut, redingote și fracuri, ale dansatorilor săraci de la Palat. Alături de «hală» era firma celebră pe atunci, în liceu, a lui Pinath, librar și editor. La finele anului, după examene, ca și la începutul lor, aglomerație de elevi. Absolvenții își vindeau cărțile învățate, noii-înscriși le cumpărau, neputând să și le procure cu prețul de librărie. Editor, Pinath tipărea *Micul dor* cu cântecele de strajă ale timpului (cinci parale fascicolul):

Suspine crude
Pieptu-mi zdrobește
Inima-mi bate plină de-amar.
Orice speranță mă părăsește,
Simt pentru tine
Că am să mor...

Apoi *Haiducii*, *Halima*, *Cilibi Moise*, în broșuri. Prețuri: cinci bani, douăzeci și cinci de bani broșura, literatura unei clientele din Obor și Piața Mare, debitată în coșuri transportate prin bâlciuri cu pieptul și spinarea, prinse de umeri cu o curea.

Îl văd și acum pe Pinath, om gelatinos, moale, de sus până jos, cu palmele băloase ca broasca, om

fără oase, suferind și de așa-numitul platfus, talpa otova și lată, dând omului mersul dezarticulat, crăcănat, caracteristic.

Pinath era un cumpărător plictisit. Îți lua între labelle nădușite cartea de care vrei să scapi - geometrie, algebră, fizică, gramatică... O cântărea în palmă, o disprețuia, îi strângea cu o mână cotorul, răsfoind-o cu cealaltă dintrodă. Nu-i plăcea. N-avea ce face cu ea. Nu se căuta. Dacă i-ai fi propus alte cărți, le-ar fi cumpărat. Dar cu asta, aruncată, după răsfoirea rapidă, pe tijghea, ce să facă? Totuș, în sfârșit, Pinath îți acorda un hatâr, ca să nu te mai ostenești să iei cartea îndărăt. O examina încă o dată, pentru o argumentare suplimentară. «Rămâne cum ți-am spus. Nu se cere.» Te întreba: «Ce iei pe ea? Poze? Penițe?» Elevul vroia bani, nu penițe, nu poze. Pozele vremii erau îngerii, florile, o dromaderă, un porumbiel cu plic în cioc, un elefant, un crocodil, un fluture, colorate și tăiate pe linia de siluetă cu stanțe pe măsură.

Târgul de tocmeală dura. Pinath - haide! - mai oferea câte cinci parale, și mergea, după câteva alte cântăriri în palmă, până la treizeci de bani, concesie excepțională - «pentru dumneata», - declarându-te simpatic, după ce se informa cine ți-e tată și ce face mama, pe un ton melancolic de ison de gitară.

Orașul e todeauna dublu: orașul celor vii, și al doilea oraș, al morților, care nici nu mai cumpără, nici nu mai vând, cimitirul. Morții sunt favorizați, bucurându-se de o fericire particulară. Blaise Pascal a lăsat scris, într-adevăr, care-i fericirea superioară a omului. Genialul bigot fusese călugăr de post uscat jansenist și, trăind încins cu o curea presărată cu vârfuri de cuie, ca să-l înțepe zi și noapte și să-i aducă aminte nefericirea de a fi încă viu, luase cu ipotecă un fotoliu în Paradis.

MOȘII

Exista în mijlocul bâlciului anual un ins fabricat de materiale tari, construit probabil din sârmă, lemn și cauciuc, însărcinat să primească o palmă grea, pe falca lui mare, contra plată de un leu. El se prezintă cu stânga umflată pe dedesubt de un resort de fotoliu, pe care, dacă-l atingeai convenabil, cu o putere neuzitată, se întâmpla desigur ceva neașteptat. Am așteptat să iasă o complicație fantezistă din întâlnirea palmelor cu acest obraz. Niciodată nu s-a ivit nimic, sportmenii boxului, cu zuluful și cravată, care s-au apucat, și ei hotărâți, s-o silească să se pronunțe, au renunțat după primul leu, părăsind încercarea cu brațul dizlocat. Un amator a manifestat o scăpărare de dureri cu lacrimi, și mâna cu care a lovit i-a rămas strepezită de suferință, ca atunci când, iluzionat, maxilarul, socotind că îmbucă o bomboană normală, își rupe dinții într-o bucată de pietriș, strecurată prin fatalități în fondant.

Omul insensibil avea ochii întocmiți eu pensula mare, în orbite extravagante de mușama, cu sforile cusăturii aparente. El sta jos, bătut în piroane pe un trunchi de lemn, ca să fie mai accesibil, de sus în jos. O femeie supărată de insuccesul tuturor bărbaților din familie, cu care venise să petreacă, gătiți frumos și încălțați cu mănuși de piele de culoare pandișpan, și poate că ațâțată și de reminiscențe, a tăbărât asupra omului de paie și l-a bătut cu umbrela, înjurându-l de o sumedenie de coincidențe și organe ce-i lipseau.

Mai docile sunt păpușile, așezate la rând și împiedicate într-un arc interior, elastic. Lovite cu mingea în cap, ele se răstoarnă pe spate, oferind spectacolul comic al pasagerului căzut din tramvai. Cu o bucată de ciomag, «directorul» acestui teatru ibsenian își ridică artistele, aplicând principiul pârgheiei și sprijinindu-l în ceafă. Păpușile se

întorceau la loc, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Patru mingi la doi lei.

A dispărut din târgul Moșilor ologul biblic, culcat în căruța trasă de o nefericită mârtoagă descompusă, a căruia înnaintare înceată prin gloată era ca o agonie pe picioare. Monstru gratuit, fără capital, fără tijghea, fără firmă, fără baracă, fără flașnetă electrică, nici personal, slăbănogul își expunea ambulant infirmitățile, amplificate cu o bubă incurabilă și cu gușă. El își prezintă marfa și numărul de varieteu, însoțind pasul bolnav al calului cadaveric și îndeobște orb, fantomă schiloadă echilibrată pe o frânghie de întuneric etern, cu o stranie cantilenă trăgănată de isonul grupului cerșetor. Neavând o viteză, un patos și o abilitate, cu care să pucească în privești pe picioare, pe catedră și la tribună, ologul își scotea jelania teatrală, logosul și drepturile, din paralizie, argumentând cu mușegaiul bălos al subsuorii, ridicată în văzul publicului sensibilizat. «Săracul, de ce nu-l ia mai bine Dumnezeu?»

Mecanica ține loc de motor sentimental în toate actele de milostenie și de petrecere colectivă. Un invalid face bumbac dulce, într-un aparat «american» cu turbină, din zahăr, și câțiva admiratori jur împrejur îmbucă din vata lui suavă, servită la cornet. Limonada aurie e distribuită în pahare cu toartă, de un căruțaș bătrân jerpelit, al căruia nas îi curge paralel cu licoarea acrișoară, ca un robinet cu gelatină. Citez versuri de limonadă, din memoria copilăriei la Moși:

Aici, aici,
La băiatu sprâncenatu
Litra opt,
Cinzeaca patru.
Cine bea
Rămâne grea.

Ele nu sunt cu mult mai puțin delicate ca ale poezilor premiați, și, într-o privință, - a versului inegal, - sunt opera unui precursor limonagiu.

Dar poate că mai interesantă decât șaful furios, așezat pe două șine fără consecință, decât călătoria răsucită aeriană într-un cărucior vertiginos, decât turta dulce, decât cornurile cu sare și decât ciocolata aproximativă, care țin laolaltă intact prestigiul, an de an, al târgului de primăvară; decât baletista bătrână cu grații sinistre, decât opereta cu flaut dintr-o mustărie cu bere, - mai originală și mai îndrăzneată este pictura, neinfluențată câtuș de puțin de ivirea maeștrilor incontestabili, afirmați săptămânal. Cu o bidinea, cu un deget și un băț, corectate cu o cârpă, un mare număr de artiști anonimi se exprimă la intrare în compoziții și grupuri destinate să vorbească ochiului de miracolele și tainele din barăci. O floră splendidă și o faună blajină înfrățesc în mazăgă uleioasă contrariile din univers. Mielul nu mai paște floarea din jurul lui, ci o admiră. Tigru nici nu se mai uită la miel. Șarpele se gădilă cu broasca. Pe litere mari și printre litere se văd, împrietenite cu abecedarul, vacile cu două cocoase, foca, zgriptorul și pasărea Phoenix. Portretul câte unui mareșal consacrat de războaie, stilizat în vopsea de acoperiș, apare flăcău la o baracă, în care un indian fakir, ocultist și cititor în palmă, destăinuiește oricui plătește un pol, viitorul cunoscut astrologului ca un trecut. Ah! dar cum a ucis cinematograful Panorama! Un cal despletit făcea înconjurul băncilor și-ți spunea de câte ori ai iubit, îți lua pălăria sau batista și fugea cu ele în dinți, în aplauzele generale. Prestidigitatorul scotea douăzeci și patru de cutii, una dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentare te învăța să repeți păcăleala în familie. Lucarne împerechiate pe perețele Panoramei ca ferestrele de vapor, îți permiteau să vezi pe Napoleon călare, războiul Rusiei cu Japonia, vițelul cu două capete, peștele-geamantan,

Gioconda și pe Ioana d'Arc - și mai cu seamă valurile mării, zugrăvite cu mișcare și în mărime naturală.

LA BÂLCI

Joia Moșilor aduna în câmpia Oborului, dintre mori și cherestele, lume și popor din patru-cinci județe. Câmpul Moșilor, neted pân-atuncea ca Bărăganul, al căruia șes pustiu fără biserici se vădea prin apropiere, se făcea un oraș de barâtcii și o localitate.

Bâlciul începea cu un șir lung de negustori de turtă dulce, străini cu barbă arămie, cu șapcă și cozoroc și cu gâtul cămeșii roșu încheiat într-o parte, la umăr, rusește. Lipovenii, absenți din viața orașului timp de cincizeci de săptămâni, apăreau odată cu târgul, ca niște Moși Crăciuni odată cu Crăciunul, aducători de singura lor marfă, făină cu miere, dospită și coaptă. Stive înalte de turtă și pardoseli de turtă de-a lungul și latul meselor de vânzare și al păreților, dădeau prăvăliilor iscate sub streășinile de pânză, albă a corturilor puse la rând, aerul unei expoziții de cărămizi poroase ușoare, conglomerate de plută și gumă. Gustul acestui material, cu cheotori și nasturi de migdale, ca plapuma cu arabescuri, se găsea în seria papului, presărat cu un praf de zahăr, cu un praf de piper și amestecat cu o linguriță de oțet. Tradiția cerea ca fiecare vizitator al târgului să înceapă prin a cumpăra o scândură de turtă dulce, și fiecare, într-adevăr, colindă Moșii cu o lespede subsuoară, înfășurată într-o hârtie mai scurtă ca marfa. Călătoria prin gloata miilor de oameni cu gura căscată la tobe, trâmbiți, panorămi, pocnete și țiuiri, era tot atât de greoaie ca a inginerului dus la Moși cu planșeta subsuoară. Numai că, fragilă și fără consistență, turta dulce își pierdea pe nesimțite colțurile, se frângea în două, trei, patru, cinci fragmente, și după două ore de strecurări căznite prin strâmtorile de printre lume, rămânea la sânul cumpărătorului ca un burete, și cumpărătorul, supărat să tot mute resturile și să le tot

întocmească, le mănca, dumericând și morfolind migdalele și turta, băgate ghemotoc în gură. O mușama dulceagă se numea pistil și piele-de-drac.

Copiii vor cere acasă turtă dulce, ca să-și satisfacă sugestia că, la Moși, trebuie să se guste neapărat această delicată, ca la Lăsatul Secului halvița, fie gustul ca fierea fiartă cu tutun și călți. Un om întors acasă fără turtă s-ar fi simțit un an întreg nefericit. De aceea el mai cumpăra o dată, la ieșire.

De la turtă dulce, bâlciul, îmbrățișat cu ochii, pare un balamuc organizat într-adins pentru izmenirea ființei omenești cumințite cu ordonațe și regulamente. Puțin mai încolo, vizitatorii ar umbla mascați și în deghizamente cugetate. Aci, târgul e sincer și nud. Câteva mii de steaguri, prinse de prăjini cu o sfoară de zmeu, se leagănă ondulate orizontal. În prăjinile cârciumilor improvizate din șipci și stâmburi albe, se vădesc din depărtare momăile împăiate, trase-n frigarea lui Țepeș, cu joben și ciungi. O baletistă joacă englezește în fundul unei berării la cântecul doinei oltenești, și țigăncile fardate alternează sentimental din țuguilul buzelor și din gușă cu cobzarii. În zbor aerian, o păpușă bătrână de cârpă cu fusta de organtin joacă ritmic în vânt. Călușarii zdrumică bătuta pe băte, decorate cu buchete de usturoi, în mijlocul unei răspântii, și lumea ronțăie cornuri cu sare și floricele, fabricate în fundul ceaunului prin pleznirea boabelor de porumb pe foc și transformarea lor neașteptată în muguri de albă catifea.

Alături e «darea la semn». Ți-a pocnit urechea: neputând să tragă palme în public, fără pricină, bărbații agresivi trântesc cu maiul într-o căpățână de lemn ca să pocnească-n cer o capsă. Șase inși la rând își încearcă astfel puterea cu maiul, la șase asemenea căpățâni de lemn, în vreme ce dincolo trage cu pușca fără cartuș, nimerind într-o pipă, câte un adept serios al vânatului zugrăvit pe

tinichea. Glonțul rece nimerind un bumb, se deschide o ușă din teatrul cu surprize și se arată o zeiță elegantă de mucava, cu brațele goale, înaintând pe o sârmă până la public și reintrând cu eleganța ei, de-a-ndaratele, în culise. O domnișoară blondă reală încarcă armele ochitorilor cu bile, servindu-se de o manivelă și grăind un dialect cu rostirea scrâșnită ca dintr-un al doilea rând de măsele crescute în beregată.

Aci e omul-șarpe: intrarea cinci lei, și dincolo «Cel Mai Curios Fenomen», lângă «Vițelul de Mare», individ de tărațe, dat cu vopsea de acoperiș. Am auzit optsprezece flașnete gigantice, zbierând ca locomotivele, valsuri electrice și polci, la intrarea spectacolelor, păzită de o cucoană obeză cu perucă și dinți de metal, de obicei văduvă și simpatizând cu lampagiul. Sumedenii de palme le rabdă râzând pe o estradă, un băiat închiriat peloc, în ținută ele clown. Îl bat vreo unsprezece figuranți, în toate costumele, pentru demonstrarea exterioară a spectacolului dinlăuntru. Pauză. Orchestra costumată stacojiu și alb a ieșit pe acoperișul circului, oferind probe gratuite și o idee despre program. Un harap căpcăun ia în gură și înghite în cele din urmă pe clownul amator, de profesie geamgiu. Sunt și fiare sălbatice înlăuntru, domesticite de mizerie și foame. Regele pustietății stă cocoloșit într-un colț de cușcă puturoasă, ca o pătură veche. Un urs dă din cap de o mie de ori pe minut. O hienă nu stă în spațiul ei de un metru cub locului o secundă. Menajeria!

Cel mai necăjit vizitator e un domn care se muncește de azi-dimineață învierșunat să potrivească prin aruncare, pe gâtul unui clondir, un colac. Ar fi putut cumpăra toate sticlele de câteva ori, decând «joacă». Nobila pasiune e stupidă. Înfierbântat după câteva ore de exercițiu, și-a scos haina, ca să-i fie mâna mai înlesnită. «Nu plec până n-o iau», a hotărât domnul. Seara, încă nu plecase, încă nu o luase. Contrariat de atâta

insucces, negustorul de jocuri i-a propus să i-o dea gratuit, dar domnul eroic a refuzat cu demnitate. Voia s-o merite, să o câștige. Nesocotindu-i colacii în bani, negustorul, domnul s-a vexat... O trecătoare a câștigat la o roată cu cuie un pahar verde presărat cu nisip alb și o răzătoare de hrean, duse cu satisfacție și ostentativ în brațe. Roata e cel puțin pipăită, jucătorul îi dă un impuls, și dinții roții trec printr-o opritoare de os elastic.

A! iată Marina. Bărcile cu nume de foci și de balene, conduse de un marinar de uscat, cu beretă și guler alb pe spate, leagănă servitoarele și stăpânele înaintea și înapoi, pe un ax cu verigi. Și călușeii! Furtuni și vârtejuri de armăsari și mânji de lemn înhămați la cărucioare, dau în vânt poporul setos de senzații. Un cal melancolic duce toată petrecerea cu un ham lateral. Și târgul fluieră, mormăie, urlă. O larmă compusă și răzvrătită zguduie iar marocul, cu miros de cârnați la grătar.

Câmpul olăriei și al crucilor, deoparte, e interesant și primitiv, ca și cum sosește de la câteva mii de kilometri. Marfă de lut zmălțuit, castele de străchini, munți de ulcele, aduse în care cu coviltir și făcute maldăre cu piscuri. Crucile vinete așteaptă morminte...

LUNA-PARC

Am nimerit la Moși într-o seară goală și încremenită.

Lumina artificială da spațiilor deșarte, pardosite cu piatră pătrată, aspectul interior al unei cutii cu pereții poleiți și cu jucării pentru fete, care încep să-și întocmească gospodării și apartamente, pe scara topografică de una pe mie. Negustorii, izolați pe sub perdele, se mișcau ca niște păpuși înzestrate cu o singură gesticulare. Răspântiile, cu atât mai vaste cu cât nu le străbătea niciun vizitator, păreau surprinse de-o iarnă fără zăpadă și fără temperatură, într-un decembrie de Mai.

Poetizată de noapte, localitatea efemeră de corturi își arăta, din mărfurile ascunse în lăzi de umbră și ambalate în foiță de întuneric, numai sticlirile, abia pronunțate, și în fiecare pahar banal și carafă grosolană își aprindea candela câte un reflex.

Șiraguri triple și cvadrupe de perle electrice atârnavă mărgelile de opal între steaguri, câte puțin și leneș răscolite din liniștea lor, de o însuflețire nehotărâtă, care ar fi putut să semene cu o adiere nesimțită de vânt. Parcă toate constelațiile se pogorâseră cu zodiacul în serviciul comunei, pe aglomerațiile de turtă dulce și pe sectorul călușeilor ațipiți sub baladachine rotunde, cu vârf. Stelele mari cu sateliții lor roiau împrejurul prăjinilor albe. Furnicarele grupate în câte un infinit apropiat, puteau să fie atinse din trăsură cu bastonul, Carul Mare se lăsase ca un gherghef pieziș de lumini, deasupra corturilor cu doage, albie și rogojini. Cloșca și puii ei se fixaseră pe un scrânciob, a cărui roată imensă părea pîntenul pe care alunecă și s-a oprit tărăboanța nevăzută, pentru scoborât pe-o punte de scânduri din ceruri în obor, averile fulgerătoare și strălucirile lumilor de sus. Luna și-a trimis și ea câteva plagiate albe

lactee și le-a spânzurat, rare, în cârligul stâlpilor împodobiți cu bariș tricolor.

Puținii străini din oraș, se îndreptau către insula cea mai deasă de lumină, ca niște muște de noapte între un geam și oglindă, de la Luna-Parc. Silueta domnilor amintea gândacii scorțoși, strânși în pardesie, care vin în zbor din aștri în verile secetoase. Doamnele apăreau în ambianța cristalină, ca niște lăcuste agere cu eșarfă roșie, și carnea lor afinată, de mătase, era vaporeasă ca a fluturilor transparenți iscați din luceferi și adunați la becuri în hore. Era un peizaj de lună totală și de metale, și gândul umbla prin Moși, vulgari în timpul zilei, ca un Pierrot, beat de reverberații și în veștminte albe, căutând o mână cu dantele și un pantof de atlas, ca să le ție pe amândouă și să le sărute, romantic și carnivor.

Luna-Parc e o grădină de nefericiri ale unei fantezii neinspirate, laborios construită și visată cu mediocritate. Pe munții de schelărie goală se învârt, într-o râjniță circulară de furnicare, căruțele unui tobogan cu dinți. După patru urcușuri «oh!» și patru precipicii «mor!», călătorul, scuturându-se pe pantaloni, e depus în fața comptoarului, unde a plătit, ca să fie dat «tava», doisprezece lei. E o călătorie rapidă prin Palatul de Justiție încă neconstruit, printre stîngii, bârne, grinzi și cușaci. Proprietarul acestei lemnării e un fel de chiristigiu care și-a pus depozitul în randament peloc; e un domn cubic și simiesc, și crede despre sine, fără să fie nici negru nici baletist, că dirijează un mare spectacol. Întrebat: «Cum merge?», răspunde ca un rățoi domestic, care în lipsa unui pârâu se mulțumește cu un butoi de varză de subt burlane. Domnul răspunde: «Dacă nu curge, pică».

Nimerește cu o minge un bumb și se declanșează un pat de spital sculat în picioare, din care cade vertical o persoană grațioasă, la lumina zilei spălătoreasă. Nimeresti alți doi bumbi? se răstoarnă două canapele și nu se mai întâmplă

altceva nimic. Un băiat de bărbier cade-n dreapta, și o tânără curățitoare de unghii cade în stânga. Iar alături, de câțiva lei, ai dreptul să te înfurii și să spargi, dând de-a azvârlita, câteva străchini de pământ spânzurate de un plafon.

La un ghișeu se servește înghețată caldă în cornete de biscuit, și alături cornuri reci. Vei câștiga un pachet de ciocolată dacă, de la o distanță rezonabilă, vei potrivi un colac de nuia să intre pe gâtul unei pasări domestice înnotătoare, de tinichea. O grotă de ipsos cu o lumină roșie de sâmburi de rodii: în scorbura casei dă bilete, și restul, un casier grav, cu figură de farmacist miop cu țacălie. Oamenii melancolici dispuși să amuze publicul, ca să câștige lei, fac un oficiu de dricari în ceasul logodnei.

Numărul cel mai senzațional din Luna-Parc, a fost neașteptat; amatorii de veselii nepermise s-ar fi prevăzut cu un aparat fotografic. Prezența poetului Floria Furtună în călușei putea să fie glumeață și-i sta, autorului vesel, trist. Publicul însă a aplaudat respectuos la numărul domnului Nolică Antonescu, ivit călare pe un cal de lemn. Domnul Antonescu fiind profesor universitar, mare avocat și proprietar, situația domniei-sale de jocheu al unui cal care se dă uța și se învârtește împrejurul unui stâlp, deocamdată a stupefiat. Vizitatorii au crezut un moment că se înșală și, în inrespectul lor naiv, au confundat pe vioiul nostru savant în științele și instrumentele Dreptului, cu un posibil piccolo bătrân, de la un restaurant din centru. Domnul Antonescu venea pe o rână, și neștiind să călărească un pegas de scândură, acesta se arăta cu coada înaintea, sărăcită ca o perie de dinți. Devenind autor dramatic cu succese mari, actrițele i-au sugerat că-i șade mai bine fără cioc, păstrându-și numai o fină mustață, cât o ață de păianjen, seducător pe porțiunea dintre vârful nasului și surâs. Pentru a fi salutat cuviincios, cum se găsea călare pe calul ce-l purtase în frageda-i

copilărie, domnul profesor trebuia întâi recunoscut. Domnia-sa înțelese, și, aducându-și aminte că este și bărbat politic, interveni cu un principiu de guvernământ. Domnul Nolică Antonescu zise, serios ca Newton și stentor ca Bismarck, textual:

— Așa înțeleg eu democrația!...

Nu se poate spune că marele jurist nu încerca și un vag sentiment de confuzie, căruia credea că este neapărată nevoie să-i dea o contrapondere de principii. Totuș, domnia-sa era călare pe un cal de lemn, și totuș domniei-sale îi atârnavă niște picioare lungi, de pe cal, în aer - și democrația nu se vedea că stă numaidecât în strânsă legătură cu șeaua. Asistența salută cu frăgezime, și domnul Nolică Antonescu, după ce-și lansase principiul, trecu înaintea, dus de vârtaj.

— Acum pricep, rosti un neghiob, de ce domnul din călușei n-a ajuns ministru la liberali, de ce s-a supărat și de ce a trecut într-alt partid, care i-a făgăduit un portofoliu.

Și cum scânteiau luminile cerului la pământ, publicul s-a cotizat ca să-i cumpere juristului următoarele articole, cu care să se ducă la Universitate și tribunal, în automobil: 1. O minge de cauciuc; 2. Un pistol cu apă; 3. Un joc de arșice; 4. O trâmbiță de mucava; 5. O scârțâitoare; 6. Un câine cu mecanism în stomac, care face «mac! mac!»; 7. Un biberon; 8. O cutie cu lapte condensat; 9. Bomboane de tuse, și 10. Un flacon, cu gomenol.

CONVOIUL DE PURPURĂ

A mai nins o dată de Crăciun, și clopotele leproase ale bisericilor cu turlile strâmbe, care pătează cerul prin mahalale, cu carie, au pus coifuri de bumbac și scufii albe. Pentru o noapte, două, arhitectura orașului cu șosele de mâzgă se improvizează fantastică și lapidară. Casele în cămăși de noapte, umblă de-a lungul ulițelor, travestite.

Lipsește ceva din spectacolul de zahăr și frișca al acestui galantar cu pistoale multe. Ceva care pe vremuri adăoga la candoarea iernei, o nuanță comparabilă cu gustul vanilieii din dulcețuri: Vicleimul.

Pe atuncea, prin adâncul Bucureștilor, și-n ceața lui, treceau, la chiotul distrat al unui clarinet, regii încoronați și păstorii Nașterii Domnului, reconstituiți din chembrică roșie și metale de mucava. Vreo douăzeci la număr și urmați de plebe multă, împărați, între curtenii lor, cu o mână la umăr pe coada sceptrului și cu alta în cutele mantalei ridicată peste noroi și totuș terfelită, pășeau domnește și grav. Hermina de la gulerul răsfrânt pe brațe era ca pe poale, de vată, punctată cu lacrimi chezaro-crăiești de cerneală sau var. Pe subt măreața tiară strălucitoare, se îndesa pe urechile lui Irod căciula de oaie măruntă. Apropiindu-te de Curtea prinților, orânduți câte patru și spătoși, auzeai sentințele imperiale, făcute pentru o ebraică afectată de un dur curent latin, rostind formule din hala de carne, cu toți Dumnezeii și cu carnea lor. Moșul, personajul comic al atâtor altețe cu ghetete sparte, de toval, juca în latura convoiului, cocoșat de-o perină-n spinare și întărit de un ciomag cu călcâiul mare. El era mascat peste gură, și pe subt barba seculară, croită dintr-o blană de berbec și întoarsă pe moțul

căciulei, spărgea, pe muchi, semințe sărate de dovleac.

Desprins din procesiune și rămas, nu se știe cum, în urmă, cu mult, împăratul își uita uneori demnitatea, și, sărind de-a fuga peste șanțuri și moviloaie, se zorea, cu țigarea în colțul gurii, să-și ajungă supușii. Muzicantul juca împrejurul fluierului, forțat ca niște țâțâni ce-și rup pecetea de rugină, cu chiot. Unele frânturi de sunet păreau că vin chiar din piept, cu câte o hașchie de sânge. Când gerul înnodea încheieturile și împietrea mustățile de sub mască, Vicleimul bătea din talpa cizmelor, și cu pumnii la gură sufla din duhu-i fierbinte.

Toți acești oameni domnești alcătuiau un teatru ambulant, și, artiști înainte de toate, în foarfecă, rindea și cosmetic, seara ei încercau emoțiile gustate astăzi de domnul Livescu și alte mari celebrități ale teatrului. Și cum n-aveau pe atunci o presă, întâietatea trupelor concurente o decideau bețele, ghionții, măselele risipite, falcile mutate. Iar spectacolul bătea în dramă sau comedie, după cum hotărau platnicii ca să fie, comercianți de coloniale sau de chiristea, cu sau fără «perdea»...

O MASCA

Văzusem destui gușați și destule gușate într-un canton din Alpi, - două sate populate numai de ei, - dar afară de umflătură, nu todeauna dizgrațioasă și chiar câteodată cochet decorativă, nu se observa nimic deosebit. Bărbații purtau gulere cu intervalul de peste cravată larg, iar doamnele se lăsau decoltate într-o broderie care micșora relieful. Când strigau găinile, la țară, un chiot fără voce final trăda infirmitatea.

Există o particularitate de gândire, gușată, după cum se cunoaște și un fel de-a simți și cugeta surdo-mut, orb din naștere sau cocoșat. Cel mai izbutit exemplar de gușe, excepțional și poate că unic, l-am întâlnit la Miercurea Ciucului, la un sătean. Supărătorul accesoriu ajungea la brâu, - o pungă lungă, cu o ghiulea la fund. Omul o manipula ca o dășagă, aruncând-o, cum își scotea banii din târg între genunchi, când peste un umăr când peste celălalt. Podoaba îi era destul de elastică și de imensă, de vreme ce ghioaga ei atârna legănată pe mijlocul spinării.

Mi-au revenit aceste schițe vechi ale amintirii, ieri, într-un vagon de tramvai, uitându-mă la o domnișoară foarte îngrijită, foarte curată, cu bluza proaspătă, cu pieptănătura cinstită, adunată într-un conciliator pe o ceafă plină, albă, meticulos întocmită în toată ființa ei, ca uniforma candidă a unui porumbiel. Căutătura, înspăimântătoare totuși, a tinerei persoane, nu-mi era necunoscută. O știam din cărțile de medicină specială, care oferă curiozității cititorilor monstruozițiile nevinovate ale fanteziilor naturii. Mi-au trecut pe dinaintea titlurilor unor capitole uitate, «Basedow», «Cretinism», «Maladiile inimii». Domnișoara ilustra la maximum «Gușa exoftalmică», și zâmbetul ei inocent o suferință terifiantă.

Ochii ieșiți din pleoape ca niște ouă jupuite de coaje, erau punctați în dreptul luminilor cu zmalțul verde; o căutătură de idol barbar, mongol, aztec. Surâsul aparținea statuetelor de ivoriu ale lui Sakia-Muni Singuratecul. Ți se părea că ochii aceia nu se pot închide niciodată, și că noaptea dorm căscați de un spasm încremenit. O putere parcă hipnotică și parcă de groază emana din figura de douăzeci de ani a copilei, a căreia carnație de roză, ca o petală diafană, dă, prin contrast, o senzație de vrăjitorie și crimă.

Ai fi zis că, într-altă viață, aceeaș făptură a fost martoră la marile asasinate în massă, din trecut, și că deznădejde, chinurile și agoniile pe care le-a văzut, fără voie, i-au prins pe față masca înspăimântărilor în eternitate.

TÂRGUL DE COVOARE

Între biserica Domniței Bălașa și Spitalul Brâncovenesc, amândouă laturile râului celui mai murdar de pe continent, au fost, cu frumusețea spontaneității, mascate de un bulevard polihrom de scoarțe și țesături. Provizoria marfă își întinde câmpul și pajiștile verticale de-a lungul hidosului apeduct.

Munca sătencii din munte și șes, asociată pe războaie cu gustul, inspirat de buruienile livezilor și de lumina din pășuni, pornește săptămânal spre orașul cu cumpărători, Bucureștii, unde covoarele desfăcute pe frânghii, improvizează acea cortină variată, care dă un colorit original mișcării de mare Orient a pieții. Piața covoarelor, cu piața întreagă, de zarzavaturi, de fructe, de plante, de lăptărie, cu halele de pește și de pasări, urzește un caleidoscopic univers. E aproape de prisos elogiul acestui peizaj intern al negustorilor, care de la Banca Națională, de la Sfântul Gheorghe, din Bărăție, se revarsă val-vârtej până dedesubtul Mitropoliei. De la mătasurile marilor vitrine din Lipscani la purpura tomatelor construite piramide, din Piața Bibescu Vodă, călătorului cu ochiul viu și cu însuflețirea activă, i se oferă mii de imagini și senzații ca să priceapă de ce Bucureștii nu seamănă nici la minte, nici la chip, nici la problemă cu niciunul din orașele din toată lumea, a căror monotonie standard râvnește să fie artificial strămutată la noi.

Cei ce stau cu nasul într-o călimară sau într-un dosar toată ziua, ignoră farmecele seducătoare, ale osârdiei, opintirii, biruinței avutului și inteligenții dulci a unui popor. Câmpul de onoare al energiilor și vitalităților lui e târgul. Treci din când în când prin piață, domnule intelectual.

*

* *

Primăria sectorului a găsit probabil inestetic târgul covoarelor de la Domnița Bălașa. Decând cuvântul «estetic» însemnează licitație, beton, metru cub și căruță, - criteriile s-au fixat și argumentarea nu mai lasă nimic de răspuns și de dorit. Ba primăriei, - tot a venit vorba de covoare, - i-a venit și o idee: să desființeze târgul de covoare.

Poate că o idee mult mai potrivită, mai ales că nu-i vine niciunuia din domnii primari, ar fi să înzestreze străzile cu niște banale și inestetice arătări pe niște plăci albastre de colț, pentru indiscreta curiozitate a trecătorului de a ști pe ce stradă umblă. Nu doar că locuind pe o uliță al căria nume îi este permis să-i fie cunoscut, cetățeanul s-ar simți mai fericit, dar o placă de stradă poate să dea o preocupare mai puțin abstractă primarilor și costă oricum mai ieftin decât Mediterana la Bazaca.

1933

O AMINTIRE

Trăită-n el, cred că și amintirea poate să facă parte, de culoare, din cele cinci veacuri de viață ale orașului București.

Așezămintele brâncovenești, grupate jurâmprejurul actualei Patriarhii, cuprindeau între Domnița Bălașa și hanul Manuc (sala Dacia) palatele, vorba vine, domnești.

Se povestea că boierii cu ișlic și giubele și cucoanele lor, în scurteici de catifea *pembè* și *grenà* dacă nu adeseori și de-ale altora, se duceau să petreacă la Mânăstirea Văcăreștilor pe o cale ascunsă. De bună seamă ascunsă, căci trecea pe subt pământ. Drumul de tunel, luminat cu torța, era destul de lat, de vreme ce oaspeții plecau și ajungeau cu «carâta».

Din ce loc putea să înceapă șoseaua subterană, are să se știe când viitoarele săpături și dărâmături vor aduce arheologilor noi plocoane de surpriză, pe lângă cele și clasificate milenare. Nu ni s-ar fi spus la muzeul municipal că târnăcoapele au găsit în jurul capitalei urmele unei civilizații de mămăligă și fiertură, vecină eu epoca lacustră? Cum totul a fost sute de ani posibil pe deasupra, nu-i exclusă aceeași posibilitate și pe dedesubt.

Fie că Mânăstirea Văcărești fusese de maici, fie că de călugări, păcătoasele gurile rele bătrânești afirmând uneori că și de una și de alta, confortul culinar al participanților la ospete se deduce și azi din vizitarea mai atentă a lăcașului de rugăciune, devenit, cam după Cuza și secularizare, temniță de ispășire a borfașilor potlogăriei mărunte, marile hoții, denumite mai târziu, științificește, nobile cleptomanii, trebuind cu dragă inimă date uitării. Bucătăriile vechi răspund în admirabil construite cotloane de afumat, pe zeci de cârlige zeci de porci întregi, slănini gigantice și păstrămuri.

Fost, la rândul meu, după alți neastâmpărați ai opiniei și condeiului, clientul frumoasei pușcării de pe aleea de castani, amenințată un moment să ajungă «Cetate universitară», am stat de vorbă cu colegii de gherlă, preocupați de unica problemă admisibilă, a evadării. Unii aveau de străbătut câte douăzeci și cinci de ani de «muncă silnică», și nu puteau ca vulturii prizonieri ai lanțurilor de picioare, să rabde captivitatea sub bolțile seninului albastru și cu frunzișul pomilor tremurat în soare, la gratii.

Câte doi tâlhari în fiare studiau inginereste teritoriul claustrat, cu turnuri de sentinelă înșirate, pe ziduri. Când noaptea, prin țipătul de mâțe chinuite al cucuvăilor, auzeau de la turn la turn strigătul soldaților cu pușcă «Numărul unu, biiinee... Numărul zece, biiinee!...», se cutremurau: «Fi-le-ar binele de cap!». Legenda moștenită din generații de osândiți, precizând că subterana galerie se isprăvea într-un mormânt, ei studiau ca niște egiptologi, adânc, pietrele funerare, păstrătoare ale osemintelor câte unui demnitar încotoșmănit, mângâindu-se cu iluzia de ideal că, până la urmă, vor descoperi o gaură pe care să fugă până-n «Piața Mare».

Dar murind unul câte unul, mai rămâneau în spațiu juridic, nefăcuți, câte zece-cincisprezece ani, de înscris în bilanțul câștig și pierdere, al eternității, cu investiții în viața viitoare.

GITANA

Teatrul în aer liber se iscă de la sine, unde te-ai aștepta mai puțin. Decor: periferia. Scenă: o estradă și trotuarul. Repertoriu: cel mai viu, improvizarea. Pe de lături, câmpia vastă, cerul albastru și splendorile soarelui în amurg. Undeva, departe, războiul. Trei martori ai lui, în publicul adunat la spectacol: trei invalizi în uniforma lor albastră, de marinari, cu circonflexul de aur între umăr și cot. Unul stă-n baston, măneca altuia e goală, infirmitatea celui de-al treilea e și mai ascunsă. Aplauze vocale.

E duminică, și muzica harmonicilor, condusă-n tempo exact, de mâinile agile a două domnișoare, cheamă și reține câteva mahalale, pitoresc peștițe. E un bâlci cu cafe-concert, și el interesează și pe pictor, evident absent, și pe muzicant, care caută, amândoi, motive și subiecte dincolo de sferă. Totul e național, locul, costumul, vinul și covrigii uscați, afară de gitana spaniolă, atracția fermă a publicului adunat.

O perucă neagră, cu breton, îi flutură ritmic pe umeri. Buzele roșii ca sângele și sideful dinților participă la cântec și dans. Decolteul e grațios, numai bărbia pare mai masivă ca de obicei, și maxilarul, lipsit de ovalul neted, e mai dur. Sprâncenele date cu cosmetic până la tâmples, mobile și cu arcul perfect, exprimă precis sentimentul grimasei și contrastele dintre atitudinile sufletești opuse, ca un tablou cu figuri medicale în cancelaria unui spital de boli nervoase. Maska râde și se întunecă alternativ, cu toate nuanțele dintre «te iubesc până la moarte» și «m-ai înșelat», din romanța suspinată omenește de ciudatul saxofon, purtat în gură de un artist măsliniu, cu ochii de porțelan ai unei mumii.

Spaniola bate tamburina cu sonerii, lovită-n pielea de tobă la timp, ca să-ntrerupă clinchetul cu

o bătaie de gong, și să dea melodiei o pauză ruptă. Felul cum îi zboară panglicile plutitoare în câteva culori, aninate de clopoței, învăluie jocul într-un vârtej de lumini de pastel. În palme, balerina iberică frământă castanietele cu măestrie și dă intervalelor acel sunet lung, de scrâșnire, asemănător cu răscolirea pietrelor pe prundișuri, care indică sensibilitatea nervoasă a pipăitului și o școală lungă a muzicii cu scoici de lemn exotic, în sonorități de silex și metal.

Acum, gitana își arata mișcarea repezită a soldului, care-i dezvelește genunchiul și-i conturează pulpa. Coapsa știe leneșele inflexiuni ale haremului, și linia ei fluidă îmbată. Pirueta finală, pe un vârf de pantof, e delicioasă. Într-un murmur tumultuos de fuste a izbutit cea mai îndrăcită figură. Emoția e entuziastă.

Un oltean cu cobiliță, nu se mai poate stăpâni:

— E dată-n măsă! strigă congestionat precupețul.

Gitana spaniolă și-a zmulș peruca și salută. E un gardian de la închisoare.

MIERE CU HREAN

Ploaie de sită, ceață pulverizată. Depărtarea cenușie vine din zări peste grădini și întunecă ziua senină. Pe la patru după-amiază nu se mai vede bine nici poarta, la care trage de clopot cineva.

Strig: «Cine-i acolo?».

Răspunde: «O femeie».

Câinii au și ajuns la zăbrele, și-i potolesc cu îndemnul «Cuminte!».

Trag zăvorul. O femeie ca de vreo patruzeci de ani, care ar putea să aibă numai douăzeci. La țară și în sărăcie, tinerețea ține puțin. Bariș roșu cu puncte albe. Femeia îmi povestește. Eram doară cel mai breaz din satul meu de periferie. La orice nevoie sunt vizitat de nevoiași. Ieri a fost un bătrân singuratec, ca de Paști și după Paști. A plecat cu ce s-a putut: o bucată de miel fript, patru ouă roșii, o sticlă cu vin, douăzeci de țigări «Naționale» și o cutie de chibrituri. Nimic nu l-a mulțumit mai mult ca strângerea de mână cu urări de bine de la poartă. Mi-a răspuns: «Știi că nu mai am mult de trăit», ca și cum avea să comunice mai sus, unui înger sau lui Virgiliu, care îl va plimba de braț prin Infern, să aibă grijă de delegatul mahalalei, că l-a cinstit cum se cuvine.

Altădată, un bolnav trebuie internat în spital, un copil scutit de taxe școlare, solicitată Salvarea, după ce soțul și-a doborât nevasta la harță; rugată primăria să împrumute dricul, gratuit. Alții se plâng de purtările popii, cer un sfat pentru fisc, iarbă pentru o capră, ori se plâng că au bani, dar n-au ce să mănânce și să încalțe. Femeia îmi istorisește suferința bărbatului ei, care nu mai poate să muncească. L-a lovit Dumnezeu știe ce, că tremură și slăbește. Când arde fierbinte, când îngheață: ar pune pe el zece cojoace, și pe urmă le-ar azvârli pe toate. Îi e sete. Îl apucă de la stomac,

de la picioare. Are și un înnece. Câteodată îi zvâcnește capul ca o căldare încinsă.

— O să-l ia Dumnezeu, și-mi rămân copiii pe drumuri...

— Ce a zis doctorul?

— Ce să zică? Ia, ca doctorii. Nici el nu știe ce zice: Zice să-i dau lapte, unt, friptură la grătar... Parcă-i pe lumea ceealaltă. Asta era pe vremuri, când n-aveam atâtea parale. Dă-mi o povață, te rog. Îl văd cu ochii cum se stinge. Și-i un om bun, ca o bucătică de pâine. Ar fi păcat să se prăpădească. M-am gândit că numai dumneata ai putea să-l scapi...

Am avut un fior. A! dacă aș putea întinde mâna peste bolnav, ca un făcător de minuni, și să-l ridic din pat cu o căutătură la cer, rumen, tânăr și voios! Mi-era rușine. Într-o piesă de teatru asta ar semăna că e literatură. Tăceam. Nu-i puteam spune că o să vorbesc cu cineva. Singurul cu care ar fi fost să vorbesc era Dumnezeu... Mă frământam. Eram în poarta grădinii, cu femeia, la o răscruce de taine.

În sfârșit m-am limpezit. Femeia venise după un lucru precis, pe care-l ocolea din prea multă bunăcuviință.

— Am venit să-mi dai nițică miere, să o plămădesc cu hrean. Să-l vindec de piept. Bietul de el, pătimește de piept.

STICLE GOALE CUMPĂRĂM...

Subt fereastră, o femeie lucrează și cântă de patru ore întregi. Ea spală sticle goale, care au slujit și vor mai sluji o dată. Câte una, sticlele trec dintr-o movilă în stiva opusă.

Cumplita meserie ar fi trebuit să o dispere. Am așteptat fără succes momentul nou și variat, când femeia, descurajată de viață și răscolită de monotonia unei munci de Sisif, va pune mâna pe două pietroaie și le va arunca pe unul în grămada de sticle murdare și pe celălalt în vraful corect de sticle spălate. Dar ochiul ei de găscă, întors câteodată fără motiv în sus, nu prezintă niciun accent și nicio turburare. Nasul miroase metodic interiorul sticlei, mâinile spală și clătesc.

Dar muncitoarea cântă. Sunt cântece adecuate pe meserie, ca orarul Chaix cu circulația pe căile ferate, singura lectură cu puțință între două mari capitale. Pe un ritm de molitvă, femeia cântă acatistul grațiilor unei fete din sat, văzută literar de inspirația unui poet căprar, care amestecă limbajul natal cu expresiile popularizate de romanele cinematografelor sonore, traduse și cântate pe placă. O serie de cântăreți înfiorători și autori, care într-un regim Carol al IX-lea ar trebui împușcați la plimbare cu carabina, pe fereastră, au parvenit să influențeze creierul și simțirea spălătoresei de sticle.

Parcă nu s-ar mai fi întâmplat nimic și ar fi obligatoriu.

Sticlele însă nu se vor sfârși niciodată. După fiecare mie spălată sosește o mie puturoasă. Industria noului proprietar este pe toată viața, și orice nădejde de a da timpurile înapoi e inutilă. Toate sticlele goale din orașul nostru vor trece de aci nainte prin mâinile dizeuzei de subt fereastră, cu două pauze pe zi, la mâncare, tot între sticle, și cântecul va fi învățat de toată lumea. Am început

să-l cânt și eu. Vine singur, evocat de un sunet de furculiță. E ca o răzbunare a idiotului care l-a scris și l-a cântat întâi. Sunt în luptă cu el: autorul s-a instalat în sufletul meu și se duce adânc.

Oamenii cu simțul legalității și-au strâns mijloacele represive la propriul lor individ, și multe sinucideri aparent inexplicabile se datoresc spălatului de sticle goale și cântecului, care te obsedează și pe care o forță mai tare decât controlul, ți l-a insinuat în personalitatea iresponsabilă și vulgar hipnotizată.

Morbii și otrăvurile se transpun în senzații și sentimente, și când un nebun îți afirmă, la ospiciu, că a mâncat carne de mort și că s-a îmbolnăvit, trebuie să-l crezi, stările vieții fiind simbolice și abstracte.

1932

MÂNĂSTIREA CERNICA

La Mănăstirea Cernica trăiau acum vreo patruzeci și șapte de ani tot felul de chinoviști, între cei vreo patru sute de călugări de atunci, frați, părinți tunși în schimă, ierodiaconi, ieromonahi, ingheli, protosingheli, arhimandriți, stavrofori, mitrofori, canonarhi, cântăreți, paracliseri, orânduiri la slujba bisericii.

Părintele Meftodie, stafidit de canoane și post negru, avea nouăzeci de ani, umblând cocoșat de viață și îndrăcit în fața aspectelor noi din jurul lui. El era respectat și de stareț, căruia îi făcea imputarea că are vin și rachiu în beci și miere prea multă în putini, de la două sute buduroaie. Fericitul Meftodie era schivnic, purta adică în spate perimanul, un pătrat de postav de o palmă, ținut în loc cu două șireturi, trecute peste umeri și prin subsuori. În cadrul lui, ca o icoană de spinare, figura, brodată de acul vreunei maici de pe la Ierusalim sau Agapia, hârca, închisă între două ciolane, încrucișate ca semnul înmulțirii.

Iarna, el pâra lui Dumnezeu pe călugării cu mânuși de lână și care nu se pedepseau îndeajuns, mergând în ger și viscol cu scurteică și încălțați, iar starețului Visarion pe frații întru Domnul, care trăgeau pe subt ascuns un fum de tutun.

Doi Chesarie își disputau numele lor împărătesc: duhovnicul gros, care se deplasa ca un boloboc pe două cepuri, sprâncenat ca o perie de lustru, - și fostul locțiitor de arhieru, cu titlul de Câmpulungeanu. Înnalt și subțire, și fin, palid ca prescura, Câmpulungeanu ținea de oarecare aristocrație, și în toate mișcările lui, că-ți deschidea ușa chiliei, înflorită cu crăițe și cârciumărițe, parfumată cu busuioc; că-și purta mâna transparentă la barbă, inefabil de albă, lungă până peste paftalele din brâu, sau că-și ducea lingura la gură, avea ceva de femeie sau de

domnișoară bătrână nervoasă, nerăbdătoare și elegantă.

Părintele Ghelasie, căciularul chinoviei, ciufulit și sârmos, bătea toată ziua, când la soare, când la umbră, calâpurile de frasin ale profesiei, îmbrăcate cu pâsla, fabricată tot de el cu ciocanul de lemn: scufii, culioane și potcapii. O apă neagră se scurgea ca un pârâu de Styx, din dreptul chiliei lui, printre pietre, pe lângă biserica Sfântului Gheorghe din cetate, - până dinaintea părintelui Ghimnazie, pescarul mănăstirii, necăjit că vopseaua spălată amenință să-i murdărească năvodul, întins între clopotniță și vârzărie, ca zalele unui balaur despuiat.

Ghimnazie era revoluționarul îndatinat al așezământului. De patruzeci de ani, decând îl apucaseră bătrânii, el se plângea în toate zilele starețului că pâinea e prea mică și că el e nedreptățit, la ciorba de pește, de bucătar, și la țâșpoacă de către chelar, un sfânt de o sută cincisprezece ani, uscat ca o iconografie și noduros. Ca să-și ferească barba de saramură când se urca pe scara zăcătorilor cu varză și scotea căpățânele cu furca, el și-o vâra în dulamă, de ajungea până cine știe unde și mai departe.

Duiosul mănăstirii era fratele Ioil, știrbul. După vecernie, sta pe treapta bisericii, cânta din fluierul tras din carâmbul cizmei și plângea. Fusesse cioban. Într-un vad i s-au înecat toate mioarele turmei lui, vreo trei sute de oi, cu care colinda din primăvară până târziu, la căderea zăpezii, țara românească. Văduvit de atâta, frumusețe, s-a călugărit. El cânta o doină de baci amărât, de vreo cincisprezece ani, în acelaș loc, pe aceeaș piatră care-i știa suferințele spovedite cu trișca.

— Blagoslovește, cuvioase!

— Domnul să te blagoslovească...

Și cânta din fluier și plângea din pleoape.

GORUNUL

Pe o șosea care iese din oraș, zace răsturnat un copac de un diametru neobișnuit, puternic și mare.

Îmi aduc aminte de acest stejar decând era în picioare, și de umbra lui, în care se adăposteau, la păscut, o turmă de sute de oi, măgarii, câinii și ciobanii. Baciului, un chipeș de munte, îi despica figura, de-a latul, o mustață neagră, îmbelșugată ca un ciucure de porumb. Ciung de toate brațele lui cu tăietura în carnea sănătoasă, stejarul e ca Venera din Milo prăbușit.

Trebuie să fie o treabă municipală, o imitație a primăriei după cioaclele țăranilor, care și-au tăiat împrejmuirile, sălciile și salcâmiile, și le vând în oraș încărcate cruciș, tot atât văzduh cât și crăci, pe prețuri de dinți de elefant.

Cel puțin douăzeci de topoare ale oamenilor efemeri, au tăbărât pe uriașul câmpiei.

Tăișul perfid a ucis într-o singură zi făptura de câteva veacuri, în exuberanță clocotitoare - contemporană, poate, cu Ștefan cel Mare.

Martor al milioanelor de care și oameni care au trecut pe șoseaua lui și pe drumul fără sfârșit al vieții, el ar mai fi trăit câteva veacuri, nesimțitor la vreme, la anotimpuri, la zile și la secunde, primind în insula lui aeriană, de odihnă, întâlnirile lunii eu luceafărul, sprintene paserile, murmurele, și poate că și îngerii palizi.

M-am plâns prietenului meu, inginerul, care și-a trăit ca Walt Whitman zilele în pădurile seculare, că a fost asasinat domnitorul și patriarhul ținutului meu. El mi-a răspuns că era încă tânăr și că la vârsta de o jumătate de mileniu, gorunul e un adolescent.

MÂNĂSTIREA PANTELIMON

Într-o după-amiază calmă ne duce mașina la Pantelimon, vechea mănăstire cu creasta prin copaci medievală. Din șosea o apucăm la stângă, prin boziile unui fost cimitir cu cruci domnești, invadat de natura înflorită, străbatem kilometri de vie și căpșuni, intrăm în porumburi și în sfârșit în ovăzuri ca într-o mare de mătase și catifele, de culoarea dulce a răchitei. Și când nu ne mai rămân subț cauciucul roților decât părțile paralele ale căruțelor rare ce se-ndrumează câteodată pe aci, în imensitatea monumentală a câmpiei românești, fără de păreche, așternută între orizonturi, motorul nostru întoarce și ne trezim fără tranziție și pregătire într-o cetate nouă de localuri de fermă.

Am ajuns. Un vast pătrat, de săli cu o curte interioară vastă ne silește să luăm un răgaz de perspective, înconjurând cu ochii emoționați clădirile cu intervale de pădure și de azur. Cu sentimentul bucuriei, ca într-o bibliotecă plină, că vom avea de răsfoit multe albume ilustrate, intrăm fără să știm în grajdul vacilor, venerabil ca un parlament. O sută de persoane cu coarne, palide și albe, rumegă cu boturile către pereți. Așezate pe două rânduri, cu umerii dinapoi la vizitatori, vacile lui Wilhelm Tell, păscute pe Alpii Fribourgului și-n Appenzel, pregătesc de-a-n picioarele, picătură cu picătură, gălețile de lapte din ugerii mulși între degete diseară. Un sunet uscat de metal: vacile s-au servit singure, deschizând cu botul fraged capacul unui vas, în care curge necurmată apă proaspătă de izvor.

Între ieslea paralelă cu perețele de zid, circulă pe șine aeriene vagonetele cu hrană, fin parfumat, tărațe și o făină cu nume englezesc din Asia Mică, - iar în vagonetele spânzurate și ele de tavan, pe dinapoia jgheabului colector de bălegar, iese, către depozitul de îngrășămintă, gunoiul, murat în

zăcatoare. Bolovanii de sare par niște reduceri, pentru iluzii, ale stâncilor din patria veche. Trei tauri împărați, de proporții neînchipuite, stăpânesc din lanțuri anualul instinct al haremului de o sută. Culoarea păreților și a plafonului e albastră, subțivântul, inspirat probabil de la ceruri, că e gonitoare de muște...

Generațiile noi, care academizează moștenirile și le fac tradiționale, sunt izolate în țarcuri de ulucă nouă în curtea centrală. Vițeei cu cornul brut vor fi autoritățile, taurii de mâine, iar vițelele cu ochii de velură adâncă sunt vacile timpului viitor. Domnul Băbeanu, directorul-general al Eforiei, nu-și mai poate ridica privirea de la un juncan, oare după părerea domniei-sale documentară e idealul de frumusețe al aclimatizării. Vorbește despre el, ca despre un student de valoare, menit să devie un savant neîntrecut, și cu fiecare om din personal are o convorbire exclusivă asupra *lui*: se informează.

Două silozuri, două prăpăstii reci de beton, ridicate-n aer ca niște turle goale, sunt destinate finului tocat și presat, cu două tracțiuni electrice. Pivnița e rece fără gheață, grație unor aparate care modifică temperaturile prin prezența unui tub și stabilesc gerul rigid. Un laborator cochet de analiza laptelui și o sală de încălziri și răciri succesive a lichidului pasteurizat, cu scopul de a fi intercalat în carafe de cristal cu dopul pelicular. Unul din vizitatori, care știe totul de mai nainte de a fi fost cunoscut, își administrează singur pedeapsa de a întrerupe explicațiile binevoitoare și pitorești ale directorului-general, apăsând din eroare pe un buton ce trebuia lăsat în pace. Brusc, din podina de mozaic izbucnește cu o putere drăcească un fir de apă iute, care i-a intrat în nas, și l-a spălat, i-a întors pălăria și l-a inundat în cămașe, jiletcă și pantaloni. Simțim, într-o tăcere delicată și silindu-ne să nu râdem cu poftă, că personagiul e ud până la piele și că rufele inferioare i s-au lipit pe ins. Cu celelalte, aparate

de spălat, de jos în sus, de sus în jos și de la stânga la dreapta, însoțitorul nostru va fi mai prudent, și din când în când își va dezlipi pantalonii de el însuși, ascuns o secundă pe după câte o ușă.

Încă n-am pomenit de armăsarul de la Pantelimon. Ferma Eforiei are un specimen, care ar face onoare bronzului celui mai pur, un armăsar bondoc, ca o buturugă și ca un porc mistreț. Anatomia lui complexă și bogată se amplifică pe o scurtime îndesată a trupului modelat nervos și masiv. Tonurile cărămizii și sepia se înnegresc la botul acvilin și fluierile butucilor de picioare, boante cu eleganță. Coada scurtă, frizată la sfârcuri, îi dezvelește pulpele de fier arămiu, și, la locul cunoscut, masculinitatea grandios exprimată, echilibrează, după o estetică a naturii naive și curate, energia și calmul stăpânitor al crâncenului animal. Coama îi zboară neagră fără vânt, și, când părul din frunte i se despică inegal, se văd ochii mari și cinstiți, cu o deschizătură visătoare de fată-mare.

O copită ar putea să spargă muntele ca o oală de pământ. Mângâiat pe grumaz, armăsarul se lasă ca o ciută, și-n toracele lui monumental bate fluviul de sânge ce-i umflă nările, îi pișcă burta și-i furnică urechea, ca un spic de grâu. Un statuar îndrăzneț, care ar voi să puie un simbol de putere și o sugestie de victorie, germinativă, în piața Cercului Militar din București, ar fi de ajuns să scoată din grajdurile lăptăriei de la Pantelimon, de lanțuri, doi tauri și un armăsar și să le înghețe trupul pe un soclu de granit. Această imagine integrală de vigoare, de rupere și de impetuozități, ar face mai mult decât o literatură de vorbe căutate și o elocvență silită, de tribună.

Tractoare, care, mașini. Unele ară, altele seamănă sau seceră și fac znopi. Cea mai bizară interesantă este mașina cu vreo cincizeci de labe la rând, care scormonesc cu degete articulate fânul și-l întorc la soare. Ghiarele în acțiune au rapiditatea

scărpinatului pisicii și a săriturilor de lăcustă. Iepele, docile naturii anuale, au redevenit niște aparate de mâncat, care adunate la marginea pădurii ronțăie laolaltă pășunea. Cazărmile muncitorilor, cu dormitoarele și bucătăria lor, rămân în poligon.

Prin zigzagul arăturii, automobilul ne scoate în șosea către spital. Ne încrucișăm eu automobilul unui domn cu figura de mare prelat roman, zburlită-ntr-un talaz de păr alburiu. Saluturi. Era domnul Parteniu, avocatul, care se duce să viziteze din când în când instalațiile și pădurea, mai recreative și mai binefăcătoare decât o plimbare neutră la Șosea.

Spitalul e vechea mănăstire domnească. Din atmosfera trecutului nu s-a ridicat nimic. Aceleași distanțe vecine între chinovie și altar, fac o umbră catifelată, de stup, în interiorul dintre chilii și morminte. În stânga drumului abrupt, pe care mașina suie vertical către poarta curbă din ziduri, e chioșcul unde un pașă trimis din Stambul, primea, în timpurile robiei turcești, tributul valah. Chioșcul a fost restaurat în forma lui de umbrelă deschisă, și primește rândunelele vara și vrăbiile iarna.

În altarul bisericii sunt, poate, câteva sfinte vase vechi. Preotul lipsește. Odăjdiile, în schimb, din dulapul cu geamuri, au patina ieftină a firului industrial morfolit în cârpă și slujesc liturgia seculară a lui Ioan Gură de Aur cu licăririle lor de tinichea contemporană. Două morminte de piatră în laturile intrării păzesc întunericul din strănii și turla: unul e dintr-o singură bucată și e cioplit italianește.

Câteva găini de catifea sângerie într-o curte de sârmă, arată că odăjdiile naturii se mențin la străbunescul lor model și-n antica lor calitate. Este de necrezut că atâta opulență și atâtea sublime farduri cu scânteii de aur și fulgere de rubin, a pus Misteriosul guvernator al formelor și al vopselelor impalpabile, în numele căruia s-a ridicat

mănăstirea, în niște găini. Dar el a făcut și iepurii albi, de un alb atât de total și de perfect încât te umflă râsul, ca să nu plângi de emoție și de candoarea ațâțată. O sută de pufuri indicibil zăpezii, cu ochii imposibil de definit în opalina lor aramă, locuiesc într-un grajd cu galerii.

Și iată și porcii uriași, cu ștampila râului scurt.

Și iată bolnavii, saloanele, obscuritatea cimitirului, aruncată anticipat peste bolnavele incurabile, din așternut și de pe lângă paturi. Printre noi și bolnave trece o mătă, nelipsită tovarășă a bătrânelor care și-au îngropat soții și copiii și, lovite de un tic netălmăduit, dau din cap lângă un ghiveci cu garoafe sau tremură pe saltea din toate mădulele odată...

Bucătăria și-a scos tăvile, crătițele și oalele din cuptoare, rumene și parfumate, și le gustăm.

Întoarcerea noastră în București e însoțită de aceste influențe, și cum scapără luceafărul undeva, automobilul merge mut pe drumul lui... O bătrână, altă bătrână, un mormânt, o biserică, un cocoș, un iepure alb... Parcă le-am mai văzut odată și parcă nici nu le-am mai văzut...

1920

SORCOVA SFÂNTULUI VASILE

Tradiția noastră sădește sorcovele în zăpada cutreierată de ciubotele lui Moș Crăciun... în decembrie, când nu a mai încolțit, începând din toamnă, niciun crâmpei de verdeață, oamenii și-au adus aminte de flori, și anul începe, în ziua lui întâia, cu trandafiri și boance de hârtie, împăinjenite cu beteală.

În ceasul ajunului Sfântului Vasile, recoltele sunt gata, și sute de mâini mai lucrează încă la ultimele garoafe și gene de mușetel, cu speranța că vânzarea sorcovelor va aduce căminului, unde fetele grădinăresc toată luna lui decembrie, un prisos de bine modest. Subt lampa cu petrol, dintr-o mahala, fabrica de sorcove s-a instalat odată cu frigul. Unelte: o foarfecă; materiale: bețe scurte, sârmă și hârtie. La sorcove, ca și în poezie, materialul e neînsemnat - tot capitalul e harul.

În preajma Anului Nou, o plimbare prin Piața Mare din București este ca un popas în librărie. Din coșurile mari pline cu sorcove, se ivește printre sorcovele indiferente sorcova... de talent. Un gust mai bun al culorii; o alcătuire mai exprimată a pestrițului general; distribuirea mai sugestivă a grisului vopsit, pe stamine; un pipăit deosebit al corpului de floare, sunt ca o semnătură de personalitate și conchid, aproape, la stil.

Lucrătoare din periferie, bucureșteanca din mahala, din cartierele născute ca prin generație spontanee, nu e o femeie fără estetică și care să nu aparție unei datini. Datina a dat casa albă cu prispă, florile din fereastră, barișul castaniu, fusta foarte curată, scurteica «grena» și papucii, cărora le-a corespuns, în moalele urechii, lacrima de sticlă de mărgăritar. Bucureșteanca din toate cartierele capitalei, e înaintea de toate o femeie bine făcută, cu ochiul adânc și cu o carnație fragedă, transparentă în belșugul ei calitativ, - și

cunoaște la perfecție meșteșugul de a purta în centru un ifos temperat de cucoană. Din mâinile ei, dibace să învieze culoarea surâsului cu o linie de carmin și pricepute în legănarea umbrelei, iese îndeobște o sorcovă frumoasă. Absența de ceea ce se cheamă în medicină «higienă», scoborâtă de cele mai multe ori dedesubtul și al unui confort inuman, este compensată simetric, desigur, prin prezența activă a unui așa-numit «lux», pe care l-au vorbit de rău întodeauna reformatorii sociali fără idei calde, - și cucoanele bătrâne.

Sorcova singură, în simplitatea ei, este un lux, dat fiind că pentru anumite principii este lux tot ce nu se mănâncă. Poate să fie, într-adevăr, operă mai inutilă decât bătaia măsurii cântecului «Sorcova, vesela» pe umărul domnului care trece pe lângă colindători îmblăniți? Ba, după spusa observatorilor neîntrebuințați în aparatul de supraveghiere și pază, colindul copiilor cu sorcova și de Moș Ajun, trebuie stârpit ca un prilej de furt de buzunare. Se povestește că în vreme ce un băiețaș urează trecătorului să fie «Tare ca piatra și iute ca săgeata», cu o rimă pe care savanții literaturii o repudiază ca pe o tentativă de modernism, băiatul mai mare l-ar fi scotocit prin ascunzătorile învelișului de samur.

Noi am apucat încă timpul când Steaua, Bunădimineața și Plugușorul erau binevenite în curtea omului, populată uneori de irozi, ca un Ierusalim. Covrigii, nucile, merele și paralele, așteptau prin toate casele, în mușuroaie, și primirea colindătorilor era o datorie, ca primirea preotului la zântâi, care a dispărut și el din graficul colorat al deprinderilor noastre, mutându-se într-altă lume, cu unchiașul cocoșat al Vicleimului, cu Surla, cu Buhaiul și cu purtătorii de Stele... O concluzie trasă științific din torentul fericit al ideilor de realizare și schimb industrial organizat, a făcut ca urările să fie interpretate, ca și vechea pomană românească îndatinată, ca niște cerșetorii, ca și

cum și cerșitul ar fi un act rușinos, asimilat, în doctrina mașinismului, cu prostituția și hoția.

Anul acesta, de Crăciun, străzile au fost goale de colindători, și dacă n-ar fi fost jucăriile, nechemate și nepăsătoare de ce gândesc oamenii gravi despre ele, uitam și de Moșul care le duce-n spinare și le împarte copiilor de pomană.

Relevăm, aici, o scrisoare de la o cititoare care ne mulțumește de grija, pusă, de sărbători, ca să prezintăm în scris jucării și păpuși. Corespondenta noastră ocazională, îndeamnă pe scriitori să nu mai scape din vedere bucuria pe care o produc, într-o lume unde niciun organ oficial și niciun efort particular nu ies la predică pentru provocarea unei stări sufletești de încredere, de bunăvoință și speranță. Cititoarea anonimă ne-a înfiorat cu o mărturisire, a căreia substanță o cunoaștem și o punem direct și indirect în povestirile noastre, încă demult și zadarnic, - că mulți din cititorii noștri, din zilele de Crăciun, târăsc de la o zi la alta și de la ceas la ceas, un suflet de sinucigași, încă nehotărâți să și le curme. Aceștia au nevoie de surâsul, optimismul și de lumina fragilă a cuvintelor frumoase, dacă suntem puțin capabili să facem acte sociale frumoase. Și, doamna care ne-a scris, mai spune ceva: că, în toată copilăria, ea n-a avut niciodată nicio jucărie, nicio păpușă, și că i-a rămas un gol de atunci, decând muriseră pentru dânsa toate păpușile, un gol moral, un fel de cimitir sufletesc... Nu a venit niciodată, la doamna care ne scrie, pecând era fetiță, niciodată, Moș Crăciun. La vârsta de treizeci și patru de ani, câți are acum, doamna își caută la toate vitrinele cu jucării păpușa pe care a visat-o în copilărie, dar cu care nu seamănă azi nicio altă păpușă...

N-am putea spune dacă psihoanalistul Freud s-a gândit în special la lipsa păpușii din copilăria unei fete cuminți, destinată să-și balanseze prima păpușă într-un leagăn viitor de căsătorie. Ceea ce știm, este că de Crăciun ce abia trecu, mulți copii

au rămas fără jucării. Imensa fertilitate a lui Moș Crăciun și marea lui bunătate n-au fost în stare să-i mulțumească pe toți. Există un vechi loc comun în literatura de almanahuri și de reviste festive, al Crăciunului fără lemne, fără haine și fără încălțăminte, și toți cititorii au lăcrimat la cald, citindu-le în fiecare an și încheind, probabil, că lucrurile din literatură n-au nicio legătură cu viața și că scriitorul, când își face manuscrisul, străin de orice împrejurări și independent de timp, minte profesionalmente. Se petrece, într-adevăr, la cititorul nostru o întârziere, venită probabil din substrat, în nestare să puie lectura de acord cu viața și să activeze în sensul unui lucru, citit, decât din simplă întâmplare. La el cuvântul s-a rupt atât de mult de sensul și obiectul lui, încât nu-i poate acorda nicio ființă și nicio durată în inteligență. Fenomenul nu se petrece numai cu sărăcia și cu păpușile. Păpuși cu mult mai puțină vată în ele și căpătându-și volumul de la alte călțuri și de la alte târâți decât cele obișnuite în confecționarea figurilor de ștofă vopsită; păpuși fără gumilastic, cu voce adevărată și cu prestigiu necenzurat, separă necurmat, în toate acțiunile profesionale, sensul de cuvânt și cuvântul de viață... Cititorul nu are decât să se uite împrejurul lui. Este sigur însă că de Crăciun, ca să-i satisfacă, cititorul s-a ferit să le dea copiilor asemenea păpuși...

Cu câteva zile înaintea de sărbători s-a putut citi într-un ziar o listă de vreo zece bordeie, în care o mizerie, chinuitoare pentru conștiința cetățeanului dorit de societatea organizată, își dădea întâlnire cu greutățile câte unei maternități multiple cumplite sau cu izolarea în neputință a câte unui bătrân. Le-a adus acestora ceva Moș Crăciun? Le-a adus măcar o jucărie? Și le-a adus numai de Crăciunul care trece, și celorlalți, celor necunoscuți? Nimeni nu le-a adus nimic?

Între colindătorii care nu mai vin pe la casele noastre, erau mulți copii nevoiași. Dacă oamenii

cu principii au suprimat pe acești «cerșetori», ce le-au dat ei în schimb?

Să ne rugăm de ei. Copiii, în genere, au dreptul să fie mai buni la inimă și chiar mai deștepți decât părinții lor. Fetițe, care intrați în viața oamenilor mari, cu ochii uimiți de nu se știe ce; băieți dolofani, care veți lua locul tăcuților și unchilor; și unele și ceilalți, nu veți rămâne închiși într-o colivie. Voi veți face drum în mijlocul lumii, și aveți nevoie de oameni zâmbitori împrejurul vostru, ca să nu vă pizmuiască pâinea, patul și întristarea, ca acum, păpușile și caii pe roțile, copiii fără jucării. Ca să vă înțelegeți omenește cu lumea în care veți trece într-o zi, aveți nevoie, și voi și lumea, pe lângă un vocabular de câteva sute de cuvinte și pe lângă douăzeci și patru de litere, cu care veți scri cuvintele toate, de trei lucruri care potolesc ura și blestemul: hrana, adăpostul și haina. Pe acestea trebuie neapărat să le aibă fiecare copil și fiecare om. Orice vi s-ar spune, de orișunde, fără deplina lor realizare, viața, știința, talentul și însăși averea sunt de prisos. Fiecare om dintr-o țară, care suferă de această lipsă întreită, ispășește un păcat săvârșit de altcineva, într-altă parte. Spune, Puiule, tatălui tău, să-și aducă aminte de ce datorește în tot lungul anului, și nu numai de Crăciun, suferinții, și spune-i că este drept: pomana nu vindecă, ci numai făgăduiește. Vindecarea vine de la tăcuțul tău, dacă el va începe chiar de mâine dimineață să umble cu leacuri. Dacă tatăl tău e un om sărac, este de ajuns să-și dea gândurile săracilor ca și el; iar dacă el este un om avut sau puternic în meseria lui, spune-i să înceapă numaidecât să lucreze: nu este răgaz. Căci de astădată, băiatule care pici de somn, și fetiță nevinovată care nu mă prea înțelegi, am văzut în seara de Crăciun, pecând se strecura Unchiașul, cu jucăriile în spate, pe ulițele noastre, am văzut mii de lumini vinete aprinse în ochii triști ai păpușilor de oase, care veneau din marginile

lumii și din pământ, ca să se uite la jucăriile voastre... Și au plâns și au râs... E un plâns de cobe, scumpi copii, și-i un râs prevestitor...

Acum, vă aducem o sorcovă de hârtie. Moș Crăciun a plecat. Cine știe la ce han a tras de ziua, Sfântului Vasile, căci până la Ceahlău, pe jos și în sanie, este drum greu și lung. Sorcova o cumpărăm din piață, nu e nicio taină. Dacă s-ar mai fi însărcinat și cu sorcovele, Moș Crăciun nu mai putea să isprăvească, și a cam și răcit. Lapovița l-a tras de la picioare, și Unchiașul a ieșit din oraș strănutând și, uitând să-și ia batiste mai multe în buzunar, s-a șters și el la nas cu ce-a putut, cu sacul gol, de la jucării. Dar nu vă speriați: între piticii lui sunt doftori pricepuți în buruieni, care o să-i facă ceaiuri, o să-i puie pahare și o să-l tragă cu spirt de rădăcini. Când îl doftoricesc și-l descântă, o sută de doftori pitici îl pun pe picioare într-o singură zi. Și la anul vine iar.

Să nu mă întrebați decând se știe sorcova și cine a născocit-o; cum era sorcova pe vremea lui Vlad Țepeș ori a lui Matei Basarab. E o chestiune de specialitate, și când se va crea o catedră a florilor de hârtie, lipite cu cocă pe sârmă, o să putem afla și mai mult. Apoi, nimeni nu s-a gândit să o conserve pentru istorie, sorcova neavând o întrebuințare continuă ce nu poate să fie substituită; acolo unde trebuie, sorcova se înlocuiește, cu succes, cu peria. Dar dacă ne întrebații ce sorcovă preferăm, vă vom răspunde: sorcova primitivă. Subt influența florilor imitate, care își propune să facă aidoma de pe natură trandafirul, ochiul-boului și crinul, din ștofe divers manipulate și colorate, fabricanții și-au pus de gând să dea de rușine pe grădinăresele noastre din mahala, scoțând în vânzare un surogat de sorcovă, perfecționat. Nimic mai urât, domnule tată, care te pregătești să cumperi o sorcovă pentru copiii dumitale. Sorcova, ca să fie sorcovă, trebuie să fie proastă, trebuie să aibe naivitatea și codirile care

inspiră toată arta. Meșteșugul sorcovelor e un meșteșug de iconar. Cu cât o fi mai puțin cugetată, cu atât sorcova iese mai frumoasă. Inegalitățile și grosolăniile florilor de hârtie dau o creație din nou florilor adevărate, care, așa cum sunt, nu au nevoie să fie nici înlocuite nici contrafăcute. Ca la covoare, figurile cele mai interesante sunt acelea care s-au depărtat de motivul din model. Iar materialul hârtiei trebuie lucrat ca hârtia, nicidecum ca pomada botanică, din care natura își face florile ei, iar croiala foarfecilor trebuie recunoscută ca dintele dălților în piatra statuară. Într-o sorcovă sunt șase trandafiri, patru crăițe, patru dălii, câteva capete de mușetel. Florile ei pot să fie necunoscute; cu atât mai bine: floarea inspirației, bobocul fanteziei. Într-o sorcovă am găsit cinci cornete cu vârful în sus, răsucite din hârtie albă, ca niște miruri: cornetele înfățișau ardeii iuți. Sorcova brută e sorcova unei artiste: bagă de seamă și cumpără-o, domnule tată. Pe aceea...

Ajunul Anului Nou 1931

MOGOȘOAIA

În dimineața, unei zile de iulie 1956, eram în noua gară Mogoșoaia.

Altădată, în copilărie, toată Calea Victoriei fusese Podul Mogoșoaiei, după cum Calea Șerban Vodă era Podul Beilicului. Pe acolo plătea turcilor biata țară, pentru că fusese devastată, tributul cuvenit năvălitorului, începând cu cel de sânge: mii de copii pentru trupele ienicerilor musulmani.

La vârsta de doisprezece ani, în scarlatină, izolat câteva luni la croitorul Marcu și îngrijit de soția lui, Sofia, bătrâni amândoi, am stat în locuința lor, bând ceai de «Paparoanc». Am auzit acolo, povestite de mahalagii mult mai bătrâni ca ei, dramaticile despărțiri ale mamelor de copii, zmulși din brațe după întărcare. Se pare că au trecut de la aceste spectacole ale cruzimii numai câteva zile, atât sunt de apropiate de noi, care le-am uitat, cum ne uităm pe noi înșine în toată durata poporului românesc.

Nu aș putea descifra în numele Mogoșoaiei, care ar fi fost, se vede, o cucoană stăpânitoare, niciun Mogoș, poate că mocan venit cu oile încoace, către ținuturile de iernat dobrogene. Orișicum, actuala Piața Victoriei era denumită Capul Podului, încă până acum vreo patruzeci de ani. Podul era strada acoperită cu bârne, ca un pod peste râu, pentru caleștile boierești, ferite de noroi. Bătrânii spuneau că, slab încheiate, bârnele jucau din capete, scuturate de roți, și că pe dedesubtul bânelor circulau turme de șobolani. Era vremea Vadului Sacagiilor, din dosul fostei poliții. Din vad sacalele se aprovizionau cu apa vândută cu donița prin oraș. Sacaua era un butoi pe două roate, astupat în fundul din spate cu cep. Sacagiul zmulgea cepul gros și da drumul apei în găleata sau donița cumpărătorului, vârand cepul cu o lovitură scurtă la loc. Mocirla Dâmboviței gâlgâind în Vadul

Sacagiilor da culoare vânată apei, bătută cu bățul în putina de acasă pentru o limpezire, oarecum, cu «piatră acră».

O cana de tinichea, burdușită, spânzura de putina cu asemenea băătură, prin prăvălii, la îndemâna mușteriiilor cu gura uscată, de căldură. Clientul însetoșat scufunda tinicheaua cu mână cu tot, și când zeama, din ce în ce mai întunecată, era pe fund, el intra pe jumătate în putină, încălecând ca să o ajungă pe mîzgă, cu picioarele în aer. Braga bragagiului turc, era scumpă, cinci parale măsura. În donița lui cu bragă sau «limonadă» plutea un bolovan de gheață răcoritor, păstrând în cristalul lui nămolul lacului Herăstrău de unde fusese iarna, cu topoare, cângi și lopeți, recoltat. La Floreasca, pe maluri, un șir de bordeie țuguiate, adânci, păstra pe toată vara gheața capitalei, răzbită de o arșiță devastatoare.

Tot în doniță călătorea pe uliță și limonada. Intrând și oltenii în meserie, turcii au fost nevoiți, unul câte unul, să se retragă, încercând alte negustorii.

Olteanul adevărat nu poate trăi fără poezie, vânzându-și și marfa cu diminutive:

Ardeiași
De ceia grași,
Dovlecei, dovlecei,
joacă soarele pe ei.

Mai târziu, donița cu limonadă, părăsită, a dat loc unui aparat cu țevi, construit ca o biserică și purtat în spinare.

Oprit în fața clientului înălțat, negustorul se apleca, încovoind spinarea și genunchiul, și, zgârcit până la pământ, își lăsa limonada să curgă pe o țeavă curbată într-o cană desprinsă dintr-un cârlig.

Aparatura lui îl făcea, de trei ori mai lung și, văzându-l de departe venind, ți se părea că iese din

mare un scafandru. În aspectul lui de dansator mistic cambodgian, era concurat de alte două metalice matahale: de omul-orchestra și de omul-pian. Cel dintâi ducea în cârcă ceva enorm, care licărea din sumedenii de reflexe. În cap avea o chivără de clopoței, și, agățat cu lanț de pe undeva, călcâiul tras ritmic făcea, să răsune un clarinet meșteșugit și o tupsie.

Ce lipsea concertului ambulatoriu era un repertoriu. Inventatorul simplei bazaconii nu putea merge înnainte, mărginit la o furtună de zgomote scrâșnite, împrăstiate și dezarticulate. Era o aplicare a ceea ce se cheamă pe nemțește *Katzenmusik*, o muzică de mâțe.

Un alt concurent era omul-pian, exploatat în special de țigani, cu vocație. Egală pentru romanță și hingherie.

Omul-pian erau doi, unul purtând tot în spinare un fel de coșciug, jumătate de dric, cu manivelă, pasivul, poziția lui era obligatorie răscăcărată. Al doilea, solistul, făcând pe baiadera, dansând cu brațele ridicate și bătând în tamburină. Unicul efect ai complexului era o furie nestăpânită să iei concertanții cu un retevei la bătaie.

La concert se adăogau, decum intrau artiștii într-o curte, urletul câinilor și huiduiala oamenilor adunați din toată mahalaua la poartă, galeria.

Firește că odată cu sfârșitul concertului dispăreau și rufele de pe frânghie.

Încă un concurent al limonagiului cu carapace de alamă, era jugănarul, un om încins cu tot soiul de scule, înșirate pe o curea caricaturală. Acest specialist cunoștea o artă subtilă, a castrării de vieri și armăsarilor. Armăsarii ajungând prea rari, probabil că profesioniștii scopitului au adoptat meseria de geamgii: «Jamùr, jamùr!». Ei știau să facă și oi din berbeci și din cocoși claponi, senatori ai curților de găini.

Stolurile vaste de vrăbii se înmulțeau în București văzând cu ochii. Dintr-un copac se

aruncau cu miile într-altul. Epoca le era prielnică și generoasă, domnii cei de la trăsuri și căruțe lăsându-le gratuit mingile cu ovăz risipite.

La Capul Podului funcționau «axizele» de impozit pe alcool. O fabrică de spirt, afară din oraș, aproviziona capitala, cârciumile și băcăniile, cu butoiul, iar contrabanda își făcea loc larg în câte un șir de căruțe.

Unul din marii contrabandiști, mai târziu proprietarul celei mai mari fabrici de bere, a fost prins aducând pe barieră butoaiele de apă prevăzute cu butoi interior de spirt. Rațele din dreptul butoiului de axize adăpându-se la picăturile strecurate, prin cană, se dădeau, îmbătate, peste cap.

Fabricantul de bere, om de inițiativă, avea un concurent, de care trebuia să se scape, o a doua fabrică în București, cu toate că berea ei era proastă.

Proprietarul acesteia murise, lăsându-i-o moștenire soției, o nemțoaică. Marele fabricant s-a căsătorit cu văduva consolată, și din ziua nunții avea două fabrici într-o mână.

Dar el nu era un ins oarecare. Se împrietenise cu Vlahuță, pe care, generos, îl ajuta la nevoie.

Dintr-un timp, de câte ori se întâlnea cu poetul, fabricantul rămânea tulburat. Primise două scrisori de cerere de bani, banii îi fuseseră trimiși, și, ca un ingrat, Vlahuță nu-i mulțumea la nicio întâlnire. S-a descoperit mai târziu, și mult mai târziu, când relațiile dintre poet și industriaș se răceau, că scrisorile veneau de la un plastograf, care cunoștea legăturile dintre cei doi contemporani.

Dar simpatiile fabricantului pentru scriitori nu izbutiseră să se răcească după asemenea pungășii. Cumpărând o întindere mare de terenuri în vederea nerealizată a unei noi și mai mari fabrici decât primele două, proiectul a fost zădărnicit de evenimente, și bunul berar s-a gândit și atunci la scriitori. Din miile de metri de teren le-au fost

dăruite mai multe locuri de casă. Unul din ei a fost scriitorul D. D. Pătrășcanu, profesor de istorie și colaboratorul revistei *Viața românească*, seria ieșeană. Noii proprietari au fost larg ajutați și la clădit.

Vizitându-l pe atunci la librărie (Pătrășcanu între timpuri se făcuse librar), îl aud parcă și acum: «Ce să fac? Să mă încurc, ori nu? Ce zici mata?» - «Încurcă-te», i s-a răspuns. Și umoristul s-a încurcat destul de avantajos, alegându-se cu o casă confortabilă și nouă.

*

* *

Bucureștii clădiți în golurile lor de meșteri și zidari italieni, care înființaseră o adevărată colonie, intrau în faza betonului armat, și, parțial, într-o estetică a lui de mai târziu nouă. De la suprafețe și muchi, două elemente nelipsite nici egiptenilor, nici goticului medieval, arhitectura aștepta expresia unui echilibru inedit de volume, destinat să varieze tema după normele gândite, ale oricărei arte, asociată cu inspirația și cu o personalitate.

Arhitecții se împrumutaseră mult aproape, colaborând cu inginerii, interesați mai ales de rezistența materialelor și de rețetele mai puțin influențate ale tencuielii. Ca în epoca azbestului și cauciucului, s-au creat, - a crea implică temperatură, chimie, presă hidraulică, - sumedenii de surogate cu numele terminat în *it*. Se lua de la piatră, de la ciment, de la nisip sau var, molecula răspunzătoare de duritatea unui mortar, se trecea de-a lungul unui mediu artificial care ar reproduce o condiție adecuată a naturii și se obținea o sticlă care nu era de geam, un granit științificește disciplinat, și totul se transporta cu sacul mic, cu cornetul și punga. În patru luni, o nouă corcitură a prizmei și a cubului apărea în câte un colț de stradă, grație eforturilor financiare ale domnilor Matache sau Costică, băcani sau cârciumari, și gustul acestor personalități de portmoneu

fecundase inspirația câte unui domn tehnic, iară Doctor în beton.

*

* *

Pe marginea Dâmboviței buna inspirație a câtorva savanți a creat o insulă de reculegere calmă, cedată studiului benedictinilor de laborator. Împărțită în câteva parcuri adânci, cu edificii distribuite între arbori și crânguri, ea meditează în zeci și sute de celule de faguri, tăcute. În interior, între cristale, cilindri, eprubete, autoclave, aparate, un doctor în stihar imaculat, cu ochiul prins de microscop, scrutează, examinează lumea infinitului mic. E câte o chilie de unul singur din nenumărații călugări albi ai mănăstirilor risipite în pădurea științei. Sute de chilii, zeci de săli și coridoare, mii de ferestre mai apropiate și mai depărtate de pământ. Insula Institutelor e mărginită, în cel mai liniștit peizaj al capitalei, de patru străzi, o școală de chimie, o școală pentru suferințele bietelor animale, un Institut Pasteur și Institutul Cantacuzino, universitatea serului și a vaccinului, ilustră.

TOT BUCUREȘTI

E greu de explicat ivirea limbilor și nașterea popoarelor, și ele participă parcă de la un mister. Deodată, istoria înregistrează, într-o anumită parte a lumii, un popor neștiut și o limbă nouă, probabil derivată și înrudită, însă nouă. De ce? Când și cum s-a petrecut fenomenul, știința presupune fără să știe. Aici, în jurul Carpaților, într-o bună zi s-a vorbit *românește*. De ce? Nu se înțelegeau de ajuns oamenii în dacă, slavonă și latină? De unde nevoia unei limbi noi, într-un timp de ignoranță, care nu are facultatea să aleagă și să prefere? Fără nimic artificial, s-a iscat o altă vorbire, pe care a grăbit-o toată lumea dintre graniți.

Un mister pare să prezideze și la întemeierea unui oraș. De ce-i situat acolo unde se găsește și nu cu o sută de kilometri mai sus, sau mai la dreapta sau mai la stânga, și într-un peizaj mai confortabil și mai aerat? Argumentul economic nu pare suficient într-o regiune unde nu s-a ținut seama nici de elementul strategie.

E cazul orașului București, așezat nu se poate mai prost, pentru o capitală de țară destul de mare și cu regiuni infinit mai prielnice unei populații de vreo două milioane, mai plăcute și mai pitorești. A rămas încă un secret în Europa, care cere numai șosele de asfalt pentru accesul rapid al peizajelor caracteristice, că România poate fi socotită, dacă nu absolut cea mai frumoasă, dar una din puținele cele mai frumoase țărâmurii de pe continent. Varietatea solului, a perspectivelor și a climatelor, e uimitoare, și chiar populația, cu toate că omogenă în aceeași substanță de rasă, înfățișare și inteligență, prezintă o varietate de gusturi și costume nebănuită. Și la o țară atât de frumoasă corespunde un popor nespus de frumos: acest lucru se vede pretutindeni decum intri în România, fie

prin Porțile de Fier, fie prin Careii Mari, Dobrogea sau Bucovina.

Legenda spune că întemeietorul capitalei ar fi fost un cioban pe nume Bucur, legendă simpatică dar desigur fantezistă! Ce l-ar fi apucat pe un pribeag de cioban cu oile să întemeieze o localitate și să-și aleagă un loc atât de nepotrivit cu o așezare productivă? De fapt, mai repede decât originea ar putea să intereseze numele. București ar deriva de la Bucur. Există, într-adevăr, și azi o bisericuță pe un mal al râului Dâmbovița, primitivă, mai mult improvizată decât construită, acoperită cu șindrilă, cu o singură turlă, într-o formă de ciupercă, neobișnuită lăcașelor de rugăciune ortodoxe și purtând numele ciobanului din legendă. Desigur, ca să nu contrarieze legenda, serviciul urbanistic al capitalei, preocupat exclusiv de înfrumusețarea și confortul orașului, păstrează cu grijă osemintele acestei vechituri, lipsită de stil și de vreo semnificație istorică certă.

Nu e locul să intrăm în studiul istoriei și să ne aducem aminte succesivele schimbări de domiciliu ale capitalei, în legătură cu împărțirile administrative ale țării, pe principate. România a trăit numeroase forme de aventură, așezată după spusa unui vechi cronicar *«în calea tuturor răutăților»*. O capitală mai logic situată, relativ la neîntreruptele invazii străine, care sileau populația să fugă-n păduri și să se ascundă de urgia năvălitorilor în munți, a fost cândva mai aproape de asemenea refugiu, de pildă Câmpulung, într-o regiune unică de vegetație luxuriantă, unde cresc florile cele mai vii și mai frumoase.

Din străvechi, Bucureștii au fost cel mai vulnerabil punct al Munteniei, la îndemâna năvălitorului turc, care-și varia monotonia, trecând mereu Dunărea și atacându-l pentru jaf. De la Dunăre în sus se întinsese Codrul Vlăsiei, așa-numit, brigandajul precedând invaziile. După doborârea progresivă a Vlăsiei, din necesități de

combustibil și chereștea, rămânea un teritoriu arid, uscat și dușmănos, străbătut de un pârâu mai mult noroi decât apă cea mai mare parte din an.

E de repetat întrebarea: de ce tocmai în cele mai rele condițiuni trebuia stabilit centrul comercial, cultural și politic al provinciei de sud, destinat să ajungă vatra unei țări de aproape douăzeci de milioane de oameni?

Trebuie să fie un farmec secret și inexplicabil care, în chipul cel mai real, atrage și pe străini, și-i lipește de oraș. Cântecul nu se ivesc degeaba. Au și Bucureștii cântecul lor.

Dâmboviță apă dulce,
Cin'te bea nu se mai duce...

Pecând începuse cântecul, această apă dulce era turbure și plină de nămol. Astăzi, râul care străbate capitala, lărgit și construit inginerește, slujește de albie de scurgere tuturor canalizărilor, și apa cea «dulce» nu mai călătorește în sacale. Ea e extrasă cu pompe monumentale din adâncimile depărtate ale pământului. Bună, rea, asta a fost împrejurarea, lucrurile nu pot să se mai schimbe. Capitala e definitiv fixată, și ceea ce nu i-au dăruit nesilit natura și fatalitatea, face inteligența, care le obligă să colaboreze cu ea. De fapt, buna rânduială cere să te folosești de materialele la îndemână, ca vrabia, care-și face cuibul în streșina casei, din gheme de fulgi și fire de iarbă. Încercările de a părăsi orașul pe care l-au întocmit sutele de ani, pentru a muta capitala într-o regiune mai adecuată, au rămas simple proiecte de arhivă. Pe un bătrân nu-l întinerește niciun elixir. Edilii fără spirit de aventură au înțeles că problema consistă în a căuta mai armonizate artificii pentru a birui rezistența dușmănoasă a condițiilor în care a fost orașul clădit.

Albumul închinat capitalei noastre^[1] arată rezultatul victoriei omului hotărât inflexibil să nu

se lase învins de uscăciunile și de praful care roade și îngroapă de zeci de mii, de sute de mii de ani civilizațiile succesive. Până acum, singure Piramidele și singur Sfinxul au izbutit să scape de măcinarea cu care centimiligramul de pulbere îi amintește omului, biruitor într-alte privințe, că din el iese și în el se întoarce.

Bucureștii sunt astăzi o grădină, o mare grădină, pe un diametru de vreo douăzeci și cinci de kilometri. Rădăcina nu cere decât să o muți și să o înmulțești pentru ca dintr-un copac să faci pădure. Locuitorii au avut grija și toată răbdarea trebuincioasă ca să descânte pământul sec și să-l fertilizeze. Acum vreo șaiszeci de ani, pe care eu, unul, i-am trăit cu mult peste numărul lor, erau embrioane de vegetație, pe ici, colo, insule răzlețe de verdeață. Înconjurat de dealuri, deasupra cărora se ridică de jurâmprejur câte o mânăstire, povârnișurile erau o neîntreruptă centură de podgorii. Strugurii cei mai delicați, care puteau să concureze cu Malaga, Madera și Chios, se revărsau în torente pe toți păreții de pâlnie ai împrejurimilor vaste. Pe neașteptate și brusc, s-a ivit filoxera, care a ruinat o sută de ani de viticultură, lăsând râpele goale. Câte o fostă cramă, altădată cu zăcători imense, storcătoare și butii, într-un furnicar de oameni și activități, mai spânzură, cariată, în depărtările câte unei coaste surpate. Cea mai pitorescă și mai înaltă s-a prăbușit de curând într-un mal abrupt.

Imaginea monumentalei capitale de azi, care se înfrumusețează zi de zi, mulțumită acțiunii neobosite a edilităților actuale, e variată și bogată. Ele nu mai tolerează niciun colț uitat, și din fiecare maidan urât au făcut un parc de răcoare și odihnă; parcurile, pe zeci de kilometri pătrați, de-abia ieșite la iveală, par edificate de sute de ani. Lacurile din noile păduri, străbătute de bărci și ondulate de vâsle, dau orașului un caracter la frumusețea căruia natura colaborează cu arhitecții,

inginerii și silvicultorii, fericit. Acolo unde nu se
întind în oglinzi de unde, apele sar vesele din
pământ și bazine.

^[1] Albumul București, E.S.P.L.A., 1937 (n.r.).

CUPRINS

[Cuvânt înainte](#)
[BUCUREȘTII](#)
[URBEA](#)
[O NOUĂ CAPITALĂ](#)
[CIȘMIGIU](#)
[FALIMENTUL](#)
[MITROPOLIA UNGRO-VLACHIEI](#)
[MĂRȚIȘORUL](#)
[ZÂNTĂI APRIL](#)
[MICȘUNELE](#)
[CREION](#)
[BIRJA](#)
[CERȘETOAREA](#)
[ȚĂRANUL ȘI IAPA](#)
[ȚIGANII](#)
[VIITORUL](#)
[NATURĂ MOARTĂ](#)
[GLOABA](#)
[ANTICARUL](#)
[PERSPECTIVA VERTICALĂ](#)
[FEMEIA CU COPILUL](#)
[SÂNGERECE](#)
[CIOCLII](#)
[CALUL DE DRIC](#)
[CÂINELE ȘI MAICA DOMNULUI](#)
[COLEA-N GRĂDINIȚĂ...](#)
[PICIOCILE](#)
[O ÎNDELETNICIRE ROMÂNEASCĂ](#)
[NEGUSTORIE](#)
[MOȘII](#)
[LA BÂLCI](#)
[LUNA-PARC](#)
[CONVOIUL DE PURPURĂ](#)
[O MASCĂ](#)
[TÂRGUL DE COVOARE](#)
[O AMINTIRE](#)

GITANA
MIERE CU HREAN
STICLE GOALE CUMPĂRĂM...
MÂNĂSTIREA CERNICA
GORUNUL
MÂNĂSTIREA PANTELIMON
SORCOVA SFÂNTULUI VASILE
MOGOȘOAIA
TOT BUCUREȘTII

Table of Contents

Cuvânt înainte	2
BUCUREȘTII	10
URBEA	13
O NOUĂ CAPITALĂ	30
CIȘMIGIU	37
FALIMENTUL	41
MITROPOLIA UNGRO-VLACHIEI	43
MĂRȚIȘORUL	46
ZÂNTÂI APRIL	51
MICȘUNELE	55
CREION	57
BIRJA	59
CERȘETOAREA	61
ȚĂRANUL ȘI IAPA	63
ȚIGANII	65
VIITORUL	68
NATURĂ MOARTĂ	69
GLOABA	73
ANTICARUL	77
PERSPECTIVA VERTICALĂ	79
FEMEIA CU COPILUL	81
SÂNGERECE	83
CIOCLII	85
CALUL DE DRIC	88
CÂINELE ȘI MAICA DOMNULUI	90
COLEA-N GRĂDINIȚĂ...	93
PICIOCILE	95

O ÎNDELETNICIRE ROMÂNEASCĂ	97
NEGUSTORIE	103
MOȘII	105
LA BÂLCI	109
LUNA-PARC	113
CONVOIUL DE PURPURĂ	117
O MASCĂ	119
TÂRGUL DE COVOARE	121
O AMINTIRE	123
GITANA	125
MIERE CU HREAN	127
STICLE GOALE CUMPĂRĂM...	129
MÂNĂSTIREA CERNICA	131
GORUNUL	133
MÂNĂSTIREA PANTELIMON	134
SORCOVA SFÂNTULUI VASILE	139
MOGOȘOAIA	146
TOT BUCUREȘTII	152